

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 70.

Onsdagen den 2 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen tillkännagav, att herr Carlsson i Gävle denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Anmälades till fortsatt handläggning andra lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av väckta motioner angående upphävande eller suspension av lagen om arbetstidens begränsning eller ändring i samma lag; och lämnades därvid i fråga om *punkten A*), enligt förut skedd anteckning, ordet till

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.

Herr Norman, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då nu frågan om åttatimmarsdagen änyo föreligger till behandling på kammarens bord, har jag för min del ansett mig ha några ord att säga i denna fråga. Det kan säkerligen icke tillbakavisas, att det påståendet, som återfinnes i den från högerhåll väckta motion, som avser upphävande av denna lagstiftning, är fullkomligt riktigt, då man om det sätt, varpå denna lagstiftning tillkommit, säger, att: »det torde icke vara något tvivel underkastat, att icke lagen i fråga kom till utan att ha föregåtts av det grudliga övervägande, som bort föregå en lag av denna utomordentligt ingripande beskaffenhet». Detta påståendes riktighet styrkes genom de erfarenheter, som vi fått göra under tiden efter lagens ikraftträdande.

Då denna lagstiftning tidigare var föremål för riksdagens behandling, gjordes det från regeringsbänken såväl vid fjolårets lagtima som sedermera vid dess urtima riksdag gällande, att vi behövd denna lagstiftning för att åstadkomma frid och ro på arbetsmarknaden. Jag tillät mig vid dessa tillfällen att draga i tvivelsmål, om detta löfte om frid och ro skulle kunna realiseras och om dessa önskemål genom riksdagens bifall till den föreliggande lagstiftningen skulle kunna bli verklighet. Erfarenheten har visat, att mina tvivelsmål voro synnerligen berättigade. Jag framhöll då, hurusom det vid många

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

andra tillfällen hade sagts på alldeles samma sätt. Då det gällde författningsfrågans lösning och vissa andra spörsmål, hade det från regeringsbanken sagts på enahanda sätt, men efter varje lösning av de frågor, som förelegat, hade vi kommit in i ännu värre förhållanden. Oron och striderna hade blivit mera omfattande än tillförne. Och så har också blivit fallet efter åttatimmarslagens genomdrivande.

Vi ha sett, att de farhågor, som från högerhåll uttalades, ha blivit verklighet. Freden på arbetsmarknaden har ingalunda kommit, men däremot har den tillbakagång av produktionen och det fördyrande av densamma, som från vårt håll förespåddes, kommit, och dyrtiden, som vi alla önskade skulle avlösas av vikande priser, har fortsatt, och priserna ha stegrats. Under sådana förhållanden synes mig ett krav på upphävande av lagen eller ett uppskjutande tills vidare av dess tillämpning vara synnerligen väl befogat, och det är detta, som blivit påyrkat i de avgivna högermotionerna.

När lagen genomdrevs vid fjolårets urtima riksdag, visade det sig, att, som förut under debatten i dag blivit påpekat, mot denna lagstiftning uppträdde såväl högerpartiet i fullkomlig endräkt som även de båda bondepartierna, men deras samverkan med oss kunde icke förhindra lagens genomdrivande, då socialdemokraterna lyckades med sig associera det liberala partiet, som också så gott som enhälligt gick in för att genomdriva de socialdemokratiska önskemålen. Jag betonade redan då, att jag fann socialdemokraternas ståndpunkt förklarlig. Även om dessa numera ansågo, att ett realiserande av deras gamla önskemål, en lagstadgad åttatimmarsdag, numera icke borde ha forcerats fram, hade de dock bakom sig uttalanden i sitt program, och de hade bakom sig de vid förstamajdemonstrationerna under ett trettiotal år, alltid år efter år, framförda önskemålet om en lagstadgad 8 timmars arbetsdag. Jag uttalade däremot min förvåning över, att det liberala partiet, vars medlemmar i riksdagen icke voro bundna vare sig av några programuttalanden på denna punkt eller av några under årtionden vid årligen återkommande demonstrationsmöten framburna önskemål, det oaktat och trots den, som jag är övertygad om, hos *alla* förefintliga uppfattningen om denna lags olycksaliga verkningar, ändå skulle finna förhållandena påkalla deras medverkan till lagens genomdrivande.

Lagen genomtrufades tack vare socialdemokraternas och liberalernas allians, men det gick icke många veckor, förrän, då det nya årets lagtima riksdag sammanträdde, det liberala partiet hade kommit till insikt om, att det hade befunnit sig på en oriktig väg. Därför väcktes också såväl motioner från enskilda riksdagsmän inom det liberala partiet som också motioner, som man kan beteckna som liberala partimotioner, utgående på lagens beskärande. Det finns, som jag sade, motioner av enskilda riksdagsmän, tillhörande det liberala partiet, och det finns även en motion i denna kammare, undertecknad av icke mindre än 32 motionärer, alla liberaler, vari de påyrka, att åttatimmarslagen skall underkastas en betydande begränsning.

Sedan nu saken varit föremål för utskottsbehandling, och utskottets betänkande nu blivit kammaren förelagt, finner man det märk-

värdiga förhållandet råda, att *för lagens bibehållande ställa sig dess förutvarande motståndare från såväl bondeförbunds- som riksförbundshåll*. I dag ha representanter för bondeförbundet uppträtt till förmån för lagens fortbestånd, och bondeförbundets ordförande i denna kammare har sagt — för att ordagrant citera hans yttrande — att »den rätta demokratiska ordningen egentligen skulle vara den, att arbetsgivare och arbetare själva borde få överlägga om hithörande förhållanden». Trots detta sitt erkännande anser han det oaktat »oförnuftigt», för att använda hans eget uttryck, att *utan bärande skäl* påyrka suspension av lagen. Trots att han erkänner, att »den rätta demokratiska ordningen» skulle vara en annan än den, som är föreskriven i lagen, anser han, att det skulle vara oförnuftigt att gå med på en suspension, därför att det icke anförts några bärande skäl härför. Ligger det icke en oerhörd inkonsekvens i att först säga, att en rätt demokratisk ordning är *en annan* än den lagen angiver, men att sedan säga, att det är oförnuftigt att gå med på denna »rätta demokratiska ordning»?

I fråga om lagen om arbetslönens begränsning.
(Forts.)

Först skola vi pröva lagen i hela dess vidd, säger han. Ja, lagen i hela sin vidd har icke ännu blivit prövad, det är sant, men det prövande, vi hittills kommit till, har lämnat sådana vittnesbörd om vad denna lag för med sig, att det synes vara en mera förnuftig ordning att i tid stävja dess utveckling. Det finns ett gammalt ordspråk, som säger, att det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Om vi nu hindrade lagens fortsatta bestånd, skulle vi stämma i bäcken, men skola vi vänta, tills lagen trätt i kraft i hela sin vidd, och låta den kvarstå, tills den hunnit medföra sina — jag vill säga demoraliserande — verkningar över hela linjen, ha vi kommit ut i ån, och där är det sannerligen värre att stämma. Jag ifrågasätter konsekvensen i det av herr Nilsson i Vibberbo gjorda uttalandet. Det synes mig vara ett uttalande av sådan innebörd, att det slår ihjäl sig självt.

Vidare talade han om, att det kräves att arbeta för vinnande av samförstånd och respekt för lagarna, för att skaffa fred och ro i landet. Ja, samförstånd och fred, det torde herr Nilsson i Vibberbo vara fullt på det klara med, att vi icke ha vunnit genom att antaga denna lag och sannerligen icke heller komma att vinna genom att den i fortsättningen får fortfara. Och respekten för lagarna! Ja, herr Nilsson i Vibberbo, den respekten har man sannerligen icke skapat genom en lagstiftning som denna, en lagstiftning av samma natur, som så många andra av kristidens avarter, till vilka denna sannerligen hänför sig. Ro i landet ha vi icke vunnit på denna väg, utan oro, split och strid och ett nedrivande av mycket, som vi bort vårda oss om.

En annan av bondeförbundets representanter, som uppträdde närmast före herr Nilsson i Vibberbo, ville i herr Lindmans mun lägga det påståendet, att denne ville göra bondeförbundet ansvarigt för lagens tillkomst. Det är ett fullkomligt felaktigt påstående. Herr Lindman yttrade tvärtom i sitt anförande, att när denna lag antogs stodo bondeförbundets och riksförbundets representanter på

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

alldeles samma linje som vi högermän och ville icke vara med om lagens antagande. Men nu i dessa dagar, då av väckta motioner att döma det liberala partiet kommit till insikt om det oriktiga i dess i följd intagna ståndpunkt och nu motionsledes framfört krav på väsentliga ändringar och beskäringar av denna lag, då ställa sig bondeförbundets och riksförbundets representanter på en annan linje och vilja med alla till buds stående medel hävda lagens bestånd. Det var det förhållandet, som herr Lindman tillät sig kritisera, och jag för min del vill här ställa mig fullständigt solidarisk med herr Lindman.

En talare på Upplandsbänken, herr Borg, som trätt i bräschan för åttatimmarslagen, yttrade försiktigtvis, att han icke alls ville gå in på frågan i vad mån åttatimmarslagens genomförande, d. v. s. arbetstidens begränsning, fördyrat produktionen. Det var mycket försiktigt gjort av herr Borg att icke ge sig in på det spørsmålet, ty det hade givetvis varit litet svårt att närmare utveckla det. Han kunde nämligen aldrig, om man ville sakligt bevisa vad han ville säga, komma till annat resultat än det, som vi kommit till, nämligen att *lagen om arbetstidens begränsning har i betydande mån fördyrat produktionen och medverkat till ett kvarhållande av den dyrtid, som vi alla önska avlöst av bättre tider.* Men herr Borg försökte blanda bort korten genom att sedan komma och tala om, att det finns något annat, som fördyrar produktionen, nämligen kapitalisternas profitbegär. Och han skaffade sig belägg för detta sitt påstående genom att andraga siffror om bolag, som lämna ut gratisaktier, och kom med en del uppgifter i det stycket. Utan att närmare gå in på den saken vill jag endast erinra om, att utdelningen av gratisaktier väl i regel icke är resultatet av ett enda års arbete hos ett industriellt eller annat företag. Det är väl i de flesta fall ett flerårigt arbete, som ligger bakom, samlandet under en lång tid av vinster, som möjliggjort att man vid en viss tidpunkt kan utdela gratisaktier. Med detta vill jag icke för min del hava sagt något närmare om den saken, men för att man icke skall alldeles för ensidigt se på detta, vill jag erinra herr Borg om ett förhållande, som han alldeles lämnar å sido, nämligen att skall man taga fram såsom exempel företag, som lämna mycket stor vinst och kunna utdela gratisaktier o. s. v., bör man såsom en liten motvikt mot detta också andraga exempel på företag, som icke lämna någon vinst, eller som rent av gått med förlust; och det torde icke vara herrarna alldeles obekant, att under det vissa företag kunna lämna avsevärda vinster, andra företag kunna lämna motsatsen, och i många fall kan det ena uppväga det andra.

Herr Magnusson i Kalmar uppträdde också sedermera och talade något om, att man skulle avvakta lagens verkningar. Ja, »avvaktade lagens verkningar», sade han. Vi ha sett mycket av dessa verkningar, herr Magnusson, vilka äro av den art, att de borde sannerligen mana oss till att avvakta andra tider än den förhandenvarande för att fortsätta på den väg, som vi nu äro inne på och som sannerligen lämnar spår efter sig, som kunna förskräcka.

Herr Magnusson sade ordagrant, att »om någon fråga skall bedömas ur rent sakligt synpunkt, är det denna fråga». Jag vill under-

stryka det påståendet och säga, att vi skola bedöma denna fråga ur rent saklig synpunkt. Vi skola icke bedöma densamma såsom en socialdemokratisk programpunkt eller såsom en punkt från socialdemokraternas förstamajresolutioner, utan vi skola bedöma densamma efter dess verkningar för svenskt näringsliv och för svensk ekonomi, något som väl berör oss alla, arbetsgivare såväl som arbetare. Bedömer man frågan ur *den* synpunkten, kommer man sannerligen till *ett annat resultat* än det, herr Magnusson i Kalmar kommit till, nämligen att större olägenheter skulle komma att uppstå av lagens upphävande än av dess bibehållande.

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Herr Lövgren i Nyborg gjorde sig till talesman för Sveriges arbetare. Inom parentes skulle jag vilja säga, att det här talet om »Sveriges arbetare» blivit använt i tid och otid på ett sätt, som är fullständigt missvisande. När man talar om Sveriges arbetare, vill man i allmänhet däri inlägga Sveriges inom industrien arbetande kroppsarbetare och alldeles speciellt dess organiserade, socialistiskt eller helst vänstersocialistiskt sinnade arbetare. Arbetare torde vi väl emellertid vara litet var allesammans. Jag är icke industriarbetare, och jag är varken vänstersocialist eller högersocialist utan något annat, men icke desto mindre håller jag mig för att vara arbetare och har kanske arbetat mera träget än de flesta av dessa, som ensamt för sig göra anspråk på benämning arbetare. Arbetare torde vara icke blott industriens arbetare utan även lantbrukets arbetare. Arbetare torde vara icke blott handens arbetare utan även huvudets arbetare. Det där talet om Sveriges arbetare, när man vill sätta likhetstecken mellan dem och Sveriges socialistiska, organiserade industriarbetare, är fullständigt missvisande. Då man tager ordet arbetare i dess stora och riktiga betydelse, fränkänner jag fullständigt såväl herr Lövgren i Nyborg som hans meningsfränder rätten att ensamt tala å Sveriges arbetares vägnar.

Herr Lövgren i Nyborg uppträdde och sade även: Nu är det icke lönt att i denna fråga vidare resonera. Här gäller det blott att marschera, ty Sveriges arbetare (i den mening, han inlägger däri), skola aldrig komma till låta en revision av denna lagstiftning. Ja, ursäkta herr Lövgren i Nyborg, men avgörandet ligger dock icke enbart i händerna hos dem, hos vilka herr Lövgren söker sitt stöd. Det finns litet mer folk här i landet än dessa. Det finns också andra, som med fullt lika rätt göra anspråk på att i en fråga av så vital betydelse som denna också ha sitt ord med i laget. Även om herr Lövgren i Nyborg söker och finner sitt stöd hos den, som tidigare i dag här betecknades såsom kammarens filosof och logiker, herr Engberg, som visserligen är redaktör för tidningen »Arbetet» — jag vill i detta fall säga, att det »arbetets» frukter kanske icke äro så välsignelsebringande — finnas dock andra grupper, vilka, tror jag, en vacker dag komma att göra herrarna makten stridig. Och vilja herrarne det oaktat fortsätta med att slå på trumman och säga: Vi ha makten och här skola vi hålla på vad vi genomtrumfat, oavsett om det förer till ekonomisk ruin eller icke, framkallar detta med säkerhet en reaktion. Det framkallar sådana förhållanden, att även de

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

skaror, som hittills givit herrar Lövgren och Engberg sitt stöd, av svälten drivas till erfarenhet om, att detta är vägar, som icke varit till gagn för vårt folk och dess utveckling; och då kommer för herrarna en efterräkningens dag, som kanske icke blir så synnerligen angenäm.

Det yttrades av en talare — det var visst herr Johanson i Stockholm — att ingen makt i världen skall kunna förmå att göra oss vår position stridig. Det har redan belysts, att en makt i världen, där särskilt herr Lövgrens demokrater ha mycket att säga till om, nämligen Ryssland, funnit förhållande påkalla en betydande inskränkning i fråga om begränsningen av den arbetstid, som de där kämpat för. Det har där bildats en organisation — jag minns icke namnet på densamma — men det är en utomordentlig kommission för att bekämpa kontrarevolutioner och strejker o. s. v.; och man har där i herr Lövgrens demokratiska Ryssland kommit fram till en arbetstid, som är 50 % längre än den, som vi i vårt land fått lagfästad. Herr Lövgren kom så och sade: När det nu varit på det sättet, att man här i världen under 5 års tid kunnat undvara tiotals miljoner människors arbetskraft — tjugu miljoner människor, tror jag, han sade, direkt i krigstjänsten och kanske lika många i av krigsindustriens tjänst då skola vi väl nu kunna åstadkomma och bibehålla denna åttatimmarsdag, även om den också skulle komma att minska produktionen. Men då det är så, att dessa fem förskräckliga år hava åstadkommit ett sådant förstörande av världen, som så väl påkallar en återbyggande verksamhet, när de frånhänt det produktiva arbetet stora arbetarmassor och skapat en knapphet på tillgångar, en förstörd ekonomi och annat, då är det sannerligen tid på, att man nu, när dessa krigsår hava kommit till ända, slår in på en väg, där man kan spänna alla krafter till ett fruktbarande produktivt arbete.

Och, mina herrar socialdemokrater, som säga er företräda arbetarnas talan, är det verkligen så, att alla dessa kroppsarbetare, alla dessa industriarbetare äro fullkomligt ense med er, fullkomligt eniga om denna arbetslagstiftnings välsignelser? Är det så, att det över hela landet bland edra egna leder råder tillfredsställelse med denna lag, om man anser den så lycklig och så värdefull? Jag tror, att vi litet var hava reda på, att det råder ett djupt och jag vill säga berättigat missnöje över denna lags tillkomst, att man kommit till insikt om dess fördärliga verkningar. Ja, kan som ett litet belägg på detta tala om, att jag kort efter lagens tillkomst hade tillfälle att sammanträffa med en mycket radikal man, som i sin bygd intar en mycket bemärkt ställning. Denne man, f. ö. jurist intog en mycket framskjuten ställning inom ett parti, som synnerligen starkt hade medverkat till lagstiftningens genomförande. Han talade om för mig — och jag ser här i kammaren en ledamot närvarande, som kan fullständigt bestyrka riktigheten av min relation — att till honom hade kommit några arbetare boende icke långt ifrån där han var hemma, som beklagade sig över denna åttatimmarsdag och undrade, på vad sätt de kunde komma från den. Det var några styc-ken arbetare, som hade någon fabrik — det var en likkistfabrik

— och de voro så många, att de kommo under lagens bestämmelser. De voro mycket bekymrade över den minskning i arbetsinkomst, som blev en följd av lagens verkningar, och ville icke nöja sig med denna åttatimmarsdag, utan ville hava möjlighet att arbeta längre tid då så var behöfligt. De frågade då den mycket radikale mannen, huru de skulle bära sig åt, och han funderade hit och dit och gav dem till slut det rådet: ja, ni få försöka på ett sätt, så att ni kunna slippa ifrån lagens tillämpning. Ni få arbeta på det sättet, att ni var för sig utföra ett arbete och så få ni utse en person, som har hand om försäljningen, och på det sättet komma ni icke under lagen. Det var kroppsarbetare dessa, som följde den radikale mannens råd, och så kommo de icke under lagen. Det är ett litet exempel. Det kan andragas liknande exempel från andra håll. I pressen hava upprepade gånger gått historier om, att arbetare försökt på ett eller annat sätt att undgå lagen, att de först arbetat hos en och sedan gått till en annan arbetsgivare, eller att arbetarna satt upp egna verkstäder, där de arbetat, sedan de slutat den lagstadgade arbetstiden hos en arbetsgivare, och så försökt ordna på något sätt med försäljningen av arbetsalstren o. s. v. Tyder detta på, att man inom arbetarkretsar är synnerligen tillfredsställd med lagens tillkomst? Nej, det tyder sannerligen på motsatsen, och jag vill understryka de anmärkningarna mot lagens nackdelar, som förut hava framkommit.

När vi nu hava en lagstiftning, som har visat sådana verkningar och på många håll har drivit folk att i klart medvetande om, att de göra sig skyldiga till lagöverträdelse, dock handla tvärt emot lagen och i andra fall genom manipulationer av ena eller andra slaget kringgå lagen, tro herrarna då, att man skapar ökad respekt för lagstiftning och lagstiftare? Tro herrarna, att man åstadkommer något i lagstiftningsväg, som är välgörande och hälsosamt? Tro herrarna, att det är riktigt att säga, att det är något alldeles uppåt väggarna att kräva ett upphävande av en sådan lagstiftning och en revision av lagen, så att man kan komma till förnuftigare lagstiftningsåtgärder på detta område? Jag vet synnerligen väl, att här i denna kammare den uppfattning, för vilken jag gör mig till tolk, icke kommer att i dag vinna majoritetens bifall. Jag vet alltför väl huru partipiskan verkat bland herrarna. Herr Engberg kanske tror, att jag känner den från mitt eget parti. Nej, den finns icke inom högerpartiet; där hava vi fullständig rörelsefrihet. Den finns emellertid på andra håll, det har man sett så många prov på. Men om herrarna triumfera, därför att ni kunna säga: vi hava makten här, så är det dock en triumf av kort varaktighet, det blir en Pyrrhusseger, mina herrar, som ni här i dag komma att inregistrera, då ni kunna slå ihjäl den från högerhåll framkomna motionen. Men den kommer att skapa åt sig en resonans i vidaste kretsar i vårt land, och denna olycksaliga lags verkningar komma också att skapa fram en sinnesstämning hos stora skaror bland vårt folk, som en vacker dag kommer att lära herrarna, att det icke går att lagstifta endast med maktspråk, att det måste vara en lagstiftning, som innebär något spår av förnuft.

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Det var en stockholmare, som för åtskillig tid sedan yttrade några ord, som jag fullkomligt instämmer i, nämligen att man håller på att lagstifta ihjäl oss, och sannerligen detta lagstiftande, detta genomdrivande av lagstiftning på alla möjliga områden, som kringskär friheten för vårt folk, kommer att framkalla en reaktion, som kastar de nuvarande makthavarna ur sadeln. Lagstifta, mina herrar, och använd er voteringsmajoritet i dag, men än kommer dag och än är ej allt förbi, och det kommer dagar, då Sveriges folk vaknar till insikt om, att alla dessa moderna åtgöranden äro åtgöranden av en art, som icke varit till landets fromma.

Jag ber, herr talman, att få förena mig i det av herr Andersson i Knäppinge framställda yrkandet.

Vidare anförde:

Herr Carlsson i Frosterud: Herr talman! Jag anmälde mig på förmiddagen till erhållande av ordet med anledning därav, att, såsom kammarens ledamöter behagade finna, det står antecknat i detta betänkande, att jag deltagit i behandlingen inom utskottet av de förevarande motionerna. Medan jag kommer ihåg det, skall jag taga fasta på ett uttalande, som den föregående talaren fällde nyss gentemot herr Lövgren i Nyborg, då han uttalade, att avgörandet ligger i andra händer än deras, som herr Lövgren i Nyborg representerar. Jag vill med anledning av det yttrandet för min del säga, att jag förmodar, att avgörandet av denna fråga i denna stund ligger förlagt på annat håll än hos riksdagens högerparti, och om så icke skulle vara fallet torde väl denna lags tillvaro bliva tämligen kortvarig.

Herr Norman började med att kritisera denna lags tillkomst. Huru tillkom då denna lag? Tillkom den icke på samma sätt varpå alla andra lagar här i landet tillkommit? Har den icke tillkommit genom en kungl. proposition avgiven vid urtima riksdagen 1919, har den icke undergått vederbörlig utskottsbehandling, har den icke behandlats av riksdagens båda kamrar och därvid vunnit majoritet? Därmed borde väl denna lags tillkomst vara så ordentligt prövad och därmed också lagens giltighet så klar, att däremot icke borde kunna resas några formella invändningar. Att nu lagens innehåll är av den art, att högerpartiet vid det tillfälle, då denna lag antogs, icke kunde anse sig tillfredsställt med densamma, är en sak för sig, men att klandra lagens tillkomst och sättet därför, anser jag vara skäligen obefogat.

Då man inom utskottet hade att taga ställning till dessa frågor, måste man ju söka klargöra för sig: vad har då i verkligheten inträffat här i landet, sedan riksdagen sålunda under 1919 års urtima riksdag antog denna lag, som har påkallat, att dessa motioner så snart efter lagens tillkomst blivit väckta, och vad är det för särskilda skäl man kan anföra, som skulle föranleda riksdagen att så snart frångå sitt nyss fattade beslut att antaga denna åttatimmarslag som en provisorisk försökslag för några år framåt? Då man sökte efter motiv härför, fann man inga andra synpunkter än dem som i det oändliga

framfördes av högerpartiet emot lagen under debatten då den antogs, och sålunda kan — jag för min del kunde i utskottet icke finna något annat — man icke komma till någon annan uppfattning, än att dessa motioner givetvis måste hava framkommit i demonstrationssyfte för att visa högerpartiets goda vilja i denna fråga. Men däri-
genom har man också blivit i tillfälle att inför landets arbetarklass visa, att ifall högern i vårt land komme till politisk makt, så kan man tydligt skönja verkningarna härav. Det tror jag också är en verkan av de framlagda motionerna.

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Den föregående talaren utvecklade de ogynnsamma fasaväckande verkningarna av denna lag. Det skedde med allmänna uttrycksätt, men såvitt jag hörde, framställde han icke mer än ett enda exempel på olämpliga verkningar av denna lag, och det var den där historien om en likkistfabrik, som jag vill minnas jag hörde omtalas i utskottet. I vad mån denna historia i likhet med de flesta andra dylika historier är mer eller mindre *gjord* kan jag givetvis icke kontrollera, ty den föregående talaren anförde icke tid och plats för den. Utskottet har emellertid i sin motivering också pekat på, att det kunde komma att visa sig en hel mängd svårigheter vid genomförandet av en lagstiftning av så djupt ingripande art i samhällslivet på industriens område som denna åttatimmarslag. Det var förutsett detta, och såvitt jag har kunnat finna hava dessa svårigheter icke blivit eller varit av mera omfattande och svårartad natur, än man redan på förhand kunde föreställa sig.

Nu ha ju dock, sedan denna lag började tillämpas i de delar av industrien där lagen trädde i kraft den 1 januari — vissa delar träda som vi känna till icke i kraft förrän den 1 juli — på dessa områden måst föras strider mellan arbetare och arbetsgivare angående kompensation i avlöningshänseende. Dessa frågor hava på stora och viktiga omåden inom industrilivet kunnat lösas till båda parternas belåtenhet. Skulle man nu genom upphävande av lagen enligt högermotionärernas förslag här uppriva dessa strider på nytt? Den föregående talaren nämnde om, att det lugn och den ro, denna lag skulle åstadkomma, icke hade blivit verklighet. Jag vill fråga herr Norman i Läckeby, om han tror, att det lugn och den ordning, som vi alla önska, skulle förverkligas, ifall kammaren och riksdagen skulle bifalla högermotionerna? Det tror jag sannerligen icke. Jag tror, det skulle verka raka motsatsen. Och därför, när nu den värsta törnen av de svårigheter, denna lag givetvis måste åstadkomma, blivit upplärd, så skulle det vara någonting synnerligen korttänkt av den lagstiftande församlingen att under lagens provisoriska giltighetstid skrida till upprivande av de förhållanden, som redan under den korta tid, som denna lag delvis börjat träda i kraft, hunnit stadga sig.

Då man nu ser på utskottets betänkande, så finner man, att av högerrepresentanterna i utskottet — till vilka jag i denna fråga även räknar representanterna för bondeförbundet och jordbrukarnas riksförbund — så finnes det icke mer än två ståndaktiga tennsoldater, som reservationsvis yrkat bifall till motionerna, nämligen herr Boberg i första kammaren och herr Andersson i Knäppinge i andra kam-

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

maren. Och även dessa reservanter köra i sin motivering med de där gamla utslitna hästarna angående de skadliga verkningarna av lagen ute i landet. Jag anser icke, att dessa synpunkter äro av den bärighet, att man bör tillmäta dem någon betydelse. Men då vi inom utskottet diskuterade denna fråga, fäste jag mig vid ett yttrande av en vida större auktoritet från högerhåll, som jag för min del känner mig böjd för att tillerkänna minst lika stor sakkunskap i dessa frågor som herrar reservanter och vid sidan därav även herr Norman, nämligen herr von Sydow. Samma synpunkter som han i utskottet framförde har han själv i sin reservation även påpekat, nämligen att han, såsom vi känna till, med hela sin förmåga kämpat emot, att denna lag skulle antagas, men då riksdagens majoritet dock antog lagen, har han såsom arbetsgivarerepresentant också medverkat till att åstadkomma de överenskommelser mellan arbetare och arbetsgivare, som hittills kunnat träffas. Då han nu inom utskottet hade att taga ståndpunkt till dessa motioner, så har han ansett, att då denna lag nu har antagits, skulle det vara synnerligen farligt att riva upp densamma. Och då han säger, att på den ekonomiska lagstiftningens område finnes ingenting farligare än ett vacklande fram och åter, då anser jag, att vi däri hava ett vida förståndigare omdöme om denna situation än det, som den föregående talaren och de två högerreservanterna inom utskottet hava givit uttryck för.

Dessutom har samme reservant, nämligen herr von Sydow, i sin reservation pekat på ett av oss alla känt faktum, som tillkommit sedan dessa motioner väckts. Tjugutvå dagar efter sedan lagen börjat träda i kraft, nämligen den 22 januari, väcktes dessa högermotioner. — Sedan dess har en betydelsefull händelse inträffat, nämligen Sveriges anslutning till nationernas förbund. Detta har herr von Sydow fastslagit i sin reservation såsom ett ofrånkomligt faktum, som omöjliggör för vårt land att efter nationellt gottfinnande behandla denna åttatimmarsdagsfråga. Alla dessa verkliga fakta tyckas icke inverka det allra bittersta på de talare från högerhåll, som här uppträta i dag. Det är, som om de icke hade hört talas om detta, det slinker dem alldeles förbi. Och detta kan givetvis förstås, därför att dessa faktiska förhållanden låta sig icke bortresoneras.

Ja, det lär icke ge något ytterligare resultat att förlänga debatten om denna fråga. Jag skall heller icke för min del upptaga kammararens tid längre. Men jag vill för min del här säga, att om så skulle bliva fallet, som högertalarna här i dag hava sökt urgera fram, nämligen att riksdagen nu borde i större eller mindre utsträckning sätta denna lag ur gällande kraft, då tror jag för min del, att man först på allvar skulle få se de skadliga verkningarna av att denna lag någonsin tillkommit, men i ännu högre grad de skadliga verkningarna av att tumma på denna lag, innan den fått komma ut i livet och verka i hela sin utsträckning.

Med denna övertygelse, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr O l s s o n i Broberg: Herr talman, mina herrar! Det ställer

sig nog så i denna fråga, att lika oemottagliga som högerens män äro för de skäl, som framförts från socialdemokratiskt håll, lika oemottagliga äro de, som dogmatiskt utan egentliga sakskäl tro på arbetstidslagens lyckosaliga verkan, för våra skäl. Därför torde man icke komma någon vart från dessa motsatta poler, om jag så får säga, i denna diskussion.

Vad som emellertid har kommit till synes vid denna riksdag, det är de brister i lagen, som i de massmotioner, som här framförts, blivit påpekade. Och jag tror, att hela vårt folk skulle haft nytta av, om det hade fått del av dessa motioner tidigare och därigenom kommit till insikt om lagens stora brister, så att detta verkligen fått leda till antagandet av en lag med de modifikationer, varpå ifrån särskilt liberalt håll nu har framställts yrkande. Visserligen uttalades från detta håll vissa betänkligheter mot lagen, men icke desto mindre voterade man ganska troget för lagens tillkomst, vilket bör påpekas såsom faktum.

Emellertid anses nu den motion vara orimlig, däri det yrkas på lagens upphävande eller suspension. Man säger, att det är alldeles uppenbart orimligt att komma med ett dylikt yrkande, då lagen i alla fall är antagen och då man icke har sett dess verkningar i hela deras vidd. Lagens verkningar hava vi likväl nog tillräckligt sett för att kunna förstå desamma olycka för vårt svenska samhälle. Jag, som har t. ex. en stor massa industriarbetare boende inom min valkrets, vilka liksom andra industriarbetare under trettio års tid den första maj gått med och demonstrerat för åttatimmarsdagen, jag kan konstatera, att många av dessa nu komma och säga: »Vad är detta för någonting? Är det möjligt, att riksdagen kan lagstifta så, att den, som behöver arbeta mera för att kunna leva, och den, som *vill* arbeta, icke skall få göra det?» Jag har då sagt, att detta är bara vad de själva begärt under så lång följd av år. Då hava de svarat: »Det kunde väl ingen tro, att den lagstiftande församlingen vore så abnorm, att den *nekade* folk att arbeta och att få arbeta så pass mycket, som behövs för att existera.»

Nu säger man, som sagt, att det icke är tänkbart att kunna vara med om lagens suspension, särskilt därför att, vi nu anslutit oss till nationernas förbund. Detta har ju anförts av personer med så stora och vidsträckta insikter, att det kan anses ganska förmätet av mig att opponera mig mot dylika uttalanden. Men såvitt jag erfarit och kan förstå dels av de motiveringar, som äro framförda, och dels av vad som vidare kommit till synes i denna fråga, så lär det dock vara så, att denna anslutning till nationernas förbund visserligen är i viss mån bindande i fråga om arbetstidslagens eller åttatimmarslagens principiella tillämpning, men dess speciella utformning lär i alla fall få bero på vårt lands egna önskemål och vad som för vårt land är lämpligt.

Vi veta ju, att lagen med undantag av de områden, där den s. k. kontinuerliga driften råder, är tillämpad i allra största utsträckning vid de industrier där den utan vidare är tillämpningsbar. Men här finnes en stor del områden, inom vilka lagen ännu icke trätt i tillämp-

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

ning, delvis därför att man begärt och erhållit anstånd med lagens tillämpning hos arbetsrådet, och arbetsrådet har ännu icke fattat beslut. Men för övrigt finnas områden dessa närliggande, vilka lagen antagligen kommer att omfatta före år 1923. Jag kan därför icke se annat, än att det skulle vara ganska lämpligt att nu besluta om lagens suspension, därför att man icke behövde tillämpa lagen inom dessa arbetsområden, där man fått anstånd därmed, liksom på de områden, som ligga dessa nära men som nog komma att inrymmas under lagen före 1923. De sluppe då att falla inom lagens bestämmelser. Vi hade icke på något sätt därigenom att vi suspenderade lagens fortsatta tillämpning, principiellt upphävt lagen utan endast gjort detta avbrott i lagens fortsatta tillämpning, därför att den svenska lagen kommit att gå längre än något annat lands lagstiftning ännu gjort på detta område, och visat sig olämplig i väsentliga delar. Således har man, anser jag, ganska goda skäl att under dessa förhållanden säga, att vi icke vilja, att denna lag skall träda i vidare tillämpning beträffande vårt land, förrän dess specialbestämmelser närmare utformats.

Jag tycker, att dessa synpunkter hava ett visst berättigande, och jag kan icke se, att det härigenom skulle behöva uppstå några konflikter. Det är väl ändå uppenbart, att om denna lag skulle komma att suspenderas, så komme det icke att ifrågasättas, att arbetstiden skulle komma att förändras på de områden, där lagen redan trätt i tillämpning. Jag är viss om, att varken arbetsgivare eller arbetare skulle sätta något sådant ifråga, utan detta komme endast att verka därhän, att lagen fortfarande komme att tillämpas på de områden, där den redan trätt i kraft, men därutöver komme förhållandena att vara oförändrade sådana de nu äro, till dess den slutliga utformningen av lagen kommit till stånd, som med hänsyn till våra förhållanden är påkallat, och berättigad och nödvändigt för vårt näringslivs obundna utveckling.

Nu säger man, att detta är en provisorisk lag. Ja, den i föl antagna lagen skall efter 1923 upptagas till närmare revision. Tror då verkligen någon, att om lagen nu mer och mer får utsträcka sina verkningar och undan för undan inrymma alla möjliga arbetsområden före år 1924, som den naturligtvis kommer att göra, det finns någon som helst utsikt till att *då* åstadkomma en revision av lagen? Det tror icke jag!

Jag anser, som sagt, att lagens olyckliga verkningar och det missnöje, som på olika områden och icke minst inom stora arbetarskaror gör sig gällande emot denna lag, verkligen motiverar, att man förenar sig om en suspension av lagen, och detta på de grunder, som jag tillåtit mig här nämna. Jag skall därför, herr talman, på dessa skäl, och då jag i alla fall förstår, att det icke skulle gå an att fullständigt upphäva lagen, därför att vi ju på grund av bestämmelserna i fråga om nationernas förbund icke kunna upphäva lagens princip, likväl be att få ansluta mig till de reseranter, som yrkat på lagens suspension.

Herr Nilsson i Vibberbo: Jag har i denna fråga redan uttalat mina och min meningsgrupps tankar, och jag hade icke vidare tänkt uppträda i denna fråga, men jag föranleddes därtill av herr Normans i Läckeby anförande. Det finns en sorts folk i denna världen, som visserligen ha öron men trots detta icke ha förmåga att höra vad människor säga. Till denna kategori av människor hör med all sin grundlighet herr Norman i Läckeby. Jag deklarerade förut med några få ord min ställning så tydligt, som någon människa kan göra, men jag får säga, att det dock får kännas som en stor tröst, att så få ord kunde bli uppmärksammade från det håll, de blevo, d. v. s. av herr Norman.

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Han sade i sitt anförande, att åttatimmarsdagen åstadkommit en fördyring av varorna på många håll. Det är ju en sanning, men det är märkvärdigt, att icke herr Norman med sin klara blick och sitt goda förstånd kunde dra fram en hel mängd andra orsaker, som medverkat till dyrtiden. Det är icke ensamt åttatimmarsdagen, som åstadkommit detta, utan flera andra omständigheter. Varför nämner icke herr Norman det?

Nu skulle jag vilja fråga, hur det skulle gå, om man skulle följa herr Normans och herr Lindmans råd, och man således nu efter denna korta tid, då åttatimmarsdagen ännu icke trätt fullständigt i funktion, skulle riva upp en strid genom att suspendera lagen. Huru tänker sig herr Norman, att det skulle gå därefter? Jag antar, att det finns flera människor här i landet än herr Norman och hans parti, som ha vissa anspråk på riksdagen och rättighet att framföra dessa och vår skyldighet att granska dessa. Det är, herr Norman, den svenska riksdagen, som beslutat införa åttatimmarsdagen. Jag har tydligt och klart sagt, att jag icke är någon vän av denna lag, och jag har betonat, att den rätta demokratiska ordningen är att arbetsgivare och arbetare komma överens om arbetstidens begränsning, där förhållandena så påkalla. Det är min tanke om saken, men när nu lagen är genomförd, vill jag icke, att ytterligare svåra strider med revolutionärartade tendenser skola uppblossa här i landet. Jag är rädd för detta, och följderna av en sådan tingens ordning skulle naturligtvis ännu mycket mera fördyra varorna för herr Norman, och det skulle till och med kunna hända, att han genom en sådan utveckling kunde bli alldeles utan varor.

Vi måste räkna med fakta, sådant det verkliga livet gestaltar sig, och taga hänsyn till människorna i landet, så att det ena icke blir värre än det andra, något, som alls icke framgick av herr Normans anförande. Jag förstår dock, att han nu icke talade till oss här i kammaren, utan det gällde valmännen. Jag tycker dock, att det vore bättre, om herr Norman fore ut i landet och talade direkt till valmännen och icke pinade riksdagen med sådana ömkligheter.

Ja, det vore mycket mer att säga, och jag har gjort en hel del anteckningar, men jag skall be att få avstå från att fortsätta, ty herr Normans anförande innebar en sådan ynkedom, att jag icke anser det med min värdighet förenligt att vidare ingå i svaromål på detsamma.

Jag ber att få vidhålla mitt här förut framställda yrkande.

I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman, mina herrar! Herr Norman har underkänt mig såsom talesman för Sveriges arbetare. Jag förstår ju, att herr Norman på detta område skulle vilja vara diktator och föra talan för Sveriges arbetare. Om jag emellertid icke missminner mig, fanns det för några år sedan ett parti, som hette folkförbundet eller något dylikt, och där herr Norman var en stor pamp. Detta förbund gjorde anspråk på att samla Sveriges arbetare, och det har nu samlat dem under åtskilliga år, och resultatet är, att jag icke tror, att man i dag ens med hjälp av ett mikroskop skulle kunna se hela förbundet. Å andra sidan ha vi de högensocialistiska och de vänstersocialistiska organisationerna som åtminstone äro så stora att man ser dem utan mikroskop.

Herr Norman talade nu om, att han varken var höger- eller vänstersocialist, och det hade han icke behövt, ty det visste vi förut. Jag tror dock ändå, att jag vågar uppträda som talesman för Sveriges arbetare, åtminstone för den del av dem, som äro bosatta i det område, jag tillhör. Jag har nämligen icke gjort anspråk på att tala för de grupper av arbetare, som ha röstat på herr Norman, men jag tror dock, att den delen är synnerligen liten, när allt kommer till allt.

Såsom herr Nilsson i Vibberbo sade, är det icke så mycket värt att resonera med herr Norman, ty hans anförande var ju tydligen bara ett försök att få stenograferna att skriva en valbroschyr åt honom. Han interPELLERADE mig nu emellertid alldeles särskilt om förhållandena i Ryssland och sade, att i det bolsjevikiska Ryssland, »som står herr Lövgren så nära», arbetar man nu 50 % längre tid, d. v. s. 12 timmar. Ja, det är icke så märkvärdigt, då herr Norman och hans partivänner i alla länder ligga och klösa i alla kanter på Ryssland, så att hälften av folket måste vara vid fronterna och försvara dem. Då är det klart, att de övriga måste arbeta dubbelt så länge för att uppehålla landets produktion. Det ögonblick, när herr Norman och hans partivänner och alla andra, som ligga och blockera Ryssland, upphöra med den taktiken, synes det mig, att Rysslands arbetare skola få sex timmars arbetstid, då de allesammans kunna få börja arbeta på samhällets uppbyggande.

Jag vill dessutom säga, att jag naturligtvis, då det gäller uppbyggandet av ett socialistiskt samhälle, under övergångstiden nog skulle arbeta någon timme extra, men herr Norman kan icke begära, att man skall arbeta extra för att försvara det, som jag skulle vilja kalla det Lindmanska patentsamhället.

Herr Norman var vidare alldeles förtvivlad över, att man håller på att lagstifta ihjäl det svenska folket. men i går, då vi ville ta bort tjänstehjemsstadgan, och alltså ville ta bort en lag, var det visst herr Norman och hans partivänner, som stredo för, att den lagen skulle få vara kvar. Hur man än vänder saken, får man ingen rätsida på den, utan man vill fortfarande vara vrång och sätta sig på tvären.

Jag skall icke nu uppehålla tiden längre, därför att jag troligen kommer upp ännu en gång i afton, utan jag skall endast be att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman, mina herrar! Då jag i år första maj var ute för att hålla föredrag på en plats, träffade jag tillsammans med en arbetsgivare för en ganska stor industri. Han frågade mig, huru vi skulle ha våra förstamajmöten i år, vilka resolutioner, som vi komme att föreslå till antagande o. s. v., och så frågade han mig, om det var riktigt, att vi nu i år, då vi förra året fått åttatimmarsdagen lagfästad, komme att i våra resolutioner ändra på åttan och i stället skriva en sju, och att vi alltså nu i år skulle komma att gå fram med krav på sju timmars arbetstid. Jag svarade honom, att de resolutioner, som vi från socialdemokratiskt håll komme att förelägga vid dessa möten, innehöllo en protest emot herr Lindmans och vissa liberala riksdagsmäns försök att sätta fjolårets lagstiftning ur bruk. Ja, sade han då, gäller det icke något annat än detta, skulle jag också för min del vilja vara med om att protestera, ty ingenting skulle väl vara olyckligare, än om vi här i landet skulle bli utsatta för en sådan lagstiftning, att riksdagen det ena året beslutar en lag på detta viktiga område och sedan året därefter, att lagen skall sättas ur kraft. Det är ungefär samma mening, som kommit till uttryck i den reservation, som är avgiven av Svenska arbetsgivareföreningens direktör, herr von Sydow. Även han ger ju uttryck åt, vilken fara det ligger uti, att man blir störd på arbetsmarknaden på det sätt, som man skulle bli därigenom, att det nu vidtoges en ändring i den här ifrågavarande lagen.

Jag vill minnas, att då denna lag här i kammaren antogs, uttryckte jag mig för min del i den debatt, som då fördes, ungefär som så, att jag väl kunde förutse, att det skulle visa sig uppstå svårigheter på ett eller annat område vid första början av lagens tillämpning, men det gällde att se till att man övervann dessa svårigheter. Att det i början av detta år, då lagen första gången skulle tillämpas på en mängd arbetsområden, komme att uppstå vissa svårigheter, var naturligtvis förutsett. Jag tror dock icke, att man med rätta kan säga, att dessa svårigheter ha varit så stora, att de alls ha kunnat berättiga till de yrkanden, som nu ha blivit gjorda i riksdagen. De skäl, som i dag anförts emot lagen och som framdrogos av herr Lindman, voro, såvitt jag kunde finna, i stort sett alldeles desamma, som herr Lindman anförde, då lagen antogs. Av andra talare ha ju skälen för ett bifall till herr Lindmans motion utlagts på ett något annat sätt.

Av de skäl, som ha framförts för ett slopande av denna lag, måste jag säga, att det mest dräpliga torde väl ha framkommit i den reservation, som är avgiven av herrar Boberg och Andersson i Knäppinge. De säga på ett ställe i sin motivering, att åtskilliga arbetare nu ha längre arbetstid än förut, enär de arbeta hos två eller flera olika arbetsgivare och därigenom förskaffa sig avsevärda inkomster. Jag vet icke, vad reservanterna egentligen mena, och om de anse, att det är den omständigheten, att en mängd arbetare arbeta längre tid än förr, som motiverar, att lagstiftningen skall upphöra, eller om de anse, att arbetarna genom att arbeta så mycket göra sig så avsevärda inkomster.

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

Herr Lithander kom också här i dag i kammaren med ganska besynnerliga uttalanden, då han talade för bifall till herr Bobergs och herr Anderssons i Knäppinge reservation. Han sade bl. a., att genom denna lag och den korta arbetstid, som därigenom uppstått, ha arbetarna blivit mindre arbetsvilliga. De vilja nu icke arbeta ens dessa 48 timmar i veckan, utan de taga emellanåt en och annan dags ledighet. Omedelbart därefter kommer herr Lithander med ett annat påstående och säger, att arbetarna anse, att arbetstiden är för kort, varför de fordra att efter slutat arbete på fabriken få fortsätta med arbetet i hemmet, och detta har medfört, att arbetsgivarna haft stora svårigheter för att anskaffa de maskiner, som äro behövliga och nödvändiga för att detta hemarbete skall kunna fortgå. Jag måste säga, att det för mig är mycket svårt att förstå, hur man kan uppträda och motivera ett bifallsyrkande till herr Bobergs reservation med dylika uttalanden.

Man har i dag, liksom man gjorde, då lagen första gången debatterades, talat om arbetsintensiteten. Man har sagt, att arbetsintensiteten icke har ökats på det sätt, som man på vissa håll ville göra gällande, då lagen antogs. Ja, det är naturligtvis beklagligt, om arbetsintensiteten icke har ökats, och ännu mera beklagligt skulle det vara, om det vore riktigt, som man här från en del håll vill göra gällande, nämligen att arbetsintensiteten i stället skulle ha minskats. Det är naturligtvis icke endast ett intresse från en viss samhällsgrupp eller något visst politiskt parti att se till att man håller arbetsintensiteten så högt som möjligt för att såmedelst kunna frambringa den största möjliga produktion. Vi måste naturligtvis alla hjälpas åt med, att så blir förhållandet, och skulle det brista på någon arbetsplats i detta avseende, böra vi undersöka, vad som är orsaken härtill, och vi böra då också försöka, om vi icke tillsammans under bästa samförstånd kunna komma till bästa möjliga resultat.

Herr Lithander sade i sitt anförande i förmiddags, att arbetsintensiteten i utlandet är mycket högre än här i vårt land. För min personliga del har jag icke varit i tillfälle att i utlandet kontrollera, huru det därmed förhåller sig. Jag får väl tro, att herr Lithander, då han här i kammaren gör ett sådant uttalande, personligen har undersökt denna sak, så att man kan tro, att det är riktigt. Då tillfälle därtill har erbjudits, har jag vid olika tillfällen sökt komma i samtal med arbetare, som ha utfört arbete i andra länder än Sverige. Jag har särskilt sport dem om denna sak för att såvitt möjligt kunna få reda på deras uppfattning, om arbetsintensiteten i utlandet är högre än hos oss. Jag måste erkänna, att jag i vissa fall träffat på arbetare, som ha sagt, att det är riktigt, att arbetsintensiteten är större i utlandet än här i landet, men de ha å sin sida framhållit, att orsaken till att så är, icke är beroende endast på arbetaren utan i ännu högre grad på arbetsgivaren, och särskilt på hur arbetet blir organiserat. Jag tror, att vi här i vårt land nog i detta avseende ha mycket att lära av utlandet.

Vi komma icke att vinna något resultat, om herrarna endast gå den vägen att klaga över att arbetsintensiteten icke är stor nog.

och om ni endast gå den vägen att klandra arbetarna för att de äro slöa och likgiltiga. Jag tror icke, att man i stort selt kan säga detta om de svenska arbetarna. Undantag kunna naturligtvis finnas, men dessa undantag finnas icke endast hos arbetareklassen utan även hos de andra samhällsklasserna.

Jag vet av egen personlig erfarenhet, huru arbetsgivare vid vissa tillfällen gått tillväga, då det har gått avlöningarna. Jag måste säga, att dylika tillvägagångssätt sannerligen icke äro ägnade att främja en ökad arbetsintensitet. Då man söker taga reda på, huru det är ställt i olika verkstäder och på olika arbetsplatser, finner man, att arbetsgivarna ha en dryg skuld till om icke allt är som det borde vara. Jag vill, så långt jag det förmår, från denna plats rikta en vädjan till de svenska arbetsgivarna att de å sin sida skola fråga sig, om de ha gjort vad göras kan för att få det bästa möjliga resultatet.

I Svenska Morgonbladet förekom för någon tid sedan en artikel om arbetsintensiteten. Artikeln hade till överbrik: »Hur den stegrade arbetsintensiteten belönas.» I denna artikel framlägger en arbetare sin erfarenhet i detta fall. Han talar här om hur såväl han som hans kamrater hade sökt öka arbetsintensiteten. De hade lyckats forcera arbetet och nå ett bättre och bättre resultat, men vad hade följden blivit härav? Jo, nästa gång arbetarna skulle få arbetet utlämnat till sig, hade de tack vare denna forcering av arbetet fått ett betydligt lägre ackordspris för detsamma än vad de förra gången haft. Ingen må väl förtänka arbetarna, om de inför sådant icke kunna förstå den nytta för dem, som kan ligga i att de öka arbetstakten. Skall man få arbetaren intresserad för en större arbetsintensitet än som nu i vissa fall kan vara rådande, får naturligtvis icke arbetsgivaren belöna den flitige och duktige arbetaren på så sätt, att han minskar ackordslönen, och arbetaren sålunda ser, att hela resultatet av hans forcering av arbetet blir detsamma, som om han icke hade ökat sin arbetstakt.

Jag tror därför, mina herrar, att en mycket viktig orsak ligger just här till att det icke alltid är, som det borde vara. Det tjänar sannerligen icke något till att herr Norman i Läckeby m. fl. stiga upp här i kammaren och hålla sådana anföranden, som de i dag ha gjort. Skola vi komma någonstädes och nå ett bättre resultat, skola vi komma från dyrtiden, och komma till bättre förhållanden, ja, herr Norman, då få vi nog gå andra vägar än dem, herr Norman pekar på.

Den tiden är förgången, herr Norman, när det är möjligt för arbetsgivaren att envåldigt diktera och bestämma, hur det skall vara. Den tid har kommit, då arbetaren också vill ha något att säga till om. Trodde herr Norman, att man genom ett fastställande av åttatimmarsdagen skulle få ro här i landet, ja, då må jag säga, att då var herr Norman verkligen ganska naiv. Vi ha aldrig från arbetarehåll sagt, att vi i och med ett antagande av denna lagstiftning skulle slå oss till ro och anse, att allt är bra, som det borde vara. Nej, så länge lönarbetaren befinner sig i det osäkerhetstillstånd, som han nu gör, blir det icke lugn och ro. Vi måste alla, både från det ena och det andra hållet, söka hjälpas åt att skapa lugnare och fastare

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

förhållanden än vad som nu råda för lönearbetarna. Vi måste se till att arbetaren kommer ifrån det osäkerhetstillstånd, som råder, och allt efter som vi det göra och nå ett bättre och bättre förhållande. blir också den oro mer och mer stillad, som de nu befinna sig uti.

Flera talare ha här i dag yrkat bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Boberg och Andersson i Knäppinge. Då jag hörde på det första anförande, som herr Lindman i dag höll, fann jag, att han icke gjorde något yrkande om bifall till denna reservation. Jag vet väl, att herr Lindman sedan gjorde ett yrkande om bifall till densamma, men då han icke gjorde det i sitt första anförande, tänkte jag, att herr Lindman nog i likhet med mig och flera andra funnit, att det yrkande, som här framställts av reservanterna, icke är sådant, att det är möjligt att yrka bifall till detsamma. Jag måste nämligen säga, att jag icke kan förstå, hur det skulle gestalta sig, om det i riksdagen skulle bli majoritet för detta yrkande. Alldeles tydligt är det, att skall det vara någon reda och ordning, måste det yrkande, som framställts i denna reservation, på ett eller annat sätt kompletteras. Eljest måste jag säga, att den svenska riksdagen går att fatta beslut på ett sätt, som säkerligen icke står sig vid en noggrann granskning.

Ja, herr talman, jag vill för min del säga, att skulle den dagen komma, att herr Norman i Läckeby och hans meningsfränder skulle få majoritet i den svenska riksdagen och på så sätt ha möjlighet att få denna åttatimmarslag slopad, skola herrarna icke därmed tro, att ni ha ökat arbetstiden eller produktionen, ty därför måste ni gå andra vägar. Det allra största antalet av Sveriges arbetare, herr Norman, kommer icke att finna sig i den långa arbetstid, som funnits före denna lagstiftning. Skulle herrarna vara starka nog för att få lagen upphävd, kommer detta visst icke att innebära, att vi få nio eller tio timmars arbetstid, utan den korta arbetstid, som nu är genomförd, kommer i det stora hela att bestå. Sedan må herrarna besluta, hur ni vilja.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Den siste ärade talaren ville understryka, huru orimligt det skulle ta sig ut, om denna reservation skulle bifallas, som herr Boberg och jag undertecknat, och vilka betänkliga följder det skulle medföra. Men han har icke givit någon antydning om, att härigenom skulle vållas någon allmän ekonomisk fara annorledes än genom det hot, som skyttade bakom hans ord, om att det möjligen kunde bli en allmän revolution. Jag tror icke på vad han i det avseendet insinuerade, ty redan före lagens ikraftträdande var åttatimmarsdagen införd i en stor mängd industrier, och min övertygelse är, att där denna arbetstid är införd vid industrier och andra sådana större inrättningar kommer den att bibehållas vid alla överenskommelser. Det är endast den fria överenskommelsen, som vi vilja ha fram — och detta har också understruktits i år i motioner från liberalt håll.

Man kan dock börja att bli betänksam, då man av den debatt, som hållits, finner, huru olika synpunkterna äro hos många, som närmast borde ha intresse av att se saken från en annan sida. Jag

tänker på det intryck, som jag fått från liberala talare och från personer, tillhörande bondeförbundet, som yttrat sig. Liksom jag för min del i detta ögonblick är fast övertygad om, att en rättelse beträffande denna lag bör komma till stånd, så tror jag, att dessa personer innerst inne äro av samma övertygelse, men förvånande nog finner man dem på helt andra vägar. Ja, jag måste säga, att för min enkla bondeuppfattning ter sig politiken ofta underlig. Jag har, kan jag säga, under hand fått klart för mig, att det är absolut säkert, att bland de liberala ledamöterna finnas många — jag skulle tro, att deras antal icke befinner sig långt under majoriteten — som verkligen icke äro nöjda med den lag, som är antagen, men trots detta gå med på att yrka bifall till utskottets utlåtande, som dock utmynnar i ett avslag på varje förslag till ändring av åttatimmarslagen sådan den nu är. Jag förvånade mig icke så mycket över dem av mina utskottskamrater, som äro bonderepresentanter, ty deras uppfattning har jag lärt känna inom utskottet. Men jag förvånade mig över, att en av dessa kamrater, som yttrade sig för samma sak, gjorde det med den motiveringen, att det var herr Westmans reservation, som tvungit honom in på ett sådant område. Beträffande denna sak har jag blivit fullständigt övertygad, att de skäl, man härvid åberopat, icke äro giltiga, ty den internationella konferensen har icke tagit ståndpunkt till detta. Fastmera förhåller det sig så, att i bestämmelserna för nationernas förbund, som åberopats, finnes i 23 § intet stadgat om den närmare utformuleringen av en lagstiftning, som åsyftar att skapa bättre förhållanden för arbetare. Det förefaller mig så underligt och jag har så svårt att fatta detta tal, att vi här i vårt lilla Sverige skulle genom vår lagstiftning på detta område liksom komma att giva de stora nationerna och denna internationella konferens direktiv, ägnade att öva inflytande på deras egen lagstiftning, som de antagit och funnit verka på ett för dem tillfredsställande sätt. Däremot är jag fullständigt övertygad om, att den del av Sveriges folk, som utgöres av arbetsgivare och arbetare — och till dessa räknar jag också lantmännen — icke kan godkänna en princip, som bland annat innebär, att arbetsförhållandena skola regleras av en styrelse här i Stockholm, som skall bestämma, vad som skall göras och icke göras, huru lång arbetstiden skall vara, huru priserna på arbetet skola bestämmas o. s. v. Det får alltså icke bliva de ekonomiska förhållandena, som härvidlag gripa in och bestämma, huru arbetet skall ordnas för dem, som genom detta arbete måste skaffa sig sitt bröd för sitt uppehälle, utan allt detta skall fastställas genom allmänna regler, som i flera fall komma att verka ödeläggande både på arbetarens förmåga och tillgångar, därest de komma att fortfara. Det är min bestämda övertygelse.

Här har under debatten visserligen framhållits, att herr von Sydow, som tillhör samma parti som jag, inom utskottet förfäktat en mening, som avvikit från vår. Jag förstår innerligt väl herr von Sydow. Han kan icke alldeles se denna fråga på samma sätt som vi lantbrukare eller som småindustriens representanter eller enskilda företagare, som sammansluta sig för att utföra något visst företag.

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Jag vill också säga, att denna lag icke är så farlig för den större industrien som för oss mindre hemmansägare, även om vi sammansluta oss för att lättare kunna efterleva lagens föreskrifter. Så länge vår industri genom de alster, den producerar, kan konkurrera med utlandet på världsmarknaden, så länge torde måhända denna lagstiftning icke direkt skada våra arbetare. Men om ingreppen gå för långt, om arbetsintensiteten och produktionen nedsättes, så varen förvissade, herrar arbetsledare, att arbetarna skola komma till insikt om den olycka, som de kastat sig in uti. Min uppfattning är, att vi aldrig kunna komma till en lyckosam utveckling av vår produktion, förr än vi kraftigt och energiskt, med all den förmåga, som står oss till buds, på det rätta sättet arbeta på att trygga vår ställning.

Mig förvånade det verkligen, när jag hörde *ledaren* för ett parti, som uppkallats efter den klass, som jag själv tillhör, nämligen böndernas, i sitt första anförande säga, att han var beredd att på det kraftigaste instämma i kravet på en ytterligare förkortning av arbetstiden. Det skulle i sanning vara underligt, om man på denna väg skulle kunna utveckla produktionen på det rätta sättet. Med den erfarenhet, jag hämtat från jordbruksförhållandena och andra förhållanden, måste jag säga, att det är icke på det sättet man ökar produktionen, utan tvärtom visar det sig, att detta är en väg, som man icke bör gå. Och jag tror också, att min käre vän Nilsson i Vibberbo nog skulle komma till korta, om han skulle gå den vägen. Hans uttalande har, som sagt, väckt min förvåning, och han har även i andra stycken visat, att han beträtt sådana vägar, som enligt min övertygelse icke kunna lända till någon verklig nytta för det samhälle, vi leva uti, och i synnerhet icke för den produktionen inom jordbruket, som jag för min del närmast har att verka för.

Jag vägar bestämt påstå, att det är många orsaker, som göra denna lagstiftning otillfredsställande, och det är min övertygelse, att detta också inses av många, ehuru de icke vilja gå med på en ändring utan finna sig i förhållandena sådana de äro. Jag kan även anföra några få exempel i detta avseende. Låt oss antaga, att en del lantbrukare sammanslutit sig för att tillgodogöra sig en torvmosse och för att inköpa torvmaskiner. Såvitt jag kan förstå, är det alldeles omöjligt att med nuvarande arbetskostnader hålla två skift i ett sådant arbete. Man kan därför aldrig uppdriva produktionen så, att den blir verkligt lönande, då man har att betala sådana arbetspriser till dem, som skola taga upp torven. Detta var ett exempel. Jag har även andra exempel, beträffande vilka jag kan nämna, att vederbörande i arbetsrådet beklagade, att lagen innehöll sådana föreskrifter. Jag syftar på arbetet vid mindre stärkelsefabriker. Det är omöjligt, sade chefen i arbetsrådet, att under en hel säsong lämna licens för en sådan industri, så att arbetstiden kan utsträckas något över 8 timmar om dagen. Men vad blir följden härav? Jo, följden blir den, att vi lantmän, som förenat oss om ett sådant andelsföretag — och det är många i vårt land som det gjort — måste nedlägga denna industri. Många andra sådana exempel skulle kunna anföras, som visa arbetarnas ovilja att fullborda ett tillfälligt arbete som de fått i

uppdrag av verkstaden, vid vilket de varit anställda, att fullfölja samma dag, oavsett om det endast gällt en halv eller kvarts timma. därför att lagen ålägger straff för även det allra förnuftigaste skäl för ett obetydligt överträdande, trots huru nödvändigt arbetets fullbordande varit. Det skulle kunna framdragas hundratals sådana exempel, som visa, att åttatimmarslagen är av sådan beskaffenhet, att om icke Sveriges riksdag — i strid mot den stämning, som framträtt under denna debatt — vill söka vidtaga sådana ändringar i denna lag, att dess verkningar bliva andra än de nu äro, så kommer enligt min övertygelse en kraftig reaktion att uppstå mot denna lag.

För min del finner jag ingen anledning att frångå den uppfattning, jag förut hyst angående min reservation. Jag är övertygad, att om den bifölles, vårt samhälle icke skulle komma att utsättas för de olyckor, som man här under hotande ord och åtbördor frammanat. Jag ber alltså, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till den av herr Boberg och mig avgivna reservationen.

Herr Åkerlund: Herr talman! I fråga om denna lag tillkännagav jag min mening, då jag i fjol öppnade kammarens sammanträden, så att herrarna veta, var herrarna ha mig i detta fall. Men för övrigt vill jag säga, att jag för min del beklagar, att dessa motioner kommit fram, ty jag tror, att om de äro än så välmenta, så komma de att missförstås synnerligen mycket på många håll.

När nu lagen är införd, så är det väl för mycket att begära, att man genast skall slopa den i större eller mindre utsträckning, ty den bör väl få verka någon tid, innan man kan bedöma, huru det ställer sig. Och jag tror, att man skulle handla mycket klokt och vist här i riksdagen, om man i stället för dessa långa tirader, som tagit en hel dag i anspråk, påminde sig gubben Gamaliels ord: är verket av Gud, blir det bestående, men har det kommit från annat håll, så försvinner det av sig själv. Och då så många av herrarna säga, att massor av arbetare förklarar sig missnöjda med lagen, så kunna herrarna vara förvissade om, att arbetarna själva ta kål på den, utan att vi behöva bråka så mycket därmed.

Jag skall icke göra något yrkande — herrarna höra, vart det lutar.

Herr Norman: Herr talman! Jag nödgas begära ordet för ett par repliker, då man nämligen framställt vissa frågor till mig och jag anser, att jag måste besvara dessa.

Herr Carlsson i Frosterud frågade, vilka skäl som kunde föranleda riksdagen att frångå sin förut intagna ståndpunkt. Jag vill därtill svara, att de skälen äro anförda i vår motion, de äro förut anförda under debatten, och de skälen äro de erfarenheter vi vunnit av lagens olyckssaliga verkningar. Det torde vara skäl nog.

Så komma en del andra talare och spela på samma sträng. Herr Lindqvist i Kosta kommer och säger bland annat, att arbetarna vilja ha något att säga till om de också, liksom de icke hade detta! Och

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränkning.
(Forts.)*

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.

(Forts.)

han säger, att om herr Norman var så naiv, att han trodde, att åttatimmarsdagen var slutmålet för arbetarnas strävanden så hade han misstagit sig. Ja, herr Lindqvist i Kosta, jag sade redan då denna lag antogs, att vi ingalunda skulle få fred och ro därigenom, och jag anförde som belägg för detta, att det från åtskilliga håll sagts, att man komme att fortsätta och att man icke komme att stanna vid denna ståndpunkt, varför talet om fred och endräkt var fullkomligt ohållbart.

Sedan säger herr Lindqvist i Kosta vidare, att om riksdagen går med på denna reservation, så kommer produktionen icke att ökas genom lagens slopande, och arbetarna komma aldrig frivilligt att gå med på ett ökande av arbetstiden. Huru kan herr Lindqvist i Kosta uttala sig på det sättet, då så många arbetare beklagat sig över en lagstiftning, som med straff belägger deras fullgörande av sin önskan att arbeta längre tid än den i lagen stipulerade? Är det så, att vi vilja med tvång ålägga arbetarna en längre arbetstid? Nej, det ha vi aldrig begärt. Men vi begära, att lagstadganden, som *förbjuda* arbetarna att arbeta längre tid än denna, skola bort, så att icke en arbetsgivare, som tillmötesgår en sådan deras egen önskan, må åsamkas straff. Det är detta vi begära och intet annat.

Så har det anförts från en del håll, och det anføres också här i en reservation, att vi skulle vara bundna genom att vi gått in i nationernas förbund med hänsyn till den förkortade arbetstiden. Jag har förbundsakten här i min hand. Vad ha vi gått med på? Jo, det vi gått med på är följande villkor: att vi skola bemöda oss — eller som det här uttryckes — »de skola bemöda sig att säkerställa och upprätthålla billiga och humana arbetsvillkor för män, kvinnor och barn inom eget statsområde». Det är det vi gått med på men aldrig på någon bestämd åttatimmarsdag eller något annat i den vägen.

Herr Lövgren i Nyborg yttrade något om att det är visserligen riktigt, som jag påpekat, att i Ryssland har man nödgats komma till 12 timmars arbetstid, men det beror på det förhållandet, att Ryssland lever i ofred med grannländerna — när freden en gång kommer, så får man 6 timmars arbetsdag o. s. v., och detta kan icke vara någon anledning till att vi här i detta »Lindmanska patentsamhälle» skulle arbeta så länge. Vad vill herr Lövgren i Nyborg? Han vill, att i detta s. k. Lindmanska patentsamhälle, d. v. s. vårt svenska samhälle med dess statsform, skall man med straff belägga arbetsvilligheten, men om vi komma bort från detta olycksaliga samhälle och i stället finge Rysslands idealförhållanden, då skall man kunna åtaga sig 12 timmars arbetsdag. Jag undrar, om ens herr Lövgrens egna meningsfränder vilja byta bort detta som man med ett slagord benämmer det Lindmanska patentsamhället mot herr Lövgrens ryska idealstat. Jag tror icke, att det är många som i själ och hjärta vilja det, åtminstone icke bland dem, som ha någon smula möjlighet att göra en jämförelse mellan Sveriges rike och det stora landet i öster.

Till sist ett par ord till herr Nilsson i Vibberbo. Jag får verkligen säga, att jag känner mig en smula enkel, då jag har att repli-

keras en talare, som förklarade, att han från sin upphöjda ståndpunkt fann det »under sin värdighet» att besvara vad en kamrat i kammarren av samma yrke som han velat göra gällande. Men trots att det ligger under hans värdighet att bemöta mig så nödgas jag dock säga att jag finner det icke alls under min värdighet att med några ord bemöta herr Nilsson i Vibberbo. Han säger, att det kanhända var riktigt, att man icke var med om lagen i fjol. Ja, det var riktigt. Jag har här en reservation, framställd i fjol av bonde- och riksförbundens representanter i det andra särskilda utskottet, och som innehåller följande yrkande: »Av nu anförda skäl få vi härmed hemställa, att riksdagen måtte avslå det förevarande förslaget till lag om arbetstidens begränsning.» Det var herrarnas ståndpunkt fjolåret. Den ståndpunkt, som herrarna då så bestämt hävdade, slungar man nu och säger, att nu vill man icke vara med om att suspendera en lag, som man själv funnit vara så skadlig för landet. Varför icke vara med om att suspendera den nu? Nej, säger herr Nilsson i Vibberbo, när riksdagen tagit lagen, så får man respektera den. Hur ställer det sig i detta fall, herr Nilsson i Vibberbo, beträffande andra frågor? Hur ställer det sig beträffande nykterhetsfrågan? Om riksdagen tagit en lag rörande denna fråga, ha herrarna själva på den kanten den uppfattningen, att man alltid skall respektera en sådan överenskommelse? Nej, där är man nog beredd att omedelbart riva upp ett fattat beslut för att ändra detsamma, och så är nog fallet i en del andra frågor.

Så kom herr Nilsson i Vibberbo med ett yttrande, som jag nödgas upptaga till bemötande, nämligen att mitt anförande icke riktade sig till riksdagen utan till valmännen. Jag erinrar om det gamla ordstävets: på sig själv känner man andra. Är det så, att herr Nilsson i Vibberbo lägger sina anföranden i riksdagen i form av valtal, så kan jag icke finna annat än att han i sådant fall varit litet oskicklig både i dag och dessförinnan, senast vid förra arbetsplenium. då han instämde med herr Olsson i Kullenbergstorp, som ville kring-skära äganderätten genom tvångsarrenden. Det synes mig, som om herr Nilsson i Vibberbo skulle tagit till sin uppgift att vid alla möjliga tillfällen falla sina yrkeskamrater i ryggen, om de tillhöra högerlantmännen, och att han icke droge sig för att därvid associera sig med socialdemokraterna. Och jag ber att få konstatera, att då jag i mitt anförande ställde mig på den ståndpunkten, som herr Nilsson i Vibberbo förra året intog, nämligen att åttatimmarsdagen var en olycka för vårt näringsliv och produktion, att den skulle medverka till en fördyring av varorna, att den skulle kvarhålla dyrtiden, att den skulle medföra olycksaliga förhållanden på många områden och icke skapa arbetsfred och arbetsro, som man förespätt — vi ställde oss alltså på samma ståndpunkt som bondeförbundets och riksförbundets representanter förra året — så säger herr Nilsson i Vibberbo, att ett sådant tal är en ynkedom. Jag ber att få till protokollet fastslaget, att bondeförbundets talesman här i dag betecknat händandet av dess egen ståndpunkt förra året som en ren ynkedom.

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman! Sedan denna motion, varom debatten rört sig, inlämnats, ha förhållandena ovedersägligt gestaltat sig på ett helt annat sätt än de vorro, när den framkom. Sverige har beslutat inträda i nationernas förbund. Troligen hela det gamla socialistpartiet, kanske en och annan ungsocialist, största om ej hela det liberala partiet och en del högerrepresentanter ha genom sina röster lämnat bidrag till att detta blivit genomfört. Just denna anslutning till nationernas förbund har helt och hållet förändrat vår rent nationella bestämmanderätt såväl utåt som ock delvis i våra inre angelägenheter.

När jag först genomläst den motion som nu behandlas, så var jag benägen att för min enkla del instämma i densamma och skulle gärna med min röst, ha bidragit till dess förverkligande, men sedan dessa omändrade förhållanden inträffat, så måste vi också taga dem med i beräkningen. Då det gäller min ställning till riksförbundet, så kan jag säga, att jag i de allra flesta och i dess väsentliga ämnen delar dess uppfattning, men jag är icke befullmäktigad att föra allas talan. Vi äro dock alla överens om, att det beslut, som riksdagen fattade om införande av en åttatimmarsdag såsom normalarbetsdag, skall komma att medföra olyckor för allt Sveriges folk.

Nu har här sagts av flera bland dem, som tillhöra socialistpartiet, att de tala å Sveriges arbetares vägnar. Men, mina herrar, å vilka arbetares vägnar ha dessa män talat? Jo, på industriarbetarnas, förglömmade, att här finnas snart sagt lika många andra arbetare som prestera minst lika mycket arbete som industriarbetarna för sin utkomst. När nu en mångfald industriarbetare, som icke ha något särskilt ansträngande eller hälsofarligt arbete, blivit tillförsäkrade en sådan inkomst, att de kunna leva på den förtjänst, som de erhålla för åtta timmars arbete, då är det ej mer än rättvist, att jordbruksarbetarna beredas möjlighet för att genom åtta timmars arbete erhålla sin drägliga utkomst. Jag anser, att de böra vara berättigade till detta, och icke endast lönarbetare utan även småbrukare och andra, som nedlägga lika intensivt arbete för sin utkomst, vilka Sveriges folk bör räkna med som en faktor. Jag ber att få understryka detta, att partiledarna inom olika partier även böra räkna med denna del av folket som en betydelsefull faktor, såväl då det gäller vårt land i självförsörjningshänseende, som då det gäller vårt lands bevarande med hänsyn till folkhälsa och folkkraft. Detta är något som måste tagas hänsyn till om landsbygdsbefolkningen skall kunna fullgöra den uppgift som ovillkorligen fordras av folket i en nation, som vill bestå i den kamp på det fredliga näringslivets område, som säkerligen även hädanefter kommer att råda folken emellan. Då vi behöva en jordbrukarklass, och för att vi skola kunna bevara denna, måste vi även lämna densamma existensmöjligheter, som arbetarna inom industrien och i städerna ha. Hur skulle det t. ex. gå om vi småbrukare skulle tillämpa åttatimmarsarbetsdagen? Jag vill fråga er, mina herrar, detta. Jag är en mindre jordbrukare, och jag vet, vad som kräves icke blott av mig själv utan även av min hustru och mina barn. Skulle vi ha tillgodogjört oss åttatimmarsdagen un-

der de 34 år jag varit bonde, då hade vi, såsom jag en gång förut här omnämmt, behövt få fattigunderstöd under flera månader varje år; och icke blott jag, utan flera hundratusen skulle kommit i liknande omständigheter.

När nu åttatimmarsdagen är genomförd, och om den kommer som här uttalats, även i fortsättningen att äga bestånd, vad blir då följden? Tro ni, mina herrar, att några då vilja bli jordbrukare eller småbönder, tro ni då, t. ex. att någon av mina pojkar vill efterträda mig som bonde, när de veta att de här nödgats nedlägga 12 à 16 timmars arbete om dagen för sin utkomst, då de inom industrien kunna existera på 8 timmars arbetsinkomst? Jag tror det inte. Följderna av denna lag få ni, mina herrar, taga på er, ni som bidragit till införandet av detta olycksdiga beslut; ni får ta på er ansvaret av allt detta, jag vill ha sagt detta, ty jag är övertygad om att det kommer att bli till förbannelse för svenska folket, och jag vill säga, att de flesta, jag tror t. o. m. 99 procent av Sveriges jordbrukarbefolkning, som vilja sätta sig in i denna fråga, dela dessa synpunkter. Även ibland industriarbetarklassen finnes det tänkande och ansvarskännande individer, som också inse, vad följden kommer att bli av denna lags antagande, och dessa dela de synpunkter, som jag här velat göra mig till tolk för.

Jag reste en gång i vinter hem från Stockholm över Göteborg med snälltåget, och i kupén var det ett par herrar, som hade plats vid sidan av mig. De sutto och resonerade bland annat om politiska förhållanden, och det var intelligenta personer, icke enbart tillhörande den rena arbetarkategorien, jag vill närmast hänföra dem till verkmästare eller möjligtvis ingenjörgruppen. Bland annat, som kom på tal dem emellan var just åttatimmarsdagen och dess följder. Vilket omdöme fällde då dessa? Den äldste, som var en 30 à 35 års man, sade om åttatimmarsdagen, jag citerar ordagrant: »som äkta fullblodssocialist kan jag icke anse annat, än att åttatimmarsdagen för oss arbetare är en förbannelse, och det kommer att bli oss ett helvete, om den skall fortsätta» och hans kamrat instämde. Jag citerar dessa ord, men jag vill säga, att det är icke blott av dessa, som jag hört sådana och liknande uttalanden, utan av flera.

Att jag icke skänker min röst åt herrar Bobergs och Anderssons i Knäppinge reservation beror därpå, att jag anser, att när riksdagen under förra året beslutat att godkänna det rent olyckliga förslaget om åttatimmarsdagen, så tror jag och är fullkomligt övertygad om, att när dessa år gått och detta provisorium är slut, kommer en reaktion, och jag är lika fullkomligt övertygad om, att om den uteblir, så går svenska nationen sin undergång till mötes mycket fort.

Innan jag går in på detta vidare så skall jag be att få säga några ord till herr Norman. Jag vill instämma med herr Nilsson i Vibberbo, och även jag är fullt övertygad om, att det är ur valtaktisk synpunkt, som flera av herrarna tillhörande högerpartiet försvarat motionen. De tro sig genom den motionen och vår ställning till densamma kunna omintetgöra den rörelse, som jag och flera andra satt oss i spetsen för att förverkliga. Detta kommer att gå igen i valrörelsen, vilket jag velat få fastslaget här och i protokollet.

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.

(Forts.)

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

Här har talats om, att riksförbundet och bondeförbundarna icke i år liksom i fjol ställt sig på högermotionärernas sida och gemensamt med högern arbetat på att få denna lag upphävd. Jag vill erinra om vad jag förut anfört som skäl, varför vi nu icke kunnat göra detta och tillägga en erinran om konsekvenserna av att stifta lagar det ena året och upphäva dem det andra.

Jag vill göra en motfråga till herrar högermän och högerpartiet. Varför väckte icke herrarna en motion om, att den allmänna rösträtten, som utvidgats t. o. m. till dem, som icke betala skatt mer än vart tredje år, varför väckte ni icke en motion om, att även detta beslut även skulle upphävas? Jag anser, att det varit lika gagneligt som denna andra motion.

Då det nu gäller arbetarna, kan jag icke uraktlåta att återkomma till dessa synpunkter. Här talas om arbetarna, och det har sagts från denna talarstol, att vi tala å svenska arbetarnas vägnar. Jag säger, mina herrar, att även jag tror mig tala å svenska arbetares vägnar, nämligen å jordbrukarnas, småböndernas vägnar, och det är just dessa, som vi alla böra taga litet mer hänsyn till än hitintills, om vi vilja handla rätt. Äro nu industriarbetarna — jag vill ännu en gång återkomma dit — berättigade till så pass inkomster av 8 timmars arbete, att de kunna existera därpå, då äro Sveriges småbrukare och jordbrukarbefolkning lika berättigade som en stor del av industriarbetarna och böra därvidlag jämföras med dem av arbetarna, som redan kommit i åtnjutande av åttatimmarsdagen. Jag erkänner gärna, att inom vissa industrier kan även ett arbete av åtta timmar om dagen vara för långt, men här finnas även industrier, där arbetet icke är på långt när så ansträngande som det, vilket en liten jordbrukare nedlägger för sin existens. Men vad kommer att bli följden om ej en något så när rättvisa i skyldigheter och rättigheter blir införd? Jo, mina herrar, ni måste kunna dra slutsatsen, om ni känna det ansvar, som vilar över dem, som deltaga i svensk lagstiftning.

Enligt Sveriges senaste statistik finns det i vårt land 359,871 brukningsdelar, därav 319,444 sådana, som ha mindre än 40 tunnland jord under sin brukning, och därtill komma 138,677 jordtorpare. Beträffande dessa jordtorpare så kan man hänföra en del till dem som ha sin största inkomst och arbete på det industriella området, men det är endast en liten procent. Alla de övriga äro sådana som häva sitt arbete och sin utkomst uteslutande från jordbruket, men det är just denna klass ni mina herrar, som hittills haft ledningen inom alla de politiska partierna bortsett ifrån. Ni har bortsett från den verkliga uppgift, som denna klass har sig förelagd att fylla. Detta har förbisetts såväl från högern som liberalerna och socialdemokraterna för att icke tala om ungsocialister. Intresse för hur denna del av vårt folk skall erhålla möjligheter för att även i fortsättningen kunna fullgöra sin uppgift, existera helt enkelt icke för närvarande hos omnämnda partier. Denna del av svenska folket är till för att tjäna alla — men varthän skall det bära så som det nu ledes?

Jag har med mitt uttalande sökt klargöra min ställning så väl

till åttatimmarsdagen, som även då det gäller min ställning till den motion, som här föreligger, och på grund av de skäl, jag framhållit, kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets förslag, trots jag helst sett med den motivering, som professor Westman gjort i sin reservation.

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att säga några ord till herr Norman.

Jag anser mig icke ha anledning ingå i kritik mot hans anförande. Jag vill endast påminna om en saltomortal, som förekom i detsamma. Att han gjorde en sådan, kan kanske bero på, att han i dag ätit middag på Rosenbad. Såsom bevis vill jag endast nämna, hur han använde min reservation från förra året, när lagen då var före. Jag och mina kamrater reserverade oss då mot lagens genomförande med tanke på, att den icke skulle kunna genomföras här i riksdagen. Jag intar precis samma ståndpunkt i dag, som jag intog då, vad själva lagen angår, det är ingen skillnad. Men herr Norman har velat säga det så, att en väsentligt stor skillnad förefinnes mellan min ståndpunkt då och nu. Men så är icke fallet. Det är blott den skillnaden, att nu är lagen genomförd, nu ha vi lagen. Skall man då, innan den trätt i fullständig funktion, börja laborera mot densamma och fordra dess upphävande? Det är detta sätt, som jag anser vara oförnuftigt och sakna logik och som jag därför protesterar emot, om möjligen genom denna upplysning herr Norman kan förstå att han begått en dumhet.

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet av det anförande, herr Johansson i Brånalt höll, däri han påpekade jordbrukarnas ohållbara och svåra ställning, sedan åttatimmarsdagen blivit genomförd för industriens vidkommande. Jag vill då ställa den frågan till herr Johansson i Brånalt: Hur vill herr Johansson förklara, att inom en yrkesgrupp, som jag känner ganska väl till och där man redan före lagens antagande hade endast 6 till 6½ timmars arbetsdag — och det är ett rent, snyggt och trevligt arbete — är det så, att så snart man har arbetat under några år och lyckats skrapa ihop en summa penningar, tillräckligt för att skaffa sig ett jordbruk, den allmänna tendensen är att övergå från det snygga och trevliga sextimmarsarbetet till jordbruket. Jag tror icke, att det är endast inom den trakt, där jag arbetar, som det förhåller sig så, utan jag tror, det är likadant längre ned i Norrland också. Jag har en släkting, som är jordbrukare, och han sade åt min bror vid ett tillfälle: »Ja, jag har arbetat vid industrien, och nu har jag ett hemman, som jag arbetar på, och skall jag ge en ärlig deklaration, så lyder den, jag arbetar icke mer i genomsnitt än 7 timmar om dagen, året runt.»

Herr Norman: Herr talman! Blott ett par korta repliker.

Herr Nilsson i Vibberbo beskyllde mig för att ha gjort saltomortaler. Jag frågar då vilkendera det är, som gör sartomortaler, den som hävdar den ståndpunkt, han hävdade förra året och, då man, trots att vi på högerhåll kämpade emot, genomdrev en lagstiftning,

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

vars olycksaliga verkningar vi alla inse, nu kräver, att denna lagstiftning skall suspenderas, eller den, som hävdade samma ståndpunkt förra året, men som i år tar bestämt avstånd från densamma. Jag undrar, om icke saltomortalen förekommit på herr Nilssons i Vibberbo sida.

Sedan ett par ord till herr Johansson i Brånalt. Han ville säga, att vad som nu framkommit från högerhåll endast är en valtaktisk fint. Nej, det är icke på det sättet. Vi hävda den ståndpunkten, att vi bekämpa en lagstiftning, som vi anse olycklig för hela landet, och den hålla vi på, oavsett om det är val inom landet eller icke.

Men då säger herr Johansson i Brånalt: Då herrarna från högerhåll motionerat om att vi skola suspendera den lag, vi antogo i fjol, därför att ni icke anse den riktig, varför ha ni då icke även motionerat om, att vi skola suspendera skattebetalningsstrecket, då det gäller rösträtt, som ni givetvis voro emot, då författningsändringar vidtogs? Jo, herr Johansson, där föreligger en betydande skillnad. Författningsändringen genomdrevs på grund av en intim samverkan mellan socialdemokrater och liberaler, i vilket hänseende man icke observerat någon som helst sinnesförändring hos det liberala partiets ledamöter. Under sådana förhållanden vore det alltså meningslöst att motionera om att få skattskyldigheten åter, då man nämligen har all anledning att antaga, att liberalerna hävda sin gamla ståndpunkt i det stycket och hålla ihop med socialdemokraterna, och det därför icke finnes någon som helst utsikt att få igenom en sådan sak nu. Därför hade det varit meningslöst att väcka en sådan motion. I denna fråga har man däremot kommit underfund med en betydande sinnesförändring hos det liberala partiet, enligt vår uppfattning till det bättre. Under sådana förhållanden skulle det finnas rätt stora utsikter för att få en lagändring till stånd, och då ha vi tillåtit oss att motionera om en sådan.

Jag vill vidare säga herr Johansson i Brånalt, att vi från högerhåll aldrig lovat här i riksdagen, att vi skulle motionera om skattebetalningsstreckets återinförande, men om det gäller givna löften, skulle jag vilja erinra om, hur herr Johansson i Brånalt, då han sista gången fick en motion om ungar- och ungmöskatten avslagen, avgav ett Bragelöfte, att så länge han var ledamot av riksdagen, skulle han varje år återkomma med en sådan motion. Sedan herr Johansson efter fallet 1917 återkom till riksdagen, har emellertid det löftets infriande låtit vänta på sig.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att säga, att jag icke tror, att de personer, som herr Johansson i Brånalt hade träffat på den där resan, voro några fullblodssocialister, som han sade. Några tänkande individer tror jag icke heller, att det var, ty då hade de icke svurit så tappert, som herr Johansson gav uttryck åt.

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman! Endast ett par ord som replik mot herr Normans sista uttalande, däri han erinrade

mig om bristande uppfyllande av det löfte, jag givit, att varje år motionera om ungarlsskatten. Ja, herr Norman, det beror på att riksdagen nu delvis förverkligat detta syfte genom införande av en skattelindring för familjeförsörjare i form av skatteavdrag. Det har herr Norman säkert hört, men vad herr Norman vidkommer skall han naturligtvis sin vana trogen ock sin plikt likmätigt ej lämna något tillfälle obegagnat att försöka nedsätta en person, som icke i allt kan dela de synpunkter, han hävdar.

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Här har nu under debatten starkt understrukits, att den lag, vi nu diskutera, tillkommit på fullt konstitutionellt sätt. Den har antagits av riksdagen och regeringen och alltså är det, tycker man, mycket illojalt, att man nu yrkar på dess suspension eller upphävande. Jag vill mot detta säga, att visserligen antogs denna lag naturligtvis av riksdagen på konstitutionellt sätt, men det användes i alla fall strax före denna lags antagande vissa metoder såsom påtryckningsmedel, som förut varit främmande då det varit fråga om att genomföra svensk lagstiftning. Det var, som vi erinra oss så, att personer i ganska upphöjd ställning uppträdde på olika håll i landet och förklarade, att därest denna lag icke antoges, komme det att bli synnerligen farliga följder, som man varnade för. Jag får säga, att det parti, jag tillhörde, var nog okänsligt för dessa hotelser. Huruvida de möjligtvis hade någon inverkan på andra håll, där man dock nu i alla fall inser, att detta beslut varit oklokt, det skall jag icke döma om; det vet jag inte. I alla händelser är det icke uteslutet att dessa agitationsmetoder inverkat vid lagens genomförande.

Man drev ju också mycket kraftigt en sats, som upprepades lika kategoriskt och lika tvärsäkert, trots bestridanden från motsatt håll, nämligen att åttatimmarslagen vore ett internationellt faktum, trots att det ju då liksom nu förelåg bevis för att så icke var förhållandet. Den satsen, driven från så auktoritativt håll, som då var fallet, hade naturligtvis också sin inverkan på det besluts fattande, med vilket vi nu i allmänhet här i kammaren äro missnöjda, i synnerhet som den upprepades, lika ofta som den tillbakavisades.

Jag vill, som sagt, endast ha erinrat om detta, att det dock i fråga om denna lag i viss mån använts metoder såsom påtryckningsmedel, vilka tidigare, såvitt jag känner, varit främmande såsom argument för lagstiftning här i landet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herrar Boberg och Andersson i Knäppinge vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställen i punkten A) av utskottets förevarande utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställen bifallit den av herrar Boberg och Andersson i Knäppinge vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 112 ja mot 41 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställen.

Punkten B).

Utskottets hemställen bifölls.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten C)*, begärdes ordet av

Herr Runefors, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har icke med min motion åsyftat ett upphävande av lagen om arbetstidens begränsning i dess helhet, men vad jag åsyftat är, att om en arbetsgivare tillsammans med sina arbetare beslutar om en viss avvikelse från lagens begränsning och arbetarna och arbetsgivare äro enhälliga, skulle de få rättighet att göra en sådan avvikelse.

Genom vårt inträde i nationernas förbund har ju lagen om 8 timmars arbetstid så att säga fått sin bekräftelse, och den provisoriska lag, som vi antogo i fjol, utgår ju år 1923. Jag vill därför icke vara med om en suspension av denna lag och kunde alltså icke instämma i den reservation, som här avgivits av herrar Boberg och Andersson i Knäppinge, och ännu mindre, när jag hörde de anföranden, som höllos här i kammaren av herr Norman i Läckeby och herr Andersson i Knäppinge.

Nu har utskottet här under punkt G hemställt om en skrivelse om vissa undantag ifrån lagen, och jag tror, att det vid denna punkts andragande kan komma att göras ett yrkande om en viss liten ändring. I varje fall är det här i denna punkt G uttalat, att man kan göra vissa begränsningar i lagens giltighet, och detta bör ju då i synnerhet, som jag i min motion framhöll, gälla säsongarbetarna. De resa långa vägar från sina hem ut till sitt arbete, där de stanna under några månader. Deras bostäder på arbetsplatsen äro primitiva, och denna ligger långt ifrån deras hem. De äro kanske ett lag på 10—12 personer, som allesammans äro eniga om att de under tjänlig väderlek vilja arbeta så länge som möjligt. Vi hade trott, att arbetsrådet skulle taga hänsyn till sådana framställningar om vissa lindringar i lagens tillämpning, då de framkommo enhälligt från arbetarna, men, som vi sett, har arbetsrådet icke tillämpat denna lag så smidigt, som vi, då vi antogo den, trodde, att de skulle göra.

Jag har här icke något yrkande, men jag kommer, som sagt. att

vid punkt G yrka bifall till vad utskottet anfört, kanske med en liten förändring.

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Kammarén biföll utskottets hemställan.

Härefter föredrogs *punkten D*). Därvid yttrade:

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! I denna punkt har utskottet yrkat avslag på den motion, jag tillsammans med ett stort antal av de liberala ledamöterna i andra kammarén tillåtit mig väcka. I denna motion äro uttalade samma synpunkter, som vi hävdade under urtima riksdagen i fjol, då denna åtta-timmarslag antogs. Vi ha hävdad den uppfattningen, att lagen i den utformning, den då fick, har en alldeles för vidsträckt omfattning. Vi ha aldrig ifrågasatt, att icke industrien, bergsbruket och gruvdriften skulle vara i behov av det skydd, som arbetstidslagen är avsedd att ge, men vi ha ansett, att många arbetsföretag, som nu inrymmas under lagens bestämmelser, skulle saklöst kunna vara den förutan. Där skulle då, som förut, fri överenskommelse kunna få träffas mellan vederbörande arbetsgivare och arbetare.

Detta är icke, som här förut under debatten av åtskilliga talare påståtts, något frångående av den ståndpunkt, vi intogo i höstas, och jag vill därför bestämt protestera mot de uttalanden, som gjorts här i dag, att vi skulle ändrat uppfattning sedan urtima riksdagen i fjol. Den, som tar del av riksdagshandlingarna vid nämnda riksdag, måste ge mig rätt, då jag påstår, att jag med all kraft då hävdade, att exempelvis säsongarbetarna icke kunna och icke böra vara inrangeade under lagens bestämmelser. Jag och många av mina partivänner har således uttryckligen sagt ifrån, att vi förbehålla oss fri prövningsrätt av denna lag på de punkter, där den avser att på ett orimligt sätt träffa arbetsföretag, där den över huvud taget icke har den allra minsta anledning att ingripa, och jag vågar bestämt påstå, att vi icke velat komma lagen såsom sådan och dess grundprinciper till livs; utan endast ansett, att lagen icke med sina verkningar bör träffa arbetsavtal, där den icke har någon särskild anledning att gripa in.

Vi anse således, att inom mindre arbetsföretag, i synnerhet på landsbygden, skulle fri överenskommelse få lov att träffas mellan arbetare och arbetsgivare. Det är ju alldeles uppenbart, att där det gäller den verkliga industrien och dylikt, där varken kan eller bör en dylik överenskommelse få äga rum. Det är ju alldeles uteslutet, men vad vi huvudsakligen avsett, är sådana arbeten, som äsyftas under 5 § av lagen, nämligen säsongarbete och arbete av mera omväxlande art eller sådant, som kräver ringa ansträngning eller är beroende av väderlekens växlingar, årstiderna eller dylikt och som i många fall utföres i det fria. Där mena vi, att man skulle kunna inrymma betydligt större rörelsefrihet, och jag är alldeles viss om att oavsett det beslut, som här kommer att fattas i dag, komma med stör-

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

sta sannolikhet att med allt mera ökad styrka framställas krav på ändringar i detta förhållande.

Jag och mina medmotionärer förbise ingalunda, att åttatimmarslagen, som den är utformad och som den ingår i den överenskommelse, som träffats genom anslutningen till nationernas förbund, är en förutsättning för denna anslutning. Den måste därför hållas i helgd och respekteras men å andra sidan tror jag, att vårt land skall komma att förbehålla sig fri prövningsrätt att taga bort de delar av lagen, som man har anledning tro icke skola stå sig i fortsättningen. Herr von Sydow hävdar också samma uppfattning i sitt uttalande, att enligt fredstraktaten medlemmar i nationernas förbund i princip måste ansluta sig till grundsatsen om åttatimmars arbetsdag, men att man har förbehållit sig att överenskomma om sättet för principens genomförande i de olika staterna, och därvid tror jag, vi ha tydlig rätt att kräva en besäkring av lagen i de punkter, där vi finna den omotiverad.

Nu har mot denna vår uppfattning riktats en bestämd gensaga, särskilt från arbetsrådet. Arbetsrådet gör bland annat gällande, att de i min med fleras motion använda uttrycken »säsongarbete» och »industri» icke till sin omfattning äro så avgränsade, att det gärna låter sig göra att tillämpa en lag, vars räckvidd skulle angivas genom dessa ofullständigt preciserade uttryck. Jag får med anledning härav uttala min allra största förvåning över att arbetsrådet kan komma fram med något dylikt. Vad vi avsett, har varit att skydda säsongarbetet, och jag kan icke förstå, att dessa, som äro satta att tolka åttatimmarslagens bestämmelser, icke skulle kunna få någon definition på vad säsongarbete är. Det är mig fullständigt ofattbart. Kunna de icke något så när sammanfatta, vad säsongarbete är och vad som innefattas i uttrycket industri, då förmenar jag, att de knappast äro kapabla att tolka lagen, såsom den är avfattad, med dess olika bestämmelser, och det har också visat sig, det vågar jag bestämt påstå, att då arbetsrådet tolkat lagens bestämmelser, har detta i många fall skett efter alltför snäva linjer, och det är väl detta, som gjort lagen så impopulär, som den blivit.

Det finnes naturligtvis icke några utsikter att få resonans för vårt yrkande här, om det skulle framställas. Ett bifall till motionen skulle tydligtvis förutsätta en fullständigt utformad lagtext, och då en sådan icke föreligger, skall jag, herr talman, icke framställa något yrkande. Jag skall emellertid be att få återkomma till frågan, då vi diskutera punkt G.

Som sagt, som frågan nu föreligger, anser jag mig icke kunna framställa något yrkande. Jag skulle dock vilja tillägga, att hade det icke varit i riksdagens sista timme, skulle jag framställt yrkande på återremiss, och jag är ganska viss om att det skulle ha samlat sig åtminstone en mycket avsevärd minoritet om att få fram ändrade bestämmelser, som skulle göra lagen mera möjlig att tillämpa utan alltför stora praktiska svårigheter.

På grund av vad jag anfört, har jag således, herr talman, icke velat framställa något yrkande på denna punkt.

Herr Lindman: Herr talman! Under punkt A) har av en av mina meningsfränder gjorts ett yrkande, som av kammaren blivit avslaget. Vi hade naturligtvis önskat, att detta icke blivit utgången, men kammaren har nu emellertid gjort det. Vi kunna naturligtvis icke vara lika tillfredsställda med motionen II: 252, men vi anse dock, att det är bättre än ingenting, och jag skall därför be att få yrka bifall till motionen nr 252.

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Vi ha ju här i utskottets utlåtande, som kammaren torde finna, påpekat vissa brister i den nuvarande lagen, som givit sig tillkännna under dess tillämpning. Vi ha även framlagt ett skrivelseförslag, vilket framgår av vårt utlåtande under punkt G), där vi hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande och prövning de brister i lagen, som hittills ha visat sig och de, som under den fortsatta tillämpningen kunna komma att visa sig, allt för att få fram ett ändringsförslag till nästa riksdag.

Däremot ha vi icke kunnat gå med på det ändringsförslag, som framkommit i denna motion. Som framgår av motionärens eget anförande och av det, som hölls av herr Runefors, som i kammaren väckt en ungefär likalydande motion, vilken behandlades här under punkt C) och som redan är avslagen, ha dessa ärade motionärer gått ut ifrån ungefär samma synpunkter, som de, som besjälade utskottet, d. v. s. de ha ansett, vilket ju också är ganska naturligt, att ett sådant genomgripande lagförslag som detta, skulle vid första tillämpningen visa en del brister, som krävde en snar rättelse. Man har då — och jag kan nog förstå, att det är, vad som ligger närmast till hands — begärt förändringar, gående ut på att man inom större eller mindre områden skulle få ersätta lagen med fria överenskommelser mellan båda parterna. Men man har därvid förbisett, vad ett sådant yrkande i verkligheten innebär. Vad är lagen egentligen? Jo, den är ju just ett uteslutande av det fria avtalet. Förr hade man på arbetets område fria avtal, varigenom arbetsgivare och arbetare kunde gemensamt bestämma arbetstidens längd. Nu ansåg man emellertid, att detta icke kunde fortsätta, utan att tiden var inne för en begränsning av arbetstiden genom lagstiftning. Denna begränsning kunde genomföras snabbare eller långsammare; man kunde sålunda tänka sig en utveckling som i vissa andra länder, nämligen att man småningom genom avtal kom fram till ett tillstånd, som sedan kunde fastslås genom lagen. Det visade sig emellertid, att utvecklingen i vårt land icke ville gå i den riktningen; man fick icke till stånd sådana överenskommelser, och man gick därför i stället på lagstiftningens väg. När det nu skedde så, och man, som vi sett av beslutet i punkt 1 ansett, att då nu lagen är stiftad, man varken vill eller kan upphäva densamma, då blir resultatet, om man bifaller dessa motioner att lagen på dessa speciella områden, där avtalsfriheten skulle återinföras, kommer att upphävas. I motionerna äro dessa områden av olika storlek. Den i första kammaren väckta motionen, den som vi redan behandlat, är av mindre omfattning — den som går längst är herr Rune-

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

fors motion — men alla gå i samma riktning nämligen syfta till att på ett större eller mindre område åstadkomma en jämkning, som det heter, beträffande lagens tillämpningsområde, vilket i själva verket innebär ett upphävande av lagen på detta område. Men vi ha redan fastslagit den principen att så icke får ske. Däremot ha vi vunnit enighet om, att vi vilja ha en överarbetning av lagen så att en hel del av de önskemål, som framställts i dessa motioner, må bliva tillgodosedda, och man har då även tagit sikte på säsongarbetet. Vi ha nämligen inom utskottet påpekat, att vi funnit i arbetsrådets utlåtande i en del fall, att det icke varit möjligt med lagens nuvarande formulering att taga hänsyn till vissa arbetens oregelbundna natur i den utsträckning, som varit önskvärd. Vi ha vidare påpekat, att det icke varit möjligt att taga hänsyn till den synnerligen ringa ansträngning som är förenad med en del arbete.

Jag tror således, att en del av de synpunkter, som dessa motionärer framfört, kommer att bliva beaktade med det beslut, till vilket utskottet kommit under punkt G). Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under nu föreliggande punkt.

Herr Lindman: Ja, herr talman, vad utskottets ordförande nu talat om, är ju egentligen det som faller under punkt G). Man önskar få ett avgörande, men detta ligger dock i varje fall, enligt mitt förmenande, ganska långt fram i tiden. Man vet icke hur länge det kommer att dröja, men det kan i alla händelser icke bli ett avgörande nu omedelbart, såsom fallet skulle bli genom ett bifall till motionen.

Nu har det emellertid påpekats för mig, och det anser jag vara riktigt, att det icke finnes någon lagtext i denna motion, utan att man endast uttalat ett önskemål. Jag ber därför, herr talman, att få ändra mitt yrkande därhän, att jag anhåller om återremiss av motionen till andra lagutskottet i avsikt att utskottet måtte utarbeta en lagtext i överensstämmelse med yrkandet i motionen 252.

Herr von Sneidern: Jag ber att få påpeka, att vi redan avgjort huvudfrågan genom att avslå herr Lindmans motion. Jag vill även påpeka, att de önskemål, som uttalats av motionären komma att i mycket stor utsträckning bifallas under punkt G).

Herr Lindman säger, att ett beslut nu skulle möjliggöra en omedelbar rättelse. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten vid, att det längsta dröjsmål, som kan förekomma, blir till nästa riksdag, längre kan det icke bli. Om vi nu skola begära återremiss på detta ärende, då frågar jag: Huru länge skola vi hålla på med denna riksdag? Skall arbetet här dragas ut i oändlighet? Det kan väl ändå vara på tiden, att vi någon gång få ett slut på denna riksdag.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Ja, herr talman, det sista skälet kan jag icke alls böja mig för. Jag är alldeles säker på, att det icke kan bli slut på denna riksdag, åtminstone med det verkliga arbetet, förrän

tidigast om åtta dagar och knappast då. Det vore väl underligt, om icke andra lagutskottet till dess skulle hinna utarbete så pass kort lagtext, som här är ifråga, så att förslaget skulle kunna behandlas på lördag i nästa vecka. Det borde till och med kunna gå fortare. Skillnaden mellan mitt förslag och utskottets är bara den, att om herrarna gå med på återremiss, så kunna vi ju få avgörandet denna riksdag, annars vet man icke när det kommer.

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Herr von Sneidern: Jag tror icke det blir så enkelt att göra om en sak, som kommer att medföra så genomgripande förändringar i lagen. Tror verkligen herr Lindman, att det blir något annat resultat, om man återremitterar motionen? Det blir ju samma personer, som komma att behandla saken i utskottet, och man kan därför icke vänta att få något annat förslag än det, som redan kommit från utskottet.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! När herr Lindman gjorde sitt yrkande om återremiss, erinrade jag mig en episod här i kammaren, då vi behandlade vaccinationslagen. Jag uppträdde vid det tillfället, sedan huvudfrågan så att säga var avgjord, och framställde ett yrkande om ändring i en viss paragraf. Jag gjorde det fullt lojalt och hade icke minsta tanke på att det var något orätt däri, och det var icke heller något orätt. Jag vill icke påstå, att jag anser herr Lindmans yrkande vara oriktigt, men jag vill bara erinra om att såväl herr Lindman som andra framstående män här i kammaren då uttalade sin bestämda protest mot ett sådant tillvägagångssätt att man sedan huvudfrågan var avgjord, uppträdde och gjorde ett yrkande, som icke var förutsett av någon av kammarens ledamöter.

Herr Lindman: Jag får verkligen bekänna, att jag glömt vaccinationslagen. Jag ber om ursäkt, men jag kom verkligen icke ihåg hur det förhöll sig med den.

Gentemot utskottets ärade ordförande skall jag dock be att få säga, att om andra kammaren återremitterar motionen med anhållan att andra lagutskottet måtte utarbete en lagtext till motionen 252, så har väl kammaren givit utskottet besked om vad utskottet skall göra, och jag är övertygad om, att lagutskottet verkligen sluter inom sig så pass kompetenta och skickliga personer, att det skulle vara ett ganska lätt arbete att utarbete den lagtexten.

Herr Edén: Herr talman! Här komma vi in på en annan sak, nämligen frågan om förhållandet mellan utskott och kammare. Det skulle verkligen intressera mig att få reda på, om herr Lindman tror, att kammaren kan ålägga ett utskott att göra ett arbete i en viss riktning på grund av återremiss. Detta är ju alldeles omöjligt. Utskottet har icke något sådant uppdrag, utan har till uppgift att behandla de ärenden, som överlämnas till utskottet, efter eget bästa förstånd och bereda dem till kamrarna. Om sedan en kammare finner, att detta utskott icke förberett ärendet på fullt lämpligt sätt,

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.*
(Forts.)

så kan kammaren antingen ändra utskottets yrkande, avslå detsamma eller återremittera. Men om sådan återremiss kommer ifråga, måste det ju förutsättas, att man väntar, att inom utskottet också skall finnas resonans för den synpunkt, som framkommit inom kammaren och så är i detta fall icke förhållandet.

Det är ju alldeles uppenbart, att när nu utskottet behandlat denna motion och kommit till det resultat, som föreligger, så har utskottet sakligt prövat motionen. Vid sådant förhållande finnes det väl ingen rimlig anledning att antaga, att utskottets ledamöter skulle förändra sin ståndpunkt, och kammaren *kan* för sin del icke åläggas dem att ändra ståndpunkt. Jag nödgas säga, att jag finner detta återremissyrkande fullständigt meningslöst.

Herr Lindman: Jag tycker icke alls, att det är så fullständigt meningslöst. Inom utskottet finnas reservanter på denna punkt, i det herrar Boberg och Andersson i Knäppinge reserverat sig i viss riktning. Nu har kammaren avslagit vad reservanterna önskat och yrkat, och kommer ärendet tillbaka till utskottet, så kan det hända — man vet det ju icke säkert, men det är i alla fall möjligt — att dessa ledamöter komma att finna det lämpligt att framlägga en lagtext i överensstämmelse med motionen nr 252.

Det är klart, att kammaren icke kan åläggas utskottet att arbeta i viss riktning, det är ju överflödigt att säga. Däremot är det möjligt, att när ärendet kommer tillbaka till utskottet, det kan finnas en eller annan reservant som på grund av den behandling, som ärendet fått i kammaren kan finna det efter sin åskådning riktigt att utarbeta ett förslag till lagtext. I varje fall finns det ingenting, som hindrar att det göres en undersökning om den saken. Sedan är det naturligtvis inte otänkbart att det kan finnas en majoritet i kammaren, som skulle önska bifall till motionen nr 252.

Jag kan därför omöjligt se att det resonemang, som förts av den siste ärade talaren och utskottets ärade ordförande äger fog för sig, så att man skulle kunna hindra en majoritet i kammaren att få fram den önskan, som i detta avseende skulle kunna finnas. Själva återremissen kommer ju att visa, om en sådan resonans finnes. Avslår kammaren mitt yrkande om återremiss, så får jag antaga, att kammaren därmed sagt, att den icke vill ha det på det sättet, men bifaller kammaren mitt förslag, så får jag väl antaga, att kammarens majoritet skulle vilja gå på något sådant som motionen nr 252 och få en lagtext i denna riktning. Det skulle väl vara underligt, om kammarens majoritet skulle bifalla återremissyrkandet med den motivering, som jag givit, utan att det skulle finnas någon i utskottet, som ens reservationsvis vore benägen att upptaga det förslag jag framställt.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels och på bifall till yrkandet om punktens återförvisande till utskottet för ny behandling; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering

emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten D) av utskottets förevarande utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren återförvisat punkten till utskottet för ny behandling.

Voteringen utvisade 90 ja mot 59 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten E).

Utskottets hemställan bifölls.

Vidare föredrogs *punkten F).* Ordet begärdes därvid av

Herr von Sneidern, som yttrade: Herr talman! Här har insmugit sig ett tryckfel. Det står motionen II: 85 men skall vara motion II: 185. Jag hemställer därför, att kammaren måtte fatta det beslutet, att motionen II: 185 icke måtte av riksdagen bifallas.

Detta yrkande blev av kammaren bifallet.

Slutligen föredrogs *punkten G);* och anförde därvid:

Herr Magnusson i Kalmar: Utskottet har här påyrkat en skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att få till stånd en revision av lagen, i den händelse en sådan skulle påkallas. Jag har emellertid i utskottet tillsammans med fyra andra ledamöter reserverat mig mot detta utskottets skrivelseförslag, enär jag har den uppfattningen, att regeringen nog följer denna fråga med uppmärksamhet även ur internationell synpunkt, vilket ju även skrivelseförslaget går ut på. Då jag dessutom har den uppfattningen, att även vederbörande parter, såväl arbetsgivarna som arbetarna, nog samt följa lagens verkningar, så anser jag, att en sådan skrivelse, som den utskottet här påyrkar, är obehövlig.

Jag skall herr talman, inskränka mig till att med denna motivation yrka avslag å utskottets hemställan under punkt G) och bifall till den av herr Sigfrid Hansson med flera vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! I denna punkt av utskottets utlåtande skulle man ha att söka svaret på den motion, som jag med flera framfört. Och jag skulle ju kun-

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

nat känna mig i viss mån tillfredsställd med vad utskottet här vill söka få fram. Men då man finner, att de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet icke kunnat ge sin anslutning ens till detta förslag att på grund av vunnen erfarenhet företaga en viss revision av lagen, så kan man sanneligen inte ha stor förhoppning om att en ministär sådan som den nuvarande socialdemokratiska skall komma att taga synnerligen stor befattning med de önskemål, som jag och mina medmotionärer framställt. Det kan heller inte vara mycket att vänta från arbetsrådets sida, det är alldeles påtagligt. Arbetsrådet är säkerligen inte mycket sinnad att verkställa någon revision, som skulle kunna åtminstone i någon väsentlig mån avlägsna de värsta olägenheterna av denna lagstiftning. Om det yrkande, som här är framställt av utskottet, av riksdagen bifalles, så skulle jag därför vilja hoppas, att vilken regering som än sitter måtte uppdraga åt andra än åt arbetsrådet att företaga denna revision. Ty annars blir säkerligen resultatet detsamma som plus minus noll. Man har i detta utskottsutlåtande påpekat, att vi i varje fall behöva företaga en revision i anledning av Washingtonkonferensen och vad därmed sammanhänger, det vill säga för den händelse Sverige skulle komma att ansluta sig till den konvention, som man tänker sig skola komma att framläggas. Till den revisionen skulle då kunna anknytas vad som nu på grund av vunnen erfarenhet om lagens tillämpning kunde anses påkallat eller eljest vara ägnat att bättre anpassa lagens bestämmelser efter det praktiska livets krav. Men naturligtvis skall man inte på något sätt rubba lagens grunder. Ja, det är någonting för mig alldeles obegripligt, hur en revision skall kunna ske, utan att man rubbar lagens grunder. Ty hävdar man den uppfattningen, som arbetsrådet, och kanske flera, gör, att ett bifall till min med fleras motion skulle innebära en rubbning av lagens grunder, så kan man säkerligen inte vänta sig mycket. Jag för min del och flera andra ha däremot den uppfattningen, att arbetstidslagens principer icke skola rubbas i någon mån i vad avser den rena industrien och därmed jämförliga arbetsföretag, men att i en hastig vändning, vågar jag säga, eller på grund av vissa andra förhållanden en hel massa andra arbetsföretag blevo indragna under lagens tillämpningsområde och att man då med fullt fog kan säga, att man inte rubbar lagens grunder, därigenom att man öppnar möjlighet för arbetsgivare och arbetare att i vissa sådana företag träffa frivilliga överenskommelser om arbetstidens längd. Nu invänder arbetsrådet mot detta, att man därigenom skulle komma fullständigt på glid. Man skulle, säger arbetsrådet någonstädes i sitt utlåtande, inte kunna få tillräckligt fasta, betryggande former, utan det skulle bli synnerligen stora svårigheter, om sådana frivilliga överenskommelser skulle få träffas mellan arbetsgivare och arbetare. Det är ett resonemang, som är alldeles ofattbart. Ty det är just vad som för närvarande sker inom jordbruket och andra arbetsföretag, som icke äro underkastade lagens tillämpning. Jag vågar påstå, att det stora flertalet av Sveriges folk

äro glada över att fortfarande i samförstånd få lov att avgöra frågan om arbetstiden, och att man inte skall, mer än som är alldeles nödvändigt, schablonmässigt inordna under en lagstiftning av detta slag vad som lika bra kan ordnas på frivillighetens väg.

Det är detta, som varit avgörande för mig, då jag ansett, att vi borde kunna få en revision till stånd utan att skada lagens grundprinciper. Då jag sålunda vill varmt tillstyrka, att det företages en revision av lagen, så gör jag detta under den uttryckliga förhoppningen, att regeringen måtte taga all nödig hänsyn till behovet, att revisionen göres så grundlig, som förhållandena kunna påkalla. Revisionen bör därvid icke inskränka sig till att taga sikte på hur arbetstidslagen verkar i Stockholm och andra städer eller inom storindustrien i allmänhet, och man bör därför i denna revision insätta även personer, som ha litet blick för arbetsföretagen ute på landsbygden och där lagen över huvud, i den avfattning den fått, är av mycket ingripande art.

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

Jag skulle sålunda i stort sett kunna förklara mig vara nöjd med det resultat vartill utskottet kommit under punkt G). Men jag har dock, såsom jag i mitt anförande låtit förstå, att invända, att man inte skall schablonmässigt tolka revisionen så, att den inte får på något sätt rubba lagens grunder. Jag skulle för den skull helst velat ha ett tillägg, som skulle utformat vad vi ha velat komma till i våra motioner, nämligen i den av herr Barnekow och herr Pålsson i första kammaren samt av mig och 31 övriga ledamöter av liberala samlingspartiet i andra kammaren väckta motionerna. Jag skulle sålunda i första hand ha velat trycka på behovet av en frigörelse för säsongarbetet och en hel del andra arbetsföretag, som övenhuvud taget inte ha någon anledning att stå under skyddet av denna lag. Jag skulle med ett ord närmast ha velat utforma ett yrkande, som kunde inneburi i viss omfattning ett bifall till vad vi motionsledes tillåtit oss föreslå. Men jag skall i stället hemställa, att man tar bort den del av utskottets kläm, som lyder: »utan att rubba lagens grunder», så att sista delen av klämman skulle få följande avfattning: »... som, i anslutning till vad ovan i motiveringen anförts eller eljest kunna finnas påkallade av vunnit erfarenhet om lagens tillämpning och vara ägnade att bättre anpassa densamma efter det praktiska livets krav». Då slippa vi tvista om vilka som äro grundprinciperna i åttatimmarslagen. Ty skola vi tvista om det, då tror jag icke, att vi komma någon vart.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt med den ändring, som jag sålunda tillåtit mig föreslå.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Ramsta och *Olsson* i Rösta.

Herr von *Sneider*: Herr talman! Herr *Magnusson* i Kalmar har yrkat bifall till den reservation, som han och hans par-

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.

(Forts.)

tivänner avgivit på denna punkt. Kammaren torde då iakttaga, att någon invändning ifrån reservanternas sida icke har blivit gjord till utskottets motivering. Det har heller icke under utskottets behandling visat sig någon oenighet om denna. Man har varit överens om, att ett påpekande av lagens brister vore lämpligt i den utsträckning, som gjorts av utskottet. Det förefaller då egendomligt, att man ej är beredd till, vad jag finner vara den logiska konsekvensen av vad som sagts i motiveringen. Det brukar ju vara vanligt här i riksdagen, jag skulle till och med vilja säga, det brukar vara alltför vanligt, att man skriver till Kungl. Maj:t även då man vill mindre betydelsefulla saker än detta. Det förefaller mig därför ligga en ganska egendomlig inkonsekvens i reservanternas ställning, att väl vara med om att uttala, att dessa bristfälligheter finnas i lagen, men icke vilja vara med om att riksdagen på det sätt, som är för riksdagen möjligt, framföra dessa brister och önskan om deras avhjälpande till den, som kan åstadkomma något sådant, nämligen till Kungl. Maj:t.

Vad vidare det ändringsyrkande beträffar, som gjordes av den föregående talaren, vill jag erinra honom därom, att han i sitt näst föregående anförande yttrade, jag tror han gjorde det till och med i det förra, att han icke ville komma lagens grundprinciper till lvs. När man fastslår detta, förefaller det mig egendomligt, att man vill stryka i skrivelsen just de ord, som hänsyfta på dessa grundprinciper. Herr Jönsson i Fridhill vill just stryka dessa ord »utar att rubba lagens grunder». Det förefaller mig även vara en ganska betydande inkonsekvens i denna hans ställning.

Han har vidare polemiserat mot att avtalsfriheten skulle betraktas såsom en grundprincip. Men därom torde väl ingen meningsskiljaktighet råda, som jag förut har hänvisat till, då vi resonerade om hans motion, att avtalsfriheten på detta område är en lagens grundprincip, ty lagens hela innebörd är ju, att avtalsfriheten på detta område skall upphävas. Däremot har jag sagt, att det ingalunda är meningen att omöjliggöra, att ändringar i den riktning, som åsyftats med dessa motioner, skulle vara uteslutna utan tvärtom befordrade genom denna skrivelse. Mer däremot blir det icke genom avtalsfrihetens återinförande, utan det blir genom förändringar av lagtexten, som kunna möjliggöra undantag från lagens bestämmelser genom arbetsrådets ingripande.

Jag kan därför icke finna annat än att utskottets förslag är väl avvägt och även står i överensstämmelse med de önskingar motionärerna framföra och de synpunkter beräffande lagens grunder, som de här gjort sig till tolk för från denna plats. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt G).

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Utan att vilja framställa något klander mot arbetsrådet måste jag likväl erkänna, att arbetsrådets tolkning av lagen varit strängare än jag

åtminstone förväntade mig, då jag anslöt mig till denna lag. Jag tror därför, att även de, som äro anhängare av lagen, som önska att densamma skall äga bestånd även efter provisorietidens utgång, måste medge, att det är nödvändigt att göra en överarbetning av denna lag, så att den mera, som socialstyrelsen påpekar, överensstämmer med det praktiska livets krav. Även från arbetarhåll har man klagat över, att den lagt för starka band på den personliga friheten, isynnerhet från de arbetare, som skola vistas på arbete långt från hemmet, på t. ex. torvmossar och vid sockerbruk, har denna klagan framkommit med större styrka.

Lagen måste i varje fall underkastas en omarbetning på grund av Sveriges åtminstone antagliga anslutning till Washingtonkonventionen. Och då vore det, tror jag, synnerligen praktiskt att även se till, i vilken mån denna lag bör, icke minst för att tillfredsställa arbetarna själva, bli förändrad. Jag hyser emellertid icke de farhågor, som min länskamrat nyss framställde rörande förutsättningarna för denna blivande omarbetning av lagen. Jag antager, att man kan få en tillfredsställande lösning av frågan, utan att det åtminstone göres någon rubbning av grunderna för lagen.

Jag, ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Hans excellens, herr statsministern **B r a n t i n g**: Herr talman! Då herr vice talmannen här yttrade ett visserligen lent klander mot arbetsrådet, tror jag det kan vara lämpligt uttala, att det omdömet väl ändå knappast är motiverat av vad som hittills arbetsrådet har visat i sin verksamhet. Arbetsrådet har nog försökt att med ledning av lagen tillmötesgå kraven på vissa modifikationer, som man funnit önskvärda från olika sidor. Men det har nog emellanåt kunnat förekomma, att arbetsrådet känt i denna sin prövning av de olika specialfallen sin möjlighet att göra dessa modifikationer något för starkt begränsad av en eller annan formulering i den nuvarande lagtexten.

Det är således, tror jag, riktigt, att det kan vara skäl att överväga, huruvida icke på en eller annan punkt det skulle vara lämpligt, att åt arbetsrådet inrymdes en något större befogenhet att röra sig, detta till bättnad för lagens ursprungliga och verkliga syfte, men som kanske icke vid alla tillfällen strängt fyller efter dess formella bokstav.

Det förefaller mig, att den reservation, som avgivits av mina partivänner i utskottet, knappast har heller någon annan syftning, såsom jag förstått densamma, än att starkt markera, att man *icke* vill, att den revision, som ju alla erkänna ändå måste komma i sammanhang med prövning av frågan om anslutning till Washington-konferensens beslut, icke får gå på sådana linjer, att lagen blir illusorisk. Håller man fast vid detta, att en sådan revision måste ske i detaljerna, som tager hänsyn till de praktiska förhållanden, som föreligga, men som, i motsats till vad herr Jönsson i Fridhill ville, lämnar lagens grundsatser orubbade, så tror jag man kan mycket lugnt tolka den av ut-

I fråga om lagen om arbetstidens begränsning.
(Forts.)

*I fråga om
lagen om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

skottets majoritet föreslagna skrivelsen på det sättet, att det icke är avsikten att skada arbetarnas berättigade intressen och berättigade synpunkter vid utformandet i de praktiska detaljerna av 8-timmarslagen, men att man dock, just för att lagen skall verka på det sätt, som är avsett, vill emellanåt ha något större frihet, än som vid den första utformningen av lagen kunnat uppnås. Jag hoppas att man från varje regerings sida liksom naturligtvis från en socialdemokratisk regerings sida måste se denna sak så, att 8-timmarslagens ledande grundsatser måste orubbligen fasthållas. Vad man vill är blott att t. ex. vid en förändring av arbetstidens fördelning arbetarnas praktiska intressen icke skola komma till korta genom en alltför stel utformning i lagen av vissa detaljer. Det hade ju varit för mycket att begära, att man vid lagens första utformning skulle från början i dess alla detaljföreskrifter komma till ett fullt tillfredsställande resultat.

Vid revisionen av lagen på grund av Washington-besluten bör man sålunda också taga hänsyn till praktiska erinringar som kunna göras på vissa punkter. Jag har därför icke kunnat tillägna mig den meningen, att det föreligger någon verkligt saklig motsägelse mellan den ståndpunkt, som hävdats av de socialdemokratiska reservanterna, och den, som bör utläsas av det förslag till skrivelse, som utskottet här har framfört. Men väl skulle en sådan motsägelse föreligga, om kammaren skulle gå på den väg, som nyss förordats av herr Jönsson i Fridhill, att stryka själva de väsentliga och grundläggande orden i denna skrivelse, om en revision »utan att rubba lagens principer». Ty det vore att upphäva hela grundtanken i denna lagstiftning och på en bakväg omintetgöra vad kammaren nyss genom upprepade voterings beslutat och i stället öppna vägen för dem, som vilja hela lagen till livs. Därmed skulle i själva verket riktas ett hugg mot själva det stora framsteg, som denna lag betyder för Sveriges arbetande folk.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

*I fråga om
lagen om
arbetstiden å
svenska
fartyg.*

Vid härfå skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av väckt motion om omedelbart upphävande av lagen om arbetstiden å svenska fartyg eller inställande tillsvidare av dess tillämpning anförde:

Herr Thore: Efter den utgång som voteringen fick i nyss behandlade fråga läser någon förändring i uppfattningen rörande nu föreliggande sak ej vara att motse. Och jag skall icke heller yrka bifall till motionen om upphävande eller suspenderande av lagen om arbetstid å svenska fartyg. Men jag måste i alla fall yttra ett par ord i saken.

Först vill jag påpeka en viss egendomlighet i utskottsutlåtandet. Utskottet har inhämtat yttrande dels från socialstyrelsen, dels från arbetsrådet, dels från kommerskollegium. Av dessa utlåtanden har utskottet satt det från arbetsrådet först, och det förefaller, som om utskottet rättat sig i huvudsak efter detta utlåtande. Kommerskollegii yttrande har däremot införts som en bilaga. Nu är det dock så, att arbetsrådet icke haft med lagens tillämpning att göra och således icke besitter någon egentlig erfarenhet av huru lagen verkat, då däremot kommerskollegium haft ganska mycket att göra med lagen.

*I fråga om
lagen om
arbetstiden å
svenska
fartyg.
(Forts.)*

Vidare fäster jag mig vid, vad socialstyrelsen här säger om att motionärerna åberopa bland annat till stöd för sitt yrkande de ogynnsamma verkningar, som lagen haft, och uppgiva i detta sammanhang, att lagen i avseende å den utrikes gående handelsflottan tillämpats *något mer än tvenne månader*, att detta motionärernas uttalande måhända icke skulle vara fullt riktigt, emedan lagen trätt i kraft den 1 januari 1920. Det kan ju se något egendomligt ut, men det är dock så att lagen den 19 jan. i år hade tillämpats något över två månader, ty i en överenskommelse, som gjordes föregående sommar mellan sjöfolkets organisation och redarna, förekommer en bestämmelse så lydande: »Så snart lag om arbetstiden å svenska fartyg utkommit från trycket, skola bestämmelserna i denna lag tillämpas.» Och nu utkom lagen från trycket i slutet av oktober månad. Man hade således under januari månad erfarenhet under två månader, huru lagen har verkat. Socialstyrelsens föga bekantskap med denna sak förefaller så mycket mera underlig som detta verk vid förekommande tvister mellan redare och sjöfolkets organisationer har att då så påfordras, tillsätta ordförande i skiljenämnd. När man från ett riksdagens utskott inhämtar yttrande från ett ämbetsverk, då anser jag, att ämbetsverket skall lämna objektiva fakta och icke endast uttala sina sympatier i ena eller andra riktningen.

I den reservation, som jag bifogade utskottsutlåtandet förra året, när lagen om arbetstid å svenska fartyg antogs, yttrade jag bl. a.: »Föreliggande förslag till lag om arbetstiden på svenska fartyg går i flera avseenden för långt i fråga om att beskära näringsfriheten inom sjöfartsyirket. Det kan icke undvikas, att ett strikt tillämpande av lagen på en hel mängd områden inom den svenska sjöfartsnäringen kommer att verka i hög grad hämmande.» Jag tror, att den erfarenhet, som man haft dels sedan motionen inlämnats och dels under tiden dessförrinnan, har visat, att vad jag förutspådde förliden höst vid lagens antagande visat sig slå in. En hel mängd dispensansökningar ha under de gångna månaderna inkommit från olika rederier för mildrandet eller upphävandet av lagens verkningar. Sålunda ha dylika ansökningar inkommit från Amerikalinjens ångare och hela vägen ned ända till passagerarebåtarna i Ströms vattudal, vilket visar, att lagen ingalunda haft den önskvärda anpassningsförmågan utan tvärtom medfört en hel mängd svårigheter i fråga om trafiken till sjöss. Och det är särskilt i den mindre sjöfarten man haft känning av dessa svårigheter. Till april månads slut hade icke mindre än 60 ansökningar om dispens inkommit till kommerskollegium, och detta antal har se-

I fråga om
lagen om
arbetstiden å
svenska
fartyg.
(Forts.)

dermera väsentligt ökats. Det förefaller, som om icke något ångfartygsbolag i inrikestrafik funnits utan att från detsamma gjorts försök att få ändring i lagen. Jag skall icke ingå på de framställningar som förekommit, men det förefaller mig, som om de flesta av dessa varit välfogade. Det förekommer t. ex. ett fall, då en ångare uppehöll sig i hamn under 34 dagar. Därunder hade en eldare beordrats att under 8 timmar varje natt passa en mindre donkeypanna, som uteslutande levererat värme till den i besättningens skans installerade värmeledningen. Sysselsättningen bestod i att då och då inkasta en skyffel kol och observera ångtrycket. Detta var mannens *enda* tjänstgöring under den ifrågavarande tiden, och för denna tjänstgöring, alltså för allt det arbete, som mannen ombord utträttade under de 34 dygnen, begäres övertidsersättning. Och han stöder sig på lagen. Jag vill visst icke missunna sjöfolket att få förtjänst, men med ett dylikt fall för ögonen synes man dock gå väl långt.

En resumé över de framställningar, som inkommit, speciellt i vad gäller den inrikes trafiken giver i stort sett vid handen att det över huvud taget är omöjligt att tillämpa lagen och att därest så måste ske trafikinskränkningar eller dyrbara omändringsarbeten ombord oundvikligen bli följden.

För att trafiken något så när normalt måtte kunna fortgå har det blivit nödvändigt dels att tyda lagen ganska generöst, dels att i en mängd fall bevilja större och mindre lindringar i lagens tillämpning. Och jag vill ingalunda säga, att man icke både inom kommerskollegium och Kungl. Maj:t lämnat ganska stora medgivanden.

De ändringar, som gjorts, äro sådana, att man kan säga, att lagen här och var är sönderripen, och det är klart, att de många olika tolkningar och tillämpningar, som förekommit, har medfört ganska stor oregelbundenhet och försakat en hel mängd strider mellan rederierna och befälet och mellan befälet och manskapet.

Detta torde vara fullgod orsak till att ånyo taga denna lag i skärskådande för att se till, om man icke kan få mera generella och praktiska bestämmelser.

Nu hänvisar utskottet till konferensen i Genua den 15 juni innevarande år, som skall syssla med spørsmålet om internationella bestämmelser angående arbetstidens begränsning till sjöss. Emellertid är det med en viss tvekan man motser sådana bestämmelser, särskilt då det angår vår inrikes fart. Ty då vi själva så misslyckades i fråga om den inrikes sjöfarten, fastän vi naturligtvis främst härvidlag äro fackmän på eget område, så är det tydligt, att en konferens i Genua ännu mindre kan reda upp våra förhållanden. Denna uppfattning har kommit till uttryck icke blott bland redarne utan även inom stora grupper av sjöfolket.

Jag hade tänkt mig, att motionen skulle behandlats tidigare på året och att en begäran om lagens revidering härvid skulle framkommit. Nu har utskottsutlåtandet icke framlagts förrän i juni månad. Den inrikes sjöfarten är nu i gång, sedan ett par månader tillbaka och självfallet har man sökt att inom lagens ram och med de medgivande som erhållits ordna trafiken. Det är sålunda icke praktiskt

att just nu gå till ett upphävande av lagen eller en revision av densamma. Men jag har i alla fall velat framhålla de olägenheter, som varit förenade med lagen, och att man bör taga hand om en revidering av densamma så snart förhållandena medgiva.

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

I fråga om lagen om arbetstiden å svenska fartyg.
(Forts.)

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman, mina herrar! Under den debatt, som fördes i denna fråga vid urtima riksdagen, framhölls det argumentet från arbetsgivarehåll, att lagen skulle omöjliggöra de svenska fartygens konkurrens med utlandet eller ställa dem i en avsevärt sämre ställning. Jag har efteråt träffat en amerikansk sjöman och fått av honom ett exemplar av avtalet mellan sjömän och redare i Amerika. Och huru ställer det sig med konkurrensen i det fallet? Jo, så snart ett fartyg har sex man på däck, så är det indelat i tre vakter såväl till sjöss som till lands. Den svenska lagen giver de svenska fartygens däcksbesättningar 12 timmars arbetstid till sjöss utan hänsyn till om det är 6 eller 8 eller 10 man i skansen. Det visar sig också, att dessa sjömäns avlöning efter en kurs av ungefär 4 kronor pr dollar uppgick till 80 kronor mera än de svenska sjömännens avlöning. Dessutom har man på de amerikanska fartygen ungefär en tredjedel mera manskap ombord än på de svenska fartygen. Och jag har talat med åtskilliga lotsar om denna sak, och de ha bekräftat detta förhållande. Jag kan då icke förstå, huru man kan tala om att de svenska fartygen genom denna lag ställts i en dålig ställning med hänsyn till konkurrensen med utlandet.

Men när man icke vill en sak, så försöker man ju alltid finna någonting att fälla den på. Det förvånar mig emellertid — och jag är uppriktigt glad över — att herr Thore icke kom till ett avslagsyrkande på utskottets förslag. Det förvånade mig, när jag känner till, med vilken envishet herr Thore förfäktat sin ståndpunkt vid urtima riksdagen. Nu är det emellertid så, att det är ganska svårt att åstadkomma bestämmelser, som täcka alla de ställen, som lagen avser att täcka, och jag tror nog, att när lagen tillämpats några år, måste det komma en revision i fråga om fartygens dräktighet. Ty nu kan man ju på konstlad väg registrera om fartygens dräktighet, så att det blir några tiotal ton lägre och därigenom fartyget icke faller under lagens bestämmelser. Jag känner ett bestämt fall, då en fartygsbefälhavare lät mäta om fartyget så, att det icke kom upp till 20 registerton och följaktligen icke föll under lagens bestämmelser. Det är klart, att ett sådant kringgående av lagens bestämmelser icke kan få fortgå.

Herr Thore framhöll nu kanalfarten, som alldeles särskilt skulle lida av denna lag. Jag känner icke så mycket till denna sjöfart, men jag har dock någon erfarenhet därav på svenska fartyg. Dessutom har jag arbetat i Australien under liknande förhållanden, och där hade 8-timmarsdagen genomförts både till sjöss och lands redan år 1911. När man nu har rätt att till sjöss tillämpa 12 timmars arbetsdag och å fartyg i kustfart med mindre än 12 timmars gångtid till sjöss 63 timmars arbetstid per vecka, tycker jag det borde räcka t. o. m. för herr Thore.

I fråga om lagen om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Jag skall icke ingå på frågan närmare, men jag tror, att när lagen skall förnyas, så måste man taga hänsyn till de svårigheter, som visat sig, och skriva lagen bättre än den nu är. Men det tror jag, att herr Thores försök att göra lagen sämre än den nu är icke kommer att lyckas, utan att i stället manskapets synpunkter vinna beaktande i all synnerhet som de stödjas av starka organisationer. Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 4.

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 286, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

2) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

3) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

4) lag om ändrad lydelse av § 6 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;

5) lag om ändrad lydelse av § 6 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

6) lag om ändrad lydelse av §§ 5 och 12 i förordningen om lands-ting den 21 mars 1862;

7) lag om ändrad lydelse av 7 § 2 mom. i lagen om fattigvården den 14 juni 1918;

8) lag om ändrad lydelse av §§ 19 och 20 i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909;

9) lag om ändrad lydelse i vissa delar av den av 1919 års lagtima riksdag villkorligt antagna nya lagen om val till riksdagen; och

10) lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse.

Samtidigt härmed hade utskottet till behandling förehafat en i anledning av nämnda proposition inom andra kammaren väckt motion, nr 358, däri herrar *Persson* i Tofta och *Lidström* hemställt, att riksdagen måtte för sin del, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 286, antaga vid motionen fogade förslag till

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

lag om ändrad lydelse av § 5 i förordningen om landsting den 21 mars 1862; och

lag om ändrad lydelse i vissa delar av den av 1919 års lagtima riksdag villkorligt antagna nya lagen om val till riksdagen.

*Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)*

Utskottet

1) hemställde, att riksdagen, med förklaring, att förevarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick bifallas, ville för sin del antaga i punkten intagna förslag till

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

lag om ändrad lydelse av § 6 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse av § 6 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

lag om ändrad lydelse av §§ 5 och 12 i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

lag om ändrad lydelse av 7 § 2 mom. i lagen om fattigvården den 14 juni 1918;

lag om ändrad lydelse av §§ 19 och 20 i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909; och

lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse;

2) hemställde, att motionen II: 358 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, samt

3) anmälde, att utskottet senare komme att avgiva utlåtande beträffande det i förevarande proposition framförda förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av den av 1919 års lagtima riksdag villkorligt antagna nya lagen om val till riksdagen.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Clason* och *K. J. Ekman*; samt

av herr *Persson* i Tofta, som med instämmande av herrar *Magnusson* i Tumhult och *Henrikson* yrkat dels avslag å förslaget till lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse, dels ock bifall till ovanberörde av honom och herr *Lidström* väckta motion.

Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.

Punkten 1).

Utskottets i punkten intagna förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

(Forts.)

Ifrågavarande lagförslag var av följande lydelse:

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas, att § 12, § 14 mom. 1—4, § 17 mom. 1, § 29 mom. 1, 2 och 5, §§ 33 och 35 samt § 80 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 12.

Röstägande är berättigad att med de inskränkningar, varom nedan i denna paragraf stadgas, sin talan och rösträtt på annan röstägande överlåta.

Ej må någon på grund av fullmakt föra talan eller utöva rösträtt för mer än en röstberättigad.

Fullmakten skall vara ställd till viss person samt av utställaren underskriven med angivande av den dag underskrivandet skett. Å fullmakten skall tillika av två vittnen tecknas bevis, att densamma egenhändigt underskrivits av utställaren å den dag, fullmakten utvisar, samt att namnet på den person, till vilken fullmakten är ställd, då fanns å fullmakten utsatt.

Fullmakt äge icke giltighet under längre tid än trettio dagar från underskrivandet.

Angående röstning vid val av kommunalfullmäktige stadgas i § 29.

§ 14.

Mom. 1. Före den 30 juni varje år — — — — — meddelas av Konungen.

Mom. 2. Röstlängden skall senast den 30 juni vara avsänd — — — — — äga motsvarande tillämpning.

Mom. 3. Har mot röstlängd — — — — — till ovillkorlig efterrättelse intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd.

Mom. 4. Har på klagan, som förts i samband med besvär över kommunalstämmas beslut eller över val förrättat inför valnämnd, röstlängden i någon del förklarats felaktig, skall, evad felaktigheten länt till beslutets eller valets upphävande eller ej, — — — — — föranledda rättelser.

§ 17.

Mom. 1. Tre ordinarie kommunalstämmor — — — ovan stadgade tid.

Ordinarie kommunalstämma i december — — — till sön- eller helgdag.

Om val av nämndemän är särskilt stadgat.

Den, vilken såsom — — — av sagda förvaltning.

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.
(Forts.)

§ 29.

Mom. 1. För val av — — — indelas i valkretsar.

Vid valkretsindelningen iakttages, — — — de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar — — — förslag, av kommunalstämma.

Beslut om sådan indelning skall fattas senast två månader före ingången av det år, under vilket beslutet är avsett att träda i tillämpning. Om beslutet skall Konungens befallningshavande ofördröjligen underrättas.

Är kommun indelad — — — — inskränkt inom valkrets.

Mom. 2. Kommun, som icke är delad i valkretsar på sätt i mom. 1 sägs, ävensom valkrets bilda var för sig ett valdistrikt, där icke på grund av bestämmelserna i lagen om val till riksdagen del av kommunen eller av valkretsen utgör valdistrikt vid val till riksdagens andra kammare, i vilket fall sådan del bildar eget valdistrikt jämväl vid kommunalfullmäktigval.

Enligt lagen om val till riksdagen meddelat beslut om distriktsindelning skall, där det icke på anförda besvär undanröjts, träda i tillämpning beträffande kommunalfullmäktigval, som förrättas enligt den under nästpåföljande år upprättade röstlängden.

Mom. 5. a) Val av kommunalfullmäktige förrättas i varje valdistrikt inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen utses för val till riksdagens andra kammare.

Valen skola förrättas under tiden från och med den 1 november till och med den 15 december å dag, som kommunalstämma det år val skall förrättas bestämmer. Val får ej äga rum å tider, då allmän gudstjänst hålles inom kommunen, samt skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. I kungörelse om valförrättning skall tiden för valet noggrant angivas. Sådan kungörelse utfärdas för varje valdistrikt av valnämndens ordförande i den ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Vid valet skall gälla till efterrättelse den enligt § 14 upprättade röstlängd eller del av röstlängd.

Vid val av kommunalfullmäktige må röstgäande icke utan personlig inställelse inför valförrättaren utöva rösträtt i annat fall eller i annan ordning än i särskild lag stadgas.

b) Ej må vid valet tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Andra kammarens protokoll 1920. Nr 70.

Ang. lag om
ändringar i
förrättningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till — — — att valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur, de anmäla sig hos ordföranden. därest icke å kommunalstämma beslutits, att valet skall ske efter upprop. Till varje valman utlämnas ett valkuvert.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för en var att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över att valmans förehavande där ej må av någon kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvisat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning, att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv där-till utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som äkta make är berättigad avlämna vid valförrättningen, är särskilt stadgat.

Då uppehåll i valförrättningen sker, — — — och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillen äro obrutna.

De valmän, som — — — äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter — — — protokollet avtryckas.

Sedan valprotokollet — — — avslutas förrättningen. Ordföranden insände därefter ofördröjligen till Konungens befallningshavande omslaget med valkuverten jämte röstlängden och valprotokollet. Sker — — — försändelsen assureras.

e) Konungens befallningshavande skall — — — föra protokoll.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som till Konungens befallningshavande inkommit, är särskilt stadgat.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av det vid förrättningen förda protokoll. Med protokollets uppläsning är valet avslutat, varefter Konungens befallningshavande genast skall till vederbörande återställa den röstlängd, som för sammanräkningen insänts.

De avgivna valsedlarna — — — valet gäller.

§ 33.

Ar någon missnöjd — — — föredragas och avgöras.

§ 35.

Följande ärenden må ej av kommunalfullmäktige upptagas:

a) val av kommunalfullmäktige, vilka val skola förrättas inför valnämnden i den ordning, som i § 29 sägs;

b) nedanstående ärenden, vilka alltid skola behandlas å kommunalstämma, nämligen

justering av den i § 65 omförmälda längd,

val till ordförande och vice ordförande i kommunalstämma,

beslut, varom i § 16 sägs, så ock beslut enligt § 17 angående dag för kommunalstämma och enligt § 29 angående dag för val av kommunalfullmäktige.

§ 80.

Mom. 1. Har Kungl. Maj:t — — — municipalfullmäktige och municipalnämnd, samt att, där municipalsamhälle ej utgör särskilt valdistrikt, municipalfullmäktige skola utses å municipalstämma, därvid stämmans ordförande och två av stämman utsedda personer tjänstgöra såsom valförrättare.

Denna lag träder i kraft: i vad densamma angår § 14 mom. 1 och 2 den dag, då det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri, efter att hava av riksdagen antagits, varder av Konungen gillat; i vad densamma angår § 29 mom. 1 och 2, den 1 oktober 1920; samt i övrigt dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i svensk författningssamling, dock att i de fall, där valdistriktsindelningarna för riksdagsmannaval och kommunalfullmäktigval ännu icke överensstämman, kommunalfullmäktigvalen fortfarande, intill dess sådan överensstämmelse vinnes och vederbörliga valnämnder utsetts, skola förrättas å kommunalstämma eller distriktsstämma med iakttagande av vad därom hittills funnits stadgat.

I herrar Perssons i Tofta och Lidströms förenämnda motion hade åt motsvarande lagförslag givits denna avfattning:

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

§ 29.

Mom. 1. För val av — — — — — inskränkt inom valkrets.

Mom. 2. Kommun, som icke är delad — — — — — år upprätade röstlängden.

Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

Mom. 5. a) Val av kommunalfullmäktige förrättas i varje val-distrikt inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen utses för val till riksdagens andra kammare.

Valen skola förrättas under tiden från och med — — — be-
stämmen. Val får ej — — — fem eftermiddagen. I kungörelse om
valförrättning skall tiden för valet noggrant angivas. Sådan kungö-
relse utfärdas för varje valdistrikt av valnämndens ordförande i den
ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Vid valet skall gälla till efterrättelse den enligt § 14 upprättade
röstlängd eller del av röstlängd.

b) Äkta make må, när båda makarna äro röstberättigade i val-
distriktet, vid valet genom företeende av fullmakt utöva rösträtt för
den andre maken.

Om sådan fullmakt gälle i tillämpliga delar, vad i § 12 stad-
gats.

c) Röstberättigad, som 1:o) utövar militärtjänst eller 2:o) utövar
sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i
fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan
personal å fartyg eller 3:o) tillhör personalen vid statens järnvägar
eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, tullverket eller
lots- eller fyrväsendet, må vid valet genom fullmakt låta sig före-
trädas av annan person, som är röstberättigad inom valdistriktet, dock
icke i annat fall än då, enligt vad vid tiden för fullmaktens underskri-
vande kan tagas för visst, hinder för väljarens personliga inställelse
vid valförrättningen möter på grund därav, att yrkets eller tjänstens
utövning betingar hans vistelse utom valdistriktet vid den tidpunkt,
då valet äger rum.

Om sådan fullmakt gälle, vad i § 12 stadgats.

Å fullmakten skall jämväl lämnas noggrann upplysning angä-
ende den röstberättigades yrke eller tjänst samt de därav förorsakade
omständigheter, som förhindra hans personliga närvaro vid valförrätt-
ningen.

Vistas fullmaktsgivaren inom riket, skall den sålunda angivna
förfallogrunden skriftligen bestyrkas av på landet ordförande eller
ledamot i valnämnd eller i kommunalnämnd samt i stad tjänsteman,
som av magistraten förordnas. Vistas fullmaktsgivaren utom riket,
skall förfallogrunden skriftligen bestyrkas av svensk konsul eller ock,
där fullmaktsgivaren tillhör besättning eller annan personal å svenskt
fartyg, dettas befälhavare eller, i händelse av förfall för denne, hans
närmaste man. Nämnda personer vare pliktiga att, när de därom an-
modas, tillhandagå fullmaktsgivare såsom nu är sagt. I fråga om
viss grupp av röstberättigade äge Konungen förordna, vilka personer
ytterligare må kunna anlitas såsom vittne. Är fullmaktsgivaren ej
personligen känd för vittnet, åligge honom att styrka sin identitet ge-
nom intygande av trovärdig person eller ock medelst prästbevis, de-
betsedel, arbets- eller sjöfartsbok eller annan tillfyllestgörande hand-
ling.

Sådant bestyrkande av förfallogrunden må ske i samband med
fullmaktens bevitnande, därest ena fullmaktsvittnet är sådan per-

son, som i enlighet med vad ovan sägs äger att avgiva sådant bestyrkande, eller ock lämnas i särskild handling, som vid valförrättningen bifogas fullmakten.

d) Ej må vid valet tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till — — — valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur, de anmäla sig hos ordföranden, därest icke å kommunalstämma beslutits, att valet skall ske efter upprop. Till valmannen utlämnas — — — vilja utöva rösträtt.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för en var att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över att valmans förehavande ej må av någon kunna iakttagas.

Valmannen har att — — — och att i de fall, då valmannen uppgiver sig vilja utöva rösträtt för annan, fullmakten är utfärdad inom den tid och enligt de föreskrifter, som under littera b) och c) här ovan stadgas, samt fullmaktsgivaren enligt där meddelade bestämmelser är behörig att utöva rösträtt genom fullmäktig, ävensom tillsett, att kuvertet — — — därtill utser.

Har valman, som är berättigad genom fullmäktig deltaga i valet, utfärdat fullmakter för olika personer, vare den fullmakt gällande, som senast utfärdats, där ej på grund av annan fullmakt valkuvertet blivit avlämnat och i valurnan nedlagt.

Ej må någon — — — varde ej mottaget.

Då uppehåll i valförrättningen sker, — — — och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillen äro obrutna.

De valmän, som — — — äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas — — — i protokollet avtryckas.

Sedan valprotokollet — — — avslutas förrättningen. Ordföranden insände därefter ofördröjligen till Konungens befallningshavande omslaget med valkuverten jämte röstlängden samt valprotokollet och återopade fullmakter med tillhörande intyg. Sker insändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras.

e) Konungens befallningshavande — — — föra protokoll.

Valets utgång kungöres omedelbart genom uppläsning av nämnda protokoll. Med protokollets uppläsning är valförrättningen avslutad, varefter Konungens befallningshavande genast skall till vederbörande återställa den röstlängd, som för sammanräkningen insänts.

De avgivna valsedlarna — — — valet gäller.

Efter föredragning av det av utskottet framlagda lagförslaget anförde:

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
ändringar i
föreläggningen
om kommun-
alstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Mot det nu föredragna utskottsutlåtandet har jag avgivit en reservation, i vilken några andra medlemmar i utskottet instämt, och då det kommer att betyda ganska mycket i praktiskt hänseende, om riksdagen ansluter sig till utskottets ståndpunkt eller till reservationen, så skall jag anhålla att något litet få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för att i korthet söka relogöra för innebörden av de olika ståndpunkterna.

Till en början vill jag då påpeka, att det är två olika, på sätt och vis motsatta strävanden, som kommit att i lagstiftningshänseende få ett visst sammanhang. Det ena av dessa strävanden har gällt andrakammarvalen och har inneburit krav för vissa kategorier röstberättigade att få deltaga i dessa val utan att behöva inställa sig personligen vid valen. Sålunda en betydelsefull *utvidgning* av den rätt som varit gällande. Det andra motsatta strävandet har gällt kommunala val och har inneburit krav på *inskränkning* i hittills gällande rättighet till deltagande utan personlig inställelse. Kravet att få deltaga i andrakammarvalen utan personlig inställelse gällde till en början sjömän och fiskare samt möjligtvis någon tjänstegrupp, och för att få undersökt, huruvida detta krav kunde tillgodoses, anmodades professor Ernberg att utreda frågan. Och jag må säga, att de lagförslag, som professor Ernberg utarbetat, ha kommit att tillerkännas en auktoritet, som jag är övertygad om att förslagsställaren själv förvånar sig över. Ty det är att märka, att det spörsmål som professor Ernberg hade att lösa var, huruvida vissa yrkes- och tjänstegrupper skulle kunna få deltaga i val till andra kammaren utan personlig inställelse. Och hans utredning utmynnar däri, att de svårigheter, som anknyta sig till en dylik rösträttsutövning, i mycket äro sådana att de icke, eller åtminstone icke på ett tillfredsställande sätt låta sig övervinna. Att utredningen icke dess mindre åtföljts av ett förslag till lagtext i ämnet motiverar författaren därmed, att han på grund av det intresse, för vilket frågan om undantag från § 24 R. O. upprepade gånger varit föremål från statsmakternas sida, ogärna velat stanna vid ett rent negativt resultat. Oaktat dessa av professor Ernberg uttalade betänkligheter har riksdagen i en hastig vändning vid 1919 års lagtima riksdag icke allenast godtagit det Ernbergska förslaget inom det begränsade område, för vilket det var avsett, utan även anammat detsamma med vissa, efter mitt förmenande, icke allt för väl genomtänkta modifikationer för den stora väljargruppen »äkta måkar» och detta t. o. m. utan att Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att då antaga ifrågavarande lagar.

När det sedan gällt att tillgodose det andra av de ovannämnda kraven, nämligen en inskränkning i rätten att deltaga i kommunala val och avgöranden utan personlig inställelse, så har en minoritet bland de härför tillkallade sakkunniga liksom sedermera Kungl. Maj:t och nu senast konstitutionsutskottet ansett det av riksdagen 1919 fattade beslutet i fråga om andrakammarvalen vara prejudicerande även på det nu ifrågavarande området, varför det nu föreliggande förslaget är en kopiering av det tidigare beslutade förfarandet för röstning utan personlig inställelse vid andrakammarvalen. Jag kan gärna medgiva,

att det ligger *något* berättigande i denna parallellisering, ehuru jag på samma gång måste hävda, att det är två skilda saker det här gäller och att det ingalunda är nödvändigt att för båda områdena ha samma bestämmelser. Det torde tvärtom vara ganska rimligt och riktigt, att man har strängare restriktioner, då det gäller att släppa efter på den hittills obligatoriska bestämmelsen om personlig inställelse för rätt att deltaga i valen till andra kammaren, än då det är fråga om att inskränka den nuvarande mycket vida rätten att på det kommunala området låta företräda sig av fullmäktig.

I den av mig och herr Lidström i denna kammare väckta motionen nr 358, vari påyrkas, att den vissa väljare tillkommande rätt att deltaga i kommunala val utan personlig inställelse skulle under vissa närmare angivna garantier få utövas genom fullmäktig, är denna ståndpunkt rätt utförligt motiverad, men ehuru jag förmodar, att det är åtskilliga av kammarens ledamöter som icke läst motionen, skall jag dock icke upptaga tiden med någon utförlig redogörelse för dessa motiv. Jag skall endast i korhet erinra om några av de synpunkter, som kunna läggas på denna fråga. Sålunda vill jag fästa uppmärksamheten på att genom att antaga den av mig föreslagna lydelsen av § 29 i förordningen om kommunalstyrelse å landet, § 24 i förordningen om kommunalstyrelse i stad samt § 10 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm bliver den av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna — 16 paragrafen långa — lagen »om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelförsändelse» helt och hållet obehöflig.

Vidare vill jag påpeka, att då med den hittillsvarande fullmaktsröstningen förenade missförhållande påtalats, har man kommit att helt allmänt rikta sig mot fullmaktssystemet såsom sådant och förbisett, att det framför allt är den *stora omfattningen*, i vilken fullmaktsröstningen varit tillåten, som möjliggjort ett illegitimt utnyttjande av densamma. Genom en inskränkning till vissa grupper av rätten att rösta medelst fullmakt samt övriga garantibestämmelser som föreslås i motionen torde de med rätta påtalade olägenheterna av nuvarande bestämmelser bliva i tillfredsställande grad avlägsnade.

Jag tycker, att det borde utan vidare vara klart, att *inskränningen* i rätten att rösta utan personlig inställelse är det primära i reformen, under det att *själva metoden* för medgiven rösträtt utan sådan inställelse är av mera underordnad betydelse.

Beträffande huvudgruppen »äkte makar» så har tidigare den meningen gjort sig gällande, och den vill jag också hävda, att beträffande den får man i regel förutsätta sådant förtroendeförhållande makarna emellan, att om den ene avlämna röstsedel för den andre, det icke spelar någon roll, om det sker i av uppdragsgivaren tillslutet kuvert eller på grund av fullmakt. Förefinnes icke ett sådant förtroendeförhållande, så lär väl icke sådant uppdrag komma i fråga, vilket förfarande man än väljer, ty det föreligger i det ena fallet som det andra ingen som helst garanti för att ett dylikt uppdrag blir fullgjort. Då det gäller andra grupper, torde det också ligga i sakens

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

natur, att vederbörande, som begagna sig av fullmäktige, härtill utse någon person, som de ha fullt förtroende för och som med en till viss-
het gränsande sannolikhet röstar på samma sätt, som de själva skulle
ha gjort, ifall de inställt sig vid valet.

Jag vill också påpeka, och det tror jag att många förbisett, att fullmaktsinsamling, och det måste väl i alla fall vara själva kärn-
punkten i nuvarande missförhållanden, är utesluten, när det är fråga
om äkta makar. Men det är också att märka, att lika litet som det
kan bli fråga om fullmaktsinsamling, när det gäller äkta makar, lika
otacksamt blir det med dylik fullmaktsinsamling, när det gäller de
andra grupperna, ty det är icke enbart begränsningen till ett fåtal
grupper, som lägger hinder i vägen, utan även den omständigheten,
att personerna inom dessa grupper skola styrka förfall och att detta
förfall skall vara bekräftat av ett särskilt kvalificerat vittne samt
slutligen att fullmakten skall vara ställd till viss person.

De personer, som det här förnämligast gäller, d. v. s. för vilka denna lagstiftning har största betydelse, är gruppen »äkta makar». Det har inom sakkunniga, som förberett denna fråga, utarbetats sta-
tistik, varav framgår, att antalet äkta makar i valrättsåldern uppgår
till 1,900,000, under det att de ifrågavarande yrkes- och tjänste-
grupperna uppgå till knappast 120,000 personer, av vilka inenot
 $\frac{2}{3}$ äro gifta. Genom den äkta makar tillkommande rätten att utan
personlig inställelse utöva rösträtt tillgodoses på detta sätt även en
stor del av de inom nämnda yrkesgrupper befintliga personers intressen
i detta avseende, ty vilken metod man än väljer, antingen utskottets
eller reservationens, så blir i alla fall metoden enklare, när det gäller
äkta makar, än när det gäller yrkesgrupper. När 1919 års lagtima
riksdag beslutade i liknande fall beträffande andrakammarvalen, då
beskar utskottet och riksdagen åtskilliga av de garantier, som pro-
fessor Ernberg föreslagit, detta särskilt ifråga om äkta makar.
Bestämmelsen, att valsedeln skulle läggas in i kuvert i enrum, togs
bort, och likaså har man nöjt sig med ett vittne. I Kungl. Maj:ts pro-
position och utskottets nu förevarande förslag upptagas samma bestäm-
melser för detta fall, men när man på detta sätt beskär garantibe-
stämmelserna kan jag icke finna, att man mera tryggt, att en sådan
valsedelsförsändelse skall vara uttryck för en röstandes egen upp-
fattning eller att valhemligheten skall bevaras, än genom det av mig
föreslagna systemet.

Ja, det är ytterligare ett par saker jag ber att få påpeka, dels att genom det av utskottet föreslagna förfarandet skulle kommunerna
åläggas att tillhandahålla ytterkuvert och blanketter, som skulle
vara tillgängliga hos dem vilka skola tillhandagå dylika väljare.
Även om det icke kommer att vara så stor åtgång på dessa ytter-
kuvert, så blir det i alla fall så, att de skola vara tillgängliga hos
många olika personer, och det blir åtskilliga besvär och kostnader
för vederbörande kommuner. Motsvarande kostnader slipper man ifrån,
om riksdagen går på min linje. Och slutligen, att det av riksdagen 1919
beslutade förfarandet beträffande andrakammarvalen i alla fall är
oprövat och därför icke kan i högre grad tillerkännas vitsord. Jag

ifrågasätter, om det icke rent av kan vara till fördel ur jämförelse-synpunkt, om båda systemen finge tävla med varandra, det ena vid de kommunala valen och det andra vid andrakammarvalen. Sedan kunde man efter några års erfarenhet övergå till det system, som lämpar sig bäst, och jag har mycket god tillförsikt om, att de av mig anförda synpunkterna skola stå sig och att det förfarande som jag förordat skall vinna allmänhetens förtroende. Jag tror även, att den sista synpunkten, att en lagstiftning mottages och uppbäres med förtroende av allmänheten, icke får förbises utan måste tillerkännas en ganska stor betydelse.

Jag yrkar naturligtvis bifall till min reservation. Nu går det väl icke an att göra ett yrkande om bifall till densamma i dess helhet vid denna punkt, utan jag ber därför att till en början få yrka bifall till den lydelse av förordningen om kommunalstyrelse å landet, som jag i min motion föreslagit.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! För det fåtal av kammarens ledamöter, som glömt sig kvar här i kväll, skall jag be att få yttra ett par ord. Det skall icke bli många.

Det finns en reservation här, som är avgiven av herrar Clason och K. J. Ekman, där det heter, att man ansett, att det i större utsträckning, än den kungl. propositionen medgiver, borde beredas dem som äro frånvarande på grund av laga förfall, särskilt sjukdom och lyte, tillfälle att delta i kommunala val. Så stannar man. Jag hade en motion i dylik riktning, jag tror det var vid fjolårets lagtima riksdag — vi ha haft så många riksdagar, att man kan knappast hålla reda på vilken det är, men jag förmodar, att det var lagtiman. Då hörde jag, att just ingen hade något vidare i sak emot den mening, som denna motion innehöll. Men, sade man, Kungl. Maj:t skall ju framlägga förslag om de nödiga förändringar, som behövas i detta lagkomplex för att få bestämmelserna bättre och mera praktiska för väljarna. Det fick jag naturligtvis nöja mig med, därom var ingenting att säga. Nu återfinner jag denna passus. Jag ser ju av den kungl. propositionen, att Kungl. Maj:t ingenting gjort åt saken, och det skulde ha förvånat mig mycket mera, om någonting verkligen blivit åtgjort, eftersom det icke var något direkt beslut av riksdagen, ty knappast ens i sådant fall gör Kungl. Maj:t något åt det. Nu synes det, som om reservanterna hava erinrat sig saken. Herr Clason var nämligen reservant även förra året, när min motion var före, och uttryckte då sin bestämda uppfattning om att någonting borde göras. När nu blott dessa två stå här som reservanter i detta avseende, så betyder det naturligtvis, att antingen har frågan över huvud taget icke kommit upp till vidare behandling inom utskottet eller också hava av utskottets 20 ledamöter de 18 underkänt den tanke, som min motion innehöll. Jag tycker verkligen, att det vore märkvärdigt, om så skulle vara förhållandet. Ty när det i vårt land gått så långt med den kommunala rösträtten, att man endast vart tredje år behöver ha betalt skatt för att erhålla kommunal rösträtt och när, sedan ett val blivit verkställt till andra kammaren,

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.

(Forts.)

*Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

man sedan får deltaga och välja andrakammarledamöter, om man så är en ren landstrykare — man behöver ju nämligen icke ha betalt skatt någon gång för att ha rätt därtill — då får jag säga, att jag tycker, att det är hårt, att en gammal kommunalman t. ex., som är litet ålderdomsbräcklig eller ådragit sig något lyte eller råkat ut för sjukdomsfall och är konvalescent, icke skall få utöva sin rösträtt, om han icke själv kan inställa sig. Jag tycker verkligen, att dessa proportioner äro mycket illa valda. Jag kan icke förstå, när konstitutionsutskottet, åtminstone under senare år, har sökt med ljus och lykta i alla hörn för att kunna leta upp rösträttsobjekt, vad dessa stackare, som det här är tal om, hava gjort för att icke alls uppmärksammas. De måste tydligen ha ådragit sig konstitutionsutskottets misshag, men det är oförklarligt, att så är fallet. Jag tycker, att det hade varit den enklaste gärd av rättvisa mot de människor, som det här gäller, att man hade sagt, att om de verkligen intressera sig för utövande av rösträtten så må de få utöva densamma. Jag har sett kommunalmän, som arbetat i kommunens tjänst i 25 å 30 år och sedan blivit en smula invalider, så att de icke kunna personligen inställa sig vid val och dylikt, men de ha fortfarande ett större intresse för sin kommun än alla dessa löshästar sammanlagt i hela kommunen. Då är det bittert för dem att känna sig så utstötta från den krets, i vilken de förut verkat, blott därför att de icke kunna personligen gå fram till valurnorna.

Som saken nu ligger, kan jag icke göra något yrkande. Det är onöjligt för en enskild man att draga fram alla de författningsändringar, som här kunna behövas, men då jag ser en ledamot av regeringen närvarande, låt vara att han icke direkt har med denna fråga att göra, skulle jag vilja uppmana honom att, om han finner denna sak hava någon betydelse, söka intressera regeringen för saken. Jag vågar knappast hoppas att konstitutionsutskottet har intresse för något dylikt.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke med många ord förlänga denna debatt och detta så mycket mindre, som de synpunkter, jag hade ämnat framföra, redan blivit angivna av den förste ärade talaren, herr Persson i Tofta. Jag vill endast säga, att det är med verklig glädje, som jag för min ringa del hälsar den här föreslagna reformen, varigenom fullmaktsröstningen i dess gamla form får en allvarlig och, som jag tror, för alla partier nyttig knäck. Jag vill säga, att det är icke en dag för tidigt, som detta sker.

Det tjänar till ingenting att här protestera mot att särskilda grupper föreslås skola erhålla rätt att genom valsedlars insändande bli i tillfälle att utöva sin rösträtt, men jag vill uttala, att jag tror, att krav komma att framställas från grupper, som här icke äro föreslagna att erhålla sådan rätt, att de skola få samma förmån, som här föreslås. Jag skall icke alls ingå på detta, men jag vill säga, att om det i alla fall skall ske, så är den väg, som herr Persson i Tofta anvisat, bra mycket bättre än den utskottet föreslagit.

Ehuru jag för min ringa del är principiell motståndare till fullmaktsröstning, är det dock på ett område, som jag anser, att sådan röstning bör få äga rum, och det är när det gäller äkta makar. Jag har fortfarande den uppfattning, som jag här i fjol var i tillfälle att uttala, att man må lagstifta huru mycket som helst, så komma i alla fall äkta makar att i 999 fall på 1,000 rösta på samma sätt, och när jag har den uppfattningen, frågar jag: varför denna procedur och detta hemlighetsmakeri? Jag förmenar, att det kommer att hos vederbörande framkalla icke en stilla undran utan en stor förvåning och, jag nästan vågar tillägga, ett löjets skimmer, särskilt när man vet, att detta bestämts av Sveriges riksdag.

Jag vill vidare säga, och det var egentligen därför jag begärde ordet, att det vore väl, om detta eviga lappande och ändrande på kommunallagarna snart vore slut. Det är ju klart att genom 1918 års författningsreform många ändringar i våra kommunallagar blevo erforderliga, men jag tycker, att de ändringar, som betingades av denna författningsreform, hade bort vid det här laget vara klara och framlagda i sin helhet vid detta års riksdag. Så har emellertid tyvärr icke skett, och jag vill i likhet med den föregående talaren taga mig friheten att rikta en vädjan till regeringens här närvarande representant om att regeringen ville taga under allvarligt övervägande att påskynda det utredningsarbete, som för närvarande pågår, så att man åtminstone vid 1921 års riksdag skall bli i tillfälle att vidtaga de behövliga ändringarna i våra kommunallagar. Det är så, att våra kommunalmän på landet börja tröttna på dessa många ändringar. Det kostar pengar att varje år och kanske ännu oftare köpa nya upplagor av våra kommunalförfattningar, och att använda svensk författningssamling och därifrån införa dessa ändringar är ett både besvärligt och tungrott arbete.

Jag ber till sist, herr talman, att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Persson i Tofta.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande konstitutionsutskottsbetänkandet berör i huvudsak tre spörsmål. Det första avser rätten att deltaga i kommunala val och avgöranden utan personlig inställelse, det andra valdistriktsindelningen vid politiska och kommunala val och det tredje sammanförande av den kommunala och politiska röstlängden. Vad beträffar de två sistnämnda spörsmålen, råder i det stora hela taget fullkomlig enighet om att lösa dem i enlighet med vad utskottet föreslagit, och utskottet har ju därvidlag följt Kungl. Maj:ts förslag. Däremot föreligga olika meningar i fråga om rätten att deltaga i kommunala val utan personlig inställelse, d. v. s. i fråga om fullmaktsröstning vid de kommunala valen. Denna fråga har som bekant varit föremål för behandling vid åtskilliga tillfällen, och jag kan giva de föregående ärade talarna rätt i att i det hela taget är riksdagen överens om att utdöma fullmaktsröstningen med hänsyn till de konsekvenser och rentav vidrigheter, som varit en följd av denna fullmaktsröstning.

Men när det nu gäller att reformera rätten att deltaga i val utan

*Ang. lag om
ändringar i
författningen
om kommun-
alstyrelse på
landet m. m.*
(Forts.)

Ang. lag om
ändringar i
Förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

personlig inställelse, har man gått på två linjer. Den ena linjen är den, att man skall bibehålla fullmakterna för en del valmän, d. v. s. för äkta makar och för en del kategorier, som kunna vara av sitt arbete eller sin tjänst förhindrade att deltaga i valen. Dessa skulle äga rätt att genom fullmakt deltaga i de kommunala valen. Det andra systemet går som bekant ut på röstsedlarnas insändande, d. v. s. rötsedelsförsändelsesystemet, om jag så får uttrycka mig. För min personliga del ansluter jag mig till det sistnämnda systemet, när det gäller att välja, på vad sätt man skall bereda möjlighet att deltaga i valen utan personlig inställelse.

När de ärade motionärerna i denna fråga uti sin motion säga — vilket också herr Persson i Tofta framhöll i sitt anförande — att det är utan vidare klart, att inskränknigen i rätten att rösta utan personlig inställelse är det primära i reformen under det att själva metoden för medgiven rösträtt utan sådan inställelse är av mera underordnad betydelse, då vill jag säga, att det är icke av underordnad betydelse, vilket system man väljer i fråga om möjligheten att utan personlig inställelse deltaga i valen. Ty när man väljer detta system, skall man se till, att man framför allt beaktar tvenne mycket viktiga principer, nämligen personlighetsprincipen och valhemligheten. Dessa båda principer bli icke så beaktade och tillvaratagna, när det gäller fullmaktsröstning, som när det gäller valsedelsförsändelser, ty därigenom att man överlämnar åt en annan person att medelst fullmakt utöva rösträtten, har man också röjt valhemligheten. Om det också icke är mer än fullmaktsinnehavaren, som får kännedom om hur den som lämnat fullmakten röstar, är det ändå så, att valhemligheten är röjd. Det blir icke heller något uttryck för den personliga viljan och uppfattningen, när man överlämnar åt en person att genom fullmakt utöva rösträtten för sig. Dessa principer, personlighetsprincipen och valhemligheten, tryggas på ett mera effektivt sätt därigenom, att man bereder möjlighet såväl för äkta makar som också för befattningshavare, som av sin tjänst äro förhindrade att deltaga i valen, att få till valförrättaren insända sina valsedlar. Därigenom anser åtminstone jag, att man har uppfyllt allan rättfärdighet gentemot valmännen och underlättat möjligheten, så långt det över huvud taget är görligt i praktiken, att kunna deltaga i valen, men man har också tillgodosett dessa mycket beaktansvärda principer, som jag här talat om.

Nu framhålla motionärerna, att i händelse man använder systemet fullmaktsröstning för äkta makar och de befattningshavare, som av sin tjänst äro hindrade att deltaga i valen, skulle valfiske praktiskt taget utebliva. Jag vill giva motionärerna rätt däri, att vad beträffar äkta makar, kan man göra den satsen gällande, men ingalunda när det gäller de av sin tjänst hindrade valmännen, ty om dessa skulle äga rätt att genom fullmakt få deltaga i valen, skulle de sannerligen bli utsatta för ett valfiske såsom aldrig tillföre, framför allt därför, att man skulle komma att koncentrera sig på just dessa kategorier av valmän för att riktigt pressa dem i fråga om att erhålla fullmakter. Detta är enligt min mening ett mycket

tungt vägande skäl för att gå på den andra linjen, deltagande i kommunala val utan personlig inställelse genom valsedelns insändande till valförrättaren.

Men det är även en annan olägenhet, som talar för att man skall frångå fullmaktssystemet, den olägenheten nämligen, att om vi enligt reservanternas och motionärernas förslag skulle medgiva fullmaktsröstning för äkta makar och för vissa grupper av valmän, skulle vi vid de kommunala valen få ett annat system i fråga om dessa personer än vad vi komma att få vid de politiska valen. Riksdagen har ju som bekant antagit en vallag angående rätt för äkta makar och för vissa befattningshavare, som av sin tjänst äro hindrade att deltaga i val, att medelst valsedelns insändande deltaga i politiska val. Sålunda tala enligt min uppfattning alla praktiska skäl för att man även vid de kommande valen tillämpar det system, som riksdagen har beslutat skall tillämpas vid de politiska valen för nyssnämnda kategorier.

Med den erfarenhet man har av fullmaktsröstning vid representantval, synes det mig, att man nu borde vara på det klara med att härvid helt och hållet frångå detta system, ty så länge vi ha något kvar härav, kommer det sannolikt att förekomma en del mindre trevliga interiörer vid valtillfällena. Det är ju också detta, som i själva verket varit anledning till att man vid skilda tillfällen uttalat sig för fullmaktssystemets slopande för att få frågan ordnad på annat sätt i fråga om de valmän, som äro förhindrade att deltaga i valen.

I fråga om det system, som vi skola välja, när det gäller att tillgodose de valmäns intressen, som av en eller annan anledning äro förhindrade, och tillvägagångssättet för äkta makars röstning, anser jag, att det bör följas, som medgiver valsedelns insändande till valförrättaren, detta såväl för äkta makar som även för de befattningshavare, som av sin tjänst äro hindrade att deltaga i valen. Det är därför, herr talman, som jag för min del ber att få yrka bifall till utskottets förslag, och avslag på reservanternas yrkande i denna punkt.

Herr Leander: Herr talman, mina herrar! Då min vän herr Persson i Fritorp uttalat sin förvåning över, att lagförslag framkomma den ena gången efter den andra, eller att, såsom han uttryckte det, man lappar på kommunallagarna gång efter annan, ber jag att få erinra om, att det just är riksdagen själv, som har begärt det förslag, som nu föreligger rörande dessa frågor.

Vad fullmaktsröstningen vid kommunala representantval beträffar, har ju denna, såsom utskottet påpekar, och som mycket ofta förut påpekats, lett till svåra missbruk, vilka i hög grad äro ägnade att neddraga valförrättningens karaktär och förvanska det uttryck för valmanskårens verkliga uppfattning, som valet bör utgöra. Huvudsaken är ju också, att denna fullmaktsröstning i den form och utsträckning, vari den hittills bedrivits, måtte upphöra, och

*Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommun-
alstyrelse på
landet m. m.*
(Forts.)

Ans. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m. att röstning utan personlig inställelse icke måtte få äga rum i andra fall, än då verkliga hinder föreligga.

Nu har herr Olsson i Kullenbergstorp beklagat sig över att icke sjuka människor och sådana, som äro behäftade med något lyte, kunna få deltaga i de kommunala valen. Herrar Classon och K. J. Ekman ha ju också i sin reservation uttryckt detta beklagande och ha framhållit, att tillfälle borde beredas även sådana personer att deltaga i dessa val. Hade dessa båda reservanter på ett tidigare stadium i utskottet framkommit med detta sitt yrkande, tänker jag mig, att ingen i utskottet skulle ha motsatt sig detta, utan det hade säkerligen blivit majoritetens mening. Såvitt jag nu kan erinra mig, framkom emellertid icke detta yrkande, förrän utlåtandet skulle justeras och det endast var tillfälle för utskottets medlemmar att anmäla sin reservation. Vill nu herr Olsson i Kullenbergstorp fram-bära en motion om att även sådana personer skola få deltaga i de kommunala valen, skall jag för min del understödja detta, förut-satt nämligen att herr Olsson i Kullenbergstorp och jag komma till-baka igen till riksdagen, som ju kan vara litet ovisst, åtminstone vad mig beträffar.

Av rent praktiska skäl har man ju också velat bereda äkta makar tillfälle att rösta för varandra. Däröfver råder full enighet, och det är blott om metoden, som det råder meningsskiljaktighet. Herr Persson i Tofta och hans medreservanter vilja ju, att full-maktsröstning även i fortsättningen skall användas vid representant-valen. Utskottsmajoriteten däremot har i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag ansett sig böra förorda metoden med valedelns insändande. Därigenom kommer det att råda likförmighet i fråga om både de politiska och de kommunala valen. Riksdagen har ju redan i fråga om valen till andra kammaren bestämt sig för metoden att i vissa fall medge insändande av valedeln. Detta är det förnämligaste skälet, varför utskottet förordat denna metod, ty det skulle väl ändå vara ganska oegentligt och underligt att vid val, som äro bestämmande för första kammarens sammansättning, en röstnings-metod skulle gälla, som underkännes i fråga om val till andra kammaren. Detta skulle dock bliva fallet, om reservanternas mening skulle vinna riksdagens bifall. Det bör alltså därför vara ganska klart, att samma metod bör användas vid båda dessa val.

Herr Persson i Fritorp har sagt, att det skulle väcka förvåning bland valförrättarna och även bland de röstberättigade, om man skulle gå till väga på det sätt, som utskottet föreslagit, ty det där hemlighetsmakeriet makarna emellan o. s. v. skulle de bara komma att skratta åt. Ja, men samma förvåning måste de väl erfaras, då de skola förätta de politiska valen, i fråga om vilka riksdagen redan har uttalat sig för detta förfaringsätt. Det är väl icke annorlunda vid de kommunala valen, så att de behöva väl icke skratta mera då än vid de politiska. Det tror jag för övrigt icke att de komma att göra.

Man har velat bevara valhemligheten så gott, man kan, och är det så, att de båda makarna härutinnan icke vilja dölja något för

varandra, behöva de det för all del icke, men man kan ju tänka sig, att icke alla äkta makar ha samma politiska uppfattning, utan den ena, kanske kvinnan, röstar med högern, medan mannen röstar med något av vänsterpartierna. Om det då blir mannen, som skall taga med sig kvinnans valsedel, kan hon finna det lämpligt och fördelaktigt att få inlägga den utan att mannen vet, hur hon kommer att rösta. Det är i alla fall ingen skada skedd med det förfarings-sätt, som utskottet föreslagit, utan tvärtom. Den personliga vilje-akt, som ju bör komma till uttryck vid ett val, vinner sitt berättigande på ett bättre sätt genom vad Kungl. Maj:t och utskottet ha föreslagit än genom reservanternas förslag.

Nu är det visserligen sant, att vid andra kommunala avgöran-den fullmakt i fortsättningen får användas, men det finns dock en väsentlig skillnad mellan dessa avgöranden och representantal. Då det icke är fråga om några val, brukar väl i allmänhet röstningen ske öppet på kommunalstämmorna, och på grund därav behöver det ju icke döljas, hur den röstar, som innehar fullmakten, utan det är uppenbart för alla.

Allt nog, på det att det nu måtte bliva likställighet i fråga om val till första och andra kammaren, och på det att riksdagens en gång uttalade åsikt rörande äkta makars röstning för varandra nu måtte få äga bestånd, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman, endast ett par ord! Jag vill också i likhet med den föregående ärade talaren rikta mig mot den argumentering, som framfördes av herr Persson i Tofta. Det är ju alldeles klart, att de allra starkaste skäl måste sökas däruti, att vi få denna samstämmighet mellan de politiska och de kommunala valen, så att man icke i det ena fallet skall tillämpa en annan metod än i det andra.

Jag är för det första alldeles övertygad om att den fördel, som kan vinnas genom att i båda fallen följa samma förfarings-sätt, är så pass stor, att redan däruti ligger ett starkt skäl för utskottets linje. För det andra är jag icke i likhet med de ärade reservanternas övertygad därom, att då det exempelvis gäller äkta makar, man utan vidare får gå ut ifrån, att det ställer sig lika förtroendefullt och klart, om man har systemet med valsedelns försändande, eller om man har fullmaktssystemet. Jag tror alldeles bestämt, att det är mycket nyttigt och mycket hälsosamt och mycket *uppfostrande*, speciellt för den kvinnliga parten, som sannolikt blir den, som använder den andre som frambärare av valsedeln. att helt självständigt och utan någon som helst påtryckning från den andra par-tens sida kunna lägga in sin valsedel och på det sättet i själva hemmet förrätta valet alldeles på samma sätt, som om det skedde i valförrättningslokalen. Den invändning, som reses i reservationen, att detta dock skulle innebära den skillnaden, att man icke går in i enrum o. s. v., förfaller mig ändå vara något långsökt, ty i prak-tiken kommer det dock att ställa sig på alldeles samma sätt.

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)

Jag tror därför, herr talman, att man gör klokast i att hålla fast vid utskottets linje, ty den bringar klarhet, reda och samstämmighet i vad det gäller förfaringssättet mellan de politiska och de kommunala valen, och den skapar möjlighet att utan personlig inställelse likvisst ändå kunna rösta, som om man befunde sig i vallokalen.

Jag ber därför, herr talman, att i den förevarande punkten få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Persson i Tofta: Ja, herr talman, jag får säga, att jag har ganska stor respekt för vederbörande, som yrkat bifall till utskottets förslag, ifråga om deras sakkunskap och stora insikter i allmänhet, men jag vågar ifrågasätta, om någon av de herrarna förrättat ett riksdagsmänna- eller landstingsmannaval eller ett kommunalfullmäktigeval eller om de ha någon intimare kontakt med förhållandena på landsbygden. Jag vill icke på något sätt förhäva mig, men jag har under många år varit kommunalstämmans ordförande och, allt sedan det nya valsättet införts, varit valnämndens ordförande, och jag tror mig hava fått en inblick i förhållandena, sådana de i verkligheten te sig och en erfarenhet på detta område, som ändock kan ha ett visst värde. Man bör egentligen icke bli förvånad över något här i riksdagen, sedan man har varit med några år, ty ofta får man höra personer yttra sig mycket tvärsäkert om saker, som de icke känna så förskräckligt bra till. Men när herr Magnusson i Kalmar, som var med bland de sakkunniga, yttrade sig, såsom han gjorde, blev jag verkligen litet förvånad, ty antingen måtte han icke riktigt hört på vid de sakkunnigas sammanträden eller också nu yttrat sig i någon mån mot bättre vetande. Han säger, att fullmaktsröstningen bör bort över hela linjen. Varför gick då icke herr Magnusson med på mitt yrkande om större inskränkningar, i fråga om andra kommunala avgöranden när den saken behandlades av de sakkunniga?

Vidare tycks det, som om herrarna icke observerat, att det här »självständiga, utan påtryckning» mera är en chimär då »enrummet» är borttaget och ena vittnet är borttaget. Huru tro ni, att det kommer att gå till, när det tillämpas i bygderna? Tro ni, att det i regel blir någon personlig viljeförklaring av högre grad i det ena fallet än i det andra? Man har satt en liten principiell färgklick på detta förslag och så går man och inbillar sig eller försöker åtminstone inbilla andra, att nu är det en mycket bra ersättning för den personliga inställelsen. I realiteten är det alls icke detta.

Herr Jansson i Edsbäcken: Jag tänkte icke förlänga debatten, men då herr Persson i Tofta uppträdde skall jag be att få säga några ord. Jag har även erfarenhet liksom herr Persson i Tofta, i det jag har varit valförrättare och förrättat — vill jag minnas — fyra riksdagsmannaval och fyra landstingsmannaval och så till sist ett kommunalfullmäktigeval. Men jag har icke samma erfarenhet som han, om fullmaktsröstningen, jag har under dessa

år, som jag förrättat val, önskat få bort allt vad fullmaktsröstning heter. Jag har fullmakter förvarade från både landstings- och kommunalfullmäktigevalen, och jag tänkte verkligen taga hit dem för att visa herrarna. Det befinnes vara samma stil till namnunderskrifterna på ett stort antal — både namnunderskrifter och vittnen. Jag tror nog, att den, som varit med om val, har litet erfarenhet av huru mycket fusk som tillkommit genom denna fullmaktsröstning, så att vi böra låta det vara angeläget att få bort den snarast möjligt.

Nu har herr Engberg förut framfört vad jag ville säga, när han önskade få en likformighet både beträffande kommunalval och riksdagsmannaval. Ur den synpunkten tror jag, att kammaren handlar förståndigast, ifall kammaren går med på utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr E d é n: Herr talman! Jag kan tyvärr icke göra anspråk på att ha någon erfarenhet såsom stämмоordförande på landet. Jag skall därför icke yttra mig om de särskilda förhållanden, som där föreligga. Men det synes mig dock vara alldeles uppenbart, att det icke kan vara svårare att tillämpa Kungl. Maj:ts förslag vid val av representanter i kommunalfullmäktige eller landstinget än det är att tillämpa precis samma system för val av riksdagsman till andra kammaren. Skulle det vara någon svårighet i det avseendet, då borde den ha gjorts gällande i fjol, då vi gingo in för detta system med insändande av valsedel.

Jag kan heller icke finna, att om man inför detta system, att valsedeln får insändas, när det gäller att förrätta val, man därför skulle vara förhindrad att använda fullmakt vid kommunala avgöranden i övrigt. Jag finner Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet mycket förståndigt ur den synpunkten att, när det gäller kommunala avgöranden i övrigt på en stämma, man icke gärna kan skicka in sin röst av det enkla skälet, att ingen i förväg kan förutse, huru förhållandena på stämman ställa sig. Icke förr än de positiva yrkandena framkommit under stämmans lopp, kan man ju veta, vilka yrkanden som stå emot varandra och härav följer, att den, som är frånvarande från en stämma, över huvud icke kan utöva sin rösträtt annat än medelst fullmakt — han *kan* icke göra det genom insändande av valsedel.

Sålunda synes mig först och främst den omständigheten, att man redan i fjol för politiska val slog in på den vägen att lämna rätt till insändande av valsedel för utövanhet av rösträtt, göra det alldeles klart, att man bör tillämpa densamma även, när det gäller val inom kommunen av kommunala representanter. Skälen för detta system i och för sig skall jag icke vidlyftigt gå in på. Jag kan ge herr Persson i Tofta rätt uti att i realiteten torde det väl, särskilt äkta makar emellan, icke blir någon så extra betonad personlig viljeförklaring, när den hemmavarande maken tar och lägger in sin valsedel i ett kuvert och skickar den med den andra maken. I regel torde det väl vara så, att de mycket väl veta båda två, huru

Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)

de rösta, och den, som är hemma — om jag nu antar, att det är hustrun — hon röstar nog i regel på samma sätt som mannen. Men ändock får jag säga, att det för mig icke är betydelselöst, att hon verkligen sänder in sin röst i stället för att ge fullmakt. Det är dock en principiell skillnad mellan att lämna sin fullmakt och därmed fördubbla en annans röst och att skicka in sin egen röstsedel, låt vara att man vet, att rötsedeln har samma innehåll — samma namn och samma partibeteckning. Skillnaden ligger däri, att den, som låter på detta sätt insända sin röstsedel, likväl vet, att det är *hans* röst, som här går in. Det har därmed för den hemmavarande blivit betonat, att det hela är en personlig akt, även om den icke blir så högtidlig, som om man röstar själv uppe i vallokalen.

Detta kallade herr Persson i Tofta »en principiell färgklick» på det hela. Ja, för all del, vi kunna ju kalla det så. Men den principiella färgklicken tror jag verkligen kan vara av ett visst värde ur den synpunkten, att vi måste sträva efter att varje valförrättning skall från dem, som deltaga i valen, innebära åtminstone *något* av uttryck för deras egen vilja och deras eget omdöme. Så blir det aldrig, så länge valmännen skicka fullmakt. Men det är åtminstone en början därtill, om man låter dem sända in sina valsedlar. Hava de under någon tid sänt in sina valsedlar, kanske det kan roa dem att gå fram och rösta någon gång, och det är detta, som jag förmodar alla gemensamt anse vara det riktiga, som skall arbetas fram.

Jag har haft anledning, herr talman, att tänka på de två olika utvägar, som föreligga i utskottets betänkande och herr Perssons i Tofta yrkande, ganska tidigt, då ju nämligen de sakkunniga, som haft denna fråga under behandling, tillsattes under den tid, jag tillhörde regeringen, och det huvudsakliga ställningstagandet ibland de sakkunniga hade skett redan innan den förra regeringen avgick. Jag har därför verkligen provat för mig själv, om det kunde finnas några rimliga grunder för att lämna det system, vi slog in på i fjol, och gå in för det som herr Persson i Tofta föreslagit. Jag har stannat vid att någon grund därför icke finnes, utan att det tvärt om är alla möjliga skäl att icke sönderbryta enhetligheten i förfarandet mellan de kommunala och politiska valen. Jag har den meningen, att var och en, som vill, att den nya rösträtten verkligen så småningom skall uppfostra den nya valmanskåren, bör hålla på att man bör använda den metod för frånvarandes rösträtt, som Kungl. Maj:t i fjol föreslog, som riksdagen då godkände och som nu även är föreslagen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande lagförslag, dels ock på godkännande av det i herrar Perssons i Tofta och Lidströms motion innefattade motsvarande lagförslag; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner konstitutionsutskottets föreliggande förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det i herrar Perssons i Tofta och Lidströms motion innefattade motsvarande lagförslaget.

Voteringen utvisade 75 ja mot 40 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt utskottets förevarande lagförslag.

Övriga av utskottet under punkten 1) upptagna lagförslag utom förslaget till lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse.

Godkändes.

Sistnämnda lagförslag föredrogs härpå. Därvid yttrade:

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Då jag förut talat för herr Perssons i Tofta reservation, har jag därmed biträtt ett yrkande om avslag på hela det nu föredragna lagförslaget, men då kammaren bifallit utskottets förslag i första punkten är denna lag införande en konsekvens av ett redan fattat beslut. Jag skall emellertid tillåta mig att här göra ett litet ändringsyrkande i den nu föredragna lagen i § 3.

Som kammaren torde finna, föreskrives det i andra stycket, att om väljare vistas inom riket, skall han såsom vittne anlita »på landet ordförande eller ledamot i valnämnd eller i kommunalnämnd samt i stad tjänsteman, som av magistraten förordnas». Det blir, som jag tror vi alla från landsbygden kunna vara överens om, en alltför stor apparat, och det är vidare i § 4 av denna lag föreskrivet, att väljare är berättigad att av dessa personer erhålla föreskrivna kuvert med därtill hörande blanketter. Jag förmenar, att endast det att tillställa dessa många personer dessa kuvert är förenat med både kostnader och besvär, som jag anser vara delvis ganska onödigt, och jag håller vidare före, att en ledamot av kommunalnämnd icke alltid är så särdeles lämplig att fullgöra denna uppgift. De äro valda för helt andra uppgifter än att handlägga valärenden. Jag har den uppfattningen, att om fullgörandet av vad här i denna paragraf stadgas överlämnas åt ordförande och ledamot av valnämnd samt åt ordförande i kommunalstämma och kommunalfullmäktige, torde det vara alldeles tillfyllest, och därför vill jag, herr talman yrka, att § 3 andra stycket ändras därhän, att orden »i kommunalnämnd» utgår och i stället införes orden »ordförande i kommunalstämma och kommunalfullmäktige». Jag vill tillägga, att samma yrkande kommer att fram-

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.
(Forts.)

Ang. lag om ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m. ställas i första kammaren därest detsamma vinner denna kammares bifall.

(Forts.) Herr Jansson i Edsbäcken: Herr talman! Jag skulle icke hava så mycket emot att gå med på herr Perssons i Fritorp yrkande, men då det icke är alldeles säkert, att första kammaren kommer att antaga ett sådant yrkande, har jag intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag. Samtidigt som jag gör det, vill jag uttala, att jag tror icke, att de komma att använda kommunalnämndens ordförande och ledamöter, utan det blir nog valnämndens ordförande och ledamöter som i de flesta fall få detta besvär sig påbördat. Även om det står i lagen »kommunalnämnd». Jag erkänner, att det mycket väl kunde uteslutas, men jag tror icke heller, att det har den betydelse, som herr Persson i Fritorp förmenar. Jag tror att valnämnden kommer att användas i alla fall.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Leander: Herr talman! Denna bestämmelse avser att göra det så bekvämt som möjligt för de röstberättigade. Alltid är det väl någon av dessa ledamöter uti de olika nämnderna, som bo i deras närhet. På grund därav vållar det dem mycket litet besvär att anlita en sådan, och säkert är väl, att vilken som helst av ledamöterna i valnämnden eller kommunalnämnden är så pass klyftig, att han kan tillhandahålla ett kuvert åt dessa, som vända sig till honom. Det fordras icke stor konst därför, och på grund därav ber jag också att få yrka bifall till utskottets förslag. Hur det kan gå i första kammaren, vet man icke ännu, och säkert är väl, att om denna kammare bifaller utskottets förslag, kommer även första kammaren att göra det. Säkerligen är det bekvämast och bäst för de röstberättigade, om utskottets förslag blir antaget av riksdagen.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Jag skall endast ge en kort replik till herr Jansson i Edsbäcken. Herr Jansson uttalade som sin mening, att han trodde icke att kommunalnämnden komme att användas. Ja, det är mycket möjligt, men här är i alla fall föreskrivet, att en röstberättigad skulle kunna av dessa personer få sina kuvert, och jag menar endast, att de skulle komma att handhavas av personer, hos vilka de icke komma till användning, och det medför kostnader, som alltså äro onödiga och obehövlige. Herr Leander liksom herr Jansson är icke säker på, att första kammaren komme att bifalla det förslag, som jag här framställt. Det är alldeles uppenbart, att jag inte kan garantera detta, men jag tror, att om andra kammaren bifaller det, så tar även första kammaren detsamma. Jag vidhåller yrkandet, och jag tror, att det är en åtgärd, som är både praktisk och förständig.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förevarande lagförslag, dels ock på godkännande av samma förslag med den av herr Persson i

Fritorp under överläggningen däri föreslagna ändring; och godkände kammaren utskottets lagförslag.

*Ang. lag om
ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.*

Utskottets hemställan i punkten 1) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

(Forts.)

Punkten 2).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3).

Lades till handlingarna.

§ 5.

Slutligen föredrogos vart för sig konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av väckta motioner om ändring i § 29 mom. 4 förordningen om kommunalstyrelse på landet och i § 24 mom. 1 förordningen om kommunalstyrelse i stad; och

nr 54, i anledning av väckta motioner om förlängning av lagen med vissa föreskrifter i fråga om val under våren 1919 av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän av den 25 februari 1919 m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Olsson i Berg, som yttrade: Herr talman! Då det väckt en viss förvåning, att ingen debatt uppkommit i denna kammare i anslutning till de vid konstitutionsutskottets betänkande angående fullbordad granskning av statsrådsprotokollen fogade reservationer, ber jag till förklaring härav få till protokollet anteckna följande.

Det var min avsikt att inleda denna debatt, varföre jag under debatten om de fem anmärkningspunkterna hos talmannen anhöll om ordet vid den s. k. Ekmanska reservationen. Talmannen vägrade då att upptaga denna anhållan och hänvisade mig att återkomma efter punkternas föredragning. Emellertid upptogs det på föredragningslistan närmast följande ärendet rätt hastigt, så att jag, som hela tiden befann mig i kammaren, icke blev i tillfälle att fullfölja min avsikt.

Då jag och en annan medlem av kammaren strax därefter hos talmannen gjorde framställning om frågans upptagande, har talmannen icke ansett sig kunna bifalla denna framställning.

Vidare anförde:

Herr vice talmannen Hamilton: Det föreföll mig, herr talman, att den siste ärade talaren i sitt anförande uttalade klander mot talmannen därför att han efter behandlingen av femte punkten i

dechargebetänkandet lät klubban falla något för hastigt, och att talmannen sedermera vägrade att medgiva herr Olsson i Berg att yttra sig i frågan.

Jag ber då att få framhålla, att då jag var närvarande vid detta tillfälle, så kan jag intyga, att talmannens klubba icke föll hastigare än vanligt, utan tvärt om väntade talmannen, att ordet skulle begäras, icke av den siste ärade talaren, utan av en annan, och därför dröjde han något, innan han övergick till nästa ärende. Först sedan detta blivit behandlat — det var ett konstitutionsutskottsbetänkande — och talmannen föredragit, om jag minns rätt, ett bevillningsutskottsbetänkande, först då kom herr Olsson i Berg och önskade yttra sig. Och det är tydligt och klart, att detta icke kunde ske, utan att ordet borde hava begärts, då konstitutionsutskottets utlåtande förelåg.

Jag tror icke heller, att talmannen vägrade herr Olsson i Berg ordet, då denne vid dechargeutskottets början ville anteckna sig vid en viss punkt av reservationerna, utan herr Olsson fick endast av talmannen det meddelandet, att reservationerna i dechargebetänkandet icke föredragas och att herr Olsson i Berg finge begära ordet sedan betänkandets enskilda punkter föredragits.

Jag har ansett mig skyldig lämna kammaren detta meddelande, då vi veta, att talmannen icke har rätt att yttra sig, och det bör belägas, att han enligt min mening i detta fall icke begått något fel.

Herr Engberg: Herr talman! Jag vill till det herr vice talmanen redan anfört be att få foga några ord. I kvällsupplagan av tidningen Nya Dagligt Allehanda hittar man en bit under rubriken »En oväntad dechagedebattsavslutning i andra kammaren». Man läser den och finner, att tidningen uppgiver sig hava erfarit, att ett visst händelseförlopp har passerat. Och tidningen fortsätter: »Riksdagsman Olsson i Berg (h.) hade avtalat med dr Arne Forssell (h.), vilken man visste skulle hålla ett stort lagt anförande, om att få före denne hålla ett kort anförande. Då herr Olsson i Berg under debattens lopp gick fram till talmannen och anmälde att han önskade få ordet vid den och den punkten (en ej ovanlig praxis) fick han till svar ett vresigt: »Jag tar ej emot anmälningar på detta sätt». När sedan punkten kom, föll talmannens klubba med en sådan fart, att man tyckte sig kunna spåra en tydlig strävan att undslippa den opposition på denna punkt som redan var anmäld. Och varken herr Olsson eller herr Forssell blevo i tillfälle att utveckla sina skäl. — Om det verkligen försökes att på detta sätt tysta oppositionen, torde det inte saknas vägar att uppnå en effektiv ändring. Det finns medel för allting, även mot hastigt fallande klubbor.»

Jag har, herr talman, ansett önskvärt att till protokollet få detta aktstycke, som tydligt och klart ådagalägger *en kommunikation mellan de här agerande och den tidning, som ger denna relation*, denna uppenbarligen *falska* relation av förloppet. Det är som herr vice talmanen riktigt påpekade, omöjligt för talmannen att själv kunna försvara sig. Jag vill för min del säga, att med detta aktstycke för ögonen

och med de slutsatser med avseende på de metoder, som använts, var till detta aktstycke berättigar, har jag önskat begära ordet för att inlägga en gensaga mot, att en dylik trafik gent emot kammarens aktade talman skall få passera.

Herr Olsson i Berg: Herr talman! Jag har icke uttalat något klander mot herr talmannen. Men jag ville avgiva denna förklaring i saken, som jag här avgivit och den är sannfärdig. Jag ber att gent emot herr vice talmannen få framhålla, att han vet lika väl som jag, att herr talmannen vägrade den anhållan, jag gjorde om att få ordet. Och det var icke allenast herr talmannen utan också herr vice talmannen, som stod bredvid, vilken utan att jag egentligen tilltalat honom, innan herr talmannen hann svara mig, förklarade, att ordet icke kunde lämnas. Det är just detta, som här något förvanskat framkommit i tidningsuppgiften, nämligen att det var i vresig ton, som svaret lämnades. Jag har icke velat skylla herr talmannen därför, men jag skulle vilja säga, att herr vice talmannens ord föllö åtminstone något barskt. Det är endast detta jag här velat rätta.

Herr vice talmannen Hamilton: Den siste talaren misstar sig; det är det lindrigaste jag kan säga. Ty herr talmannen vägrade honom icke ordet, men herr talmannen hemställde till honom, att han skulle begära ordet, när utskottets punktvis framställda förslag slutbehandlats, enär en annan ledamot av kammaren, som även hade för avsikt att yttra sig vid detta konstitutionsutskottets betänkande vid en reservation, vilken låg före den, som herr Olsson i Berg visst önskade yttra sig om. Det är nog således utan skäl herr Olsson i Berg framkastat beskillningen mot herr talmannen, att han skulle vägrat lämna honom ordet.

Herr Engberg: Jag ber, herr talman, om ursäkt att jag tvingas upp ännu en gång. Men det är alldeles så, som herr vice talmannen säger. Jag var nämligen den kammarledamot, som vände mig till talmannen för att få ordet vid en annan reservation, i den händelse den skulle komma under debatt, och jag erhöi därvid det beskedet — vilket, såvitt jag kan se, var det enda en talman kunde ge — att jag finge begära ordet, då denna punkt komme före.

Jag vill tillägga, att det är oriktigt att påstå, att klubban föll med någon särskild fart. Jag var t. o. m. i tillfälle att till herr Forssell, som satt mitt emot mig här över gången, just som talmannens klubba skulle falla, säga, att han skulle väl nu begära ordet. Och jag fick till svar, att det vore ingen brådska. Först efteråt upptäckte vederbörande, att man redan befann sig vid ett annat ärende. Har man, som Nya Dagligt Allehanda säger, tänkt hålla ett stort anlagt anförande, så bör väl också kunna ställas den fordran på vederbörande, att man passar på så pass mycket, att man icke ramlar ur talarelistan!

Herr Olsson i Berg: Jag vill bara gent emot herr vice talmannen säga, att hade icke herr talmannen vägrat att anteckna mig för

ordet, så hade allt varit gott och väl. Men herr talmannen sade, att han icke kunde taga emot min anmälan då, utan jag finge vänta med att begära ordet, tills de olika punkterna behandlades.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till särskilt avlöningsvillkor för revisionssekreterare och visst tillägg till avlöningsvillkoren för hovrättsråd;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande i viss utsträckning av nu utgående ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom införande av strafflagen den 16 februari 1864 frångångna bötesandelar;

nr 289, i anledning av väckt motion om anslag till ersättning åt Jämtlands fältjägerregementets underofficerskår för ränteförlust, uppkommen vid inlösning av kåren tillhöriga mässbyggnader;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1920 gjorda framställningar angående anslag till kammarrätten;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1920 gjorda framställningar rörande anslag till statskontoret; och

nr 293, angående de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

från bevillningsutskottet:

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 och 26 §§ i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig höjning av postavgifterna m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphörande av taxering enligt förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt m. m.; och

nr 319, i anledning av väckta motioner i fråga om förbud mot tillverkning och import av starkare maltdrycker; samt

från första lagutskottet:

nr 312, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av samarbete emellan Sverige och Finland i fråga om rättegångsordningen m. m.;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser med avse-

ende å upphävande av lagstiftningen om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom; och

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 4 och 6 §§ i lagen den 26 maj 1909 om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd m. m.

§ 8.

Till bordläggning anmälde:

statsutskottets utlåanden:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av lägenheterna Lugnet samt Lugnet nr 2 och 3 å Rindön inom Vaxholms fästning m. m.;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statsbidrag till epidemisjukvården jämte i ämnet väckta motioner;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ny avlöningsstat för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 169, i anledning av väckt motion om anslag till utförande av ackordsarbeten utav vissa värnpliktiga;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående merkostnad för ordnande av övre Bernadotteska gravkoret i Riddarholmskyrkan, m. m.;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till vattendomstolarna;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående extra statsbidrag för år 1920 åt registrerade sjukkassor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd;

nr 174, i anledning av väckta motioner angående höjning av landsfiskalernas förvaltningsbidrag;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrås elektriska sektion för behandling av vissa ärenden rörande elektriska anläggningar;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa tjänstemän att för avlöningsförhöjning tillgodoräkna sig tid, varunder tjänstledighet åtnjutits för fullgörande av militär tjänstgöring;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa näringsidkare i anledning av genomförandet av förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, m. m. jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 178, i anledning av väckta motioner om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg;

nr 179, i anledning av väckt motion angående rätt för änkan Dorotea Sofia Torén till ersättning för upphörd brännvinsutskänkingsrättighet;

nr 180, i anledning av väckta motioner om anslag för gäldande av statsbidrag till avlöande av kommunalborgmästare m. fl.;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under civildepartementet hörande utlåningsfonder;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till fonden för räntefria studielån jämte en i ämnet väckt motion;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för anläggning av en statsbana från Hultebo station å statsbanan Dagarn—Hultebo till Riddarhyttans gruvfält jämte en i ämnet väckt motion;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till utförande av vissa fiskehamnsbyggnader jämte i ämnet väckta motioner;

nr 185, i anledning av väckt motion om verkställande av utredning rörande planmässigt ordnande av regelbunden automobiltrafik å lämpliga sträckor inom landet m. m.; och

nr 186, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående dyrtidstillägg åt häradshövdingarna och vissa extra befattningshavare i domsagorna;

sammansatta stats- och bevillningsutskottets memorial, nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bevillningsutskottets:

memorial, nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande nr 33 i anledning av väckta motioner angående minskning av den maximikvantitet spritdrycker, som får utminuterat för kalendermånad; och

betänkande, nr 42, i anledning av väckta motioner om tillägg till 42 § i förordningen angående försäljning av rusdrycker;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 71, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten B) i bankoutskottets utlåtande nr 61, angående förhöjda arvoden åt fullmäktige i riksbanken och styrelseledamöterna vid riksbankens avdelningskontor m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av arvoden åt ordförande och ledamöter i styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., m. m.;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid domänverket jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 74, angående gratifikation åt vaktmästaren Johan Viktor Uppgrens änka;

första lagutskottets memorial nr 43, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny giftermålsbalk m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl Maj:t i fråga om notarbetande av oregelbunden arbetstillgång; och

nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl Maj:t angående återförande till kronan av vissa kronodonationer till industrien m. m.; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av dels motion av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl., om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av vissa åtgärder för en mera ingående granskning av statskommissionernas förvaltning m. m., dels motion av herr Vennerström m. fl. om skrivelse till Kungl. Maj:t angående verkställande av en ingående granskning utav kristidskommissionernas förvaltning.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Hederstierna</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 3 juni,
> <i>von Sneidern</i>	> 5 > > 4 > och
> <i>Vahlstedt</i>	> 2 > > 3 > .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,40 på natten.

In fidem
Per Cronvall.